

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Bc. Lucie Pazourková

BRAILLOVO PÍSMO V UMĚNÍ

Olomouc 2018

vedoucí práce: Mgr. Bc. Veronika Růžičková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně pod odborným vedením Mgr. Bc. Veroniky Růžičkové, Ph.D. a použila jen prameny uvedené v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne

Bc. Lucie Pazourková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce Mgr. Bc. Veronika Růžičková, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady i podporu při psaní práce.

Děkuji.

OBSAH

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 Historie slepeckého písma	7
2 Braillovo písmo.....	11
2.2 Louis Braille a vznik Braillova písma.....	11
2.2 Systém Braillova písma.....	13
2.3 Adaptace na ostatní jazyky.....	15
3 Osoba se zrakovým postižením	16
3.1 Klasifikace zrakových vad	16
3.1.1 Klasifikace zrakových postižení z medicínského pohledu	16
3.1.2 Klasifikace ze speciálněpedagogického pohledu.....	19
3.2 Charakteristika jedince se zrakovým postižením	24
4 Braillovo písmo v umění.....	28
4.1 Umění.....	28
4.2 Specifika zrakového postižení.....	29
4.3 Techniky a materiály.....	31
PRAKTICKÁ ČÁST	34
5 Charakteristika výzkumu	34
5.1 Výzkumné cíle a otázky.....	35
5.2 Výzkumné metody	35
6 Braillovo písmo v umění.....	37
6.1 Umělci u nás.....	37
6.2 Umělci v zahraničí	51
6.3 Speciální projekty.....	94
6.4 Trendy	97
7 Diskuze	103
8 Doporučení pro praxi	106
ZÁVĚR	108
SEZNAM LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ	109
SEZNAM OBRÁZKŮ	118
ANOTACE	120

ÚVOD

Kvalifikační práce by měla být zejména odbornou prací přinášející odpovědi na nové, neotřelé otázky. Zároveň by však měla být pro jejího autora prostorem, kde se cítí jistě, zvolené téma ho baví a přináší mu radost. Jedině v tom případě lze dojít úspěšně k naplnění cílů, dokončení celé práce a zároveň díky tomu může být prací skutečně dobrou, kvalitně postihnout vše důležité a zaujmout čtenáře. Tím je předurčeno, že téma by mělo vycházet z osobních zájmů autora, měl by ji stavět na jemu známých faktech, avšak dále je rozvíjet a doplňovat, klást si otázky a novým, neotřelým způsobem na ně odpovídat. Autorku práce k tomuto tématu přivedlo jednak předchozí bakalářské studium, které bylo specificky zaměřené na oblast speciální pedagogiky tyflopédie, ve kterém pokračuje i nyní v rámci navazujícího magisterského studia, ale i její bakalářská práce. Stěžejním tématem této práce bylo také Braillovo písmo, ale obsahově se práce zcela liší od nynější předkládané. Braillovo písmo tedy obě práce propojuje a zůstává ústředním tématem autorčiných kvalifikačních prací. Díky výše zmíněnému, tedy psaní bakalářské práce, navazujícímu magisterskému studiu, a i možnosti se ve volném čase věnovat této problematice, bylo téma práce poměrně jasně předurčeno.

Diplomová práce si klade za cíl blíže popsat spojení Braillova písma a výtvarného umění a zároveň zjistit, kteří umělci se zabývají a využívají tohoto poměrně moderního způsobu vyjádření. Práce si také klade otázku, zda po přidání Braillova písma do uměleckého díla zůstává samotné písmo funkční, tedy nesoucí určitou informaci, anebo zda vzniká a plní funkci novou, např. v podobě designového prvku v umělcově tvorbě.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá historií slepeckého písma. Po úvodu a vhledu do počátků vzniku různých typů písma, následuje stěžejní kapitola práce věnující se Braillovu písmu. Zde je popsán sám Louis Braille, jenž písmo vytvořil. Je představen kód, systém a podoba tohoto písma využívaného v České republice, na což navazuje další podkapitola. Ta nabízí stručný vhled do adaptace Braillova písma do ostatních jazyků. Následující kapitola se věnuje problematice osob se zrakovým postižením, kde je po krátkém úvodu v první podkapitole představena klasifikace zrakových vad z medicínského a speciálněpedagogického pohledu. Druhá podkapitola pak charakterizuje jedince se zrakovým postižením, díky výčtu určitých specifik u jednotlivých skupin osob se zrakovým postižením. Čtvrtá kapitola už směřuje k hlavnímu tématu práce. Nejprve je představen a specifikován samotný pojem umění, tedy co si čtenář pod samotným

pojmem může představit a jak ho lze vnímat. Na to navazují specifika výtvarné tvorby a citění u osob se zrakovým postižením. Poslední kapitola pak představuje možné techniky a materiály, které lze využít.

Na tento teoretický rámec navazuje kvalitativní výzkum. Po vytyčení výzkumného cíle a otázky, které nalezneme na počátku praktické části, pokračuje metodologický rámec této práce, který popisuje nejenom použitý kvalitativní přístup, ale také metody sběru dat. Samotné řešení výzkumného problému, vystihuje kapitola Braillovo písmo v umění. Tato kapitola se věnuje nejen umělcům, ale také projektům a aktuálním trendům, kde lze spatřit propojení Braillova písma a umění. Kapitola obsahuje přehled jednotlivých umělců a projektů s jejich podrobným popisem a ukázkou konkrétních děl, kde ke spojení v rámci jejich tvorby došlo. V závěru práce je shrnutí výzkumného šetření a odkazy na použitou literaturu a další zdroje.

Autorka práce si je vědoma faktu, že rozsah praktické části práce je poměrně širší. Avšak vzhledem ke zvolenému tématu a povaze výzkumného šetření považuje všechny uvedené informace a přiložené ukázky děl za důležité a relevantní. Díky povaze zpracování praktické části vznikla i potřeba vyřešit odkazy na citované zdroje a literaturu v poznámkách pod čarou. Byť sama autorka si vědoma faktu, že je to méně častý způsob citace, zde se jeví jako velmi vhodný.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Historie slepeckého písma

První kapitola této práce se zabývá historií a prvními zmínkami o vytvoření vhodného písma pro osoby nevidomé. První zmínky o pokusech vytvořit písmo, které by mohli využívat osoby se zrakovým postižením, tedy zejména osoby s těžkým zrakovým postižením a nevidomé, se objevují již ve starověku.¹ Z historického a vývojového hlediska byly tyto ojedinělé pokusy o písmo pro nevidomé, lze použít i termín slepecké písmo, motivované osobním zájmem nebo zaujetím o někoho blízkého nebo člověkem, který byl sám osobou se zrakovým postižením. Nejčastější byly různé obměny běžného písma, ale objevilo se i mnoho systémů se speciálními znaky. Zde lze spatřit protichůdné smýšlení nevidomých a jejich učitelů – nevidomí se spíše přikláněli ke speciálním znakům, zatímco jejich učitelé se snažili o přizpůsobení běžného písma, tedy latinky, pro čtení hmatem. Souběžné používání reliéfní latinky a speciálních znaků trvalo tři století.²

Ludíková a Maleček uvádí, že první rozsáhlejší zmínku o slepeckém písmě lze najít v díle římského filozofa a spisovatele M. F. Quintiliana *Institutio oratoria*, který zde zmiňuje možnost číst ryté nebo tesané písmo hmatem. Ten připravil Tabellu, což byla metodická pomůcka vidícím, která obsahovala vzory písma vyryté do dřevěné plotny a byla využívána při výuce psaní pro nácvik jednotlivých tahů.³

Smýkal dále zmiňuje významného řeckého gramatika N. Didymose z Alexandrie, který byl sám nevidomý a používal vyřezávaná písmena k označování svých knih.⁴

Podobně si označoval své knihy a svazky i nevidomý učitel bagdádské univerzity Al Amidi, více známý jako Zeil-en Din al Amidi. Ten si kolem roku 1307 začal tvořit znaky pro písmena, které vytvářel z útržků papíru.

Další významná osobnost, která poukazuje na možnost číst ryté písmo hmatem, byl renezanční myslitel a humanista Erasmus Rotterdamský, který to uvádí ve svém spisu *O správné výslovnosti latinské a řecké řeči (1528)*.⁵

Španělský vědec Pero Mexia ve svém spisu *Silvio variarum lectionum (1542)* doporučuje psát na voskovanou tabulku pomocí rydla. A to je v podstatě první přímá zmínka

¹ Finková a kol., 2013.

² Smýkal, 1994.

³ Ludíková, Maleček. 1991.

⁴ Smýkal, 1994.

⁵ Tamtéž.

o návodu, jak vytvořit speciální pomůcku tohoto typu. Vzorem mu byla, jako ostatním v této době, Quintilianova Tabella.⁶

Ludíková a Maleček zmiňuje další autory v průběhu 17.století jako Němce Aderse a Hewefortze, kteří doporučují psát hustý inkoustem, který po zaschnutí vnímat hmatem, nebo slovenského pedagoga S. Ormise, který se opět přiklání k využívání voskové podložky a rydla.⁷ Dle Finkové a Ludíkové stojí za zmínku Ital J. Bernouli, který kolem roku 1676 vytvořil šablonu s vyřezávanými vzory písmen, kterou pak přikládal na voskovou tabulku nebo papír a šablonu a ostrým rydlem obtahoval.⁸ Smýkal dodává, že tuto metodu využil ke vzdělávání nevidomé E.Waldkirchové. Nechal zhotovit rámeček, do kterého bylo možné vsunout list papíru a po čtyřech letech dokázala tímto způsobem psát německy, francouzsky a italsky.⁹

Další možnost pro nevidomé představil a používal léčitel Jakob z Netry, který si pomocí různé vyřezávaných kolíčků označoval svoje lahvičky s léky. Kolíčky měli funkci zátky a každý měl jiné zářezy.¹⁰

Významný posun představuje italský mnich Francesco Lana Terzi, který jako první přišel s konceptem písma složeného z bodů. Smýkal uvádí, že tento autor ve svém díle *Prodromo* popisuje nejprve několik způsobů tajného písma, a poté ve druhé kapitole i písmo pro nevidomé. Zároveň se nejprve pokusil analyzovat typy písma, které se podle něj hodily pro použití nevidomými. Některé ze zmíněných typů písem vycházely z šifer, které byly určeny pro vojenské účely, např. tzv. uzlíkové písmo. On sám vytvořil písmo s kombinací reliéfních bodů ohraničených a vzájemně izolovaných dvěma až čtyřmi geometricky uspořádanými liniemi. Významné bylo, že díky tomu mohli nevidomí nejen číst, ale pomocí speciálních pomůcek mohli i psát. Samotní nevidomí psali olůvkem, vidící osoby pak hustým inkoustem, který po zaschnutí zanechával reliéfní stopu a lepší čitelnost se dala zlepšit, pokud se ještě mokřý inkoust posypal gumovou drtí. Významné je i uvědomění, že poprvé se tak objevuje písmo, které je koncipované bez ohledu na jeho čitelnost zrakem, a také že písmo nebylo vytvořeno jen pro určitého jedince, jak bylo dříve běžné.¹¹

Významnou osobností je beze sporu Valentin Haüy, který roku 1784 založil Ústav pro výchovu a vzdělání nevidomých v Paříži. Ten používal reliéfní latinku, které se říká také

⁶ Smýkal, 1994.

⁷ Ludíková, Maleček, 1991.

⁸ Finková a kol., 2013.

⁹ Smýkal, 1994.

¹⁰ Ludíková, Maleček, 1991.

¹¹ Smýkal, 1994.

tzv. hladká latinka. V této hladké latince byla v roce 1786 také vydána první vytištěná kniha. Nicméně pro praktické užívání se ukázalo písmo příliš složité. Samotný Haüy, i jeho následovníci, se snažil později písmo zjednodušit.¹²

V 19. století je nejvýznamnější osobností zakladatel vídeňského ústavu pro nevidomé Johan Wilhelm Klein. Ten věnuje zvláštní pozornost právě čtení a psaní a po pár pokusech, kdy všechno písmena latinky, co nejvíce zjednodušil přichází roku 1800 s vlastní verzí propichované latinky. Tuto tzv. hladkou latinku vytváří nezávisle na Haüyovi, ale oproti němu jsou jeho písmena tvarovaná jednodušeji a přísně geometricky. Nevidomému tak umožní jednak písmo přečíst, ale i v tomto písmě psát, a to díky speciálnímu přístroji, tzv. Kleinovu psacímu stroji. Klein se zabývá i problematice zpřístupnění hudební notace, kde také využívá propichovanou latinku. Tento pokus se však nenesetkal s velkým úspěchem.¹³

V této době, konkrétně v roce 1825, již vzniklo i šestibodové písmo, které vytvořil Louis Braille. O podrobnostech vzniku písma, i o jeho autorovi, pojednává další kapitola této práce. Významnou událostí v témže roce byla vypsaná soutěž Edinburské Společnosti pro umění k nalezení vhodného písma pro nevidomé. Paradoxně bez vědomí nebo ohledu jejich členů na fakt, že nejvhodnější písmo, tedy Braillovo písmo, je již na světě. Jak uvádí Smýkal, tak Haüyovu latinku nechtěli převzít, pokus zavést Kleinovu propichovanou latinku také selhal a Braillovo písmo pravděpodobně ještě neznali. Všechny návrhy, které byly přijaty, lze rozdělit do dvou skupin, a to: transformace a transkripce latinky nebo speciální znaky. Některé z přijatých systémů byly komplikované, jiné vyžadovaly složitou tiskárenskou techniku, ale hlavně žádným z těchto písem nemohli nevidomí samostatně psát. Smýkal dále uvádí i seznam autorů, kteří podali návrhy na nový systém písma. V kategorii transformace latinky to byli miss Banks, Ch. Erskine, E. Fry, J. Gall, R. K. Greville. Ve druhé skupině speciálních znaků to byl E. Braig, R. Eaton, A. Hay (nevidomý), J. Henderson, J. Johnston, J. Jonson (nevidomý), J. Lothan, T. M. Lucas, R. Milne (nevidomý), D. McPerson, M. Ponton, J. Richardson, J. Simpson, J. Wallker. Je zajímavé si povšimnout, že právě ve druhé skupině se speciálními znaky se objevili tři autoři, kteří byli nevidomý. Žádný z nich se nepřiklonil ke speciálně upravené latince, čímž dali najevo, že hmatu jsou bližší speciální znaky více než jakkoliv upravená latinka. Vedoucím celé akce byl edinburský knihkupec a nakladatel J. Gall, který také vytvořil svůj vlastní typ písma již v roce 1826. Jeho systém byl v podstatě trojúhelníkový systém a tento typ písma byl v dané

¹² Ludíková, Maleček, 1991.

¹³ Tamtéž.

době hojně propagován, dokonce jím byl v roce 1832 vydána část Bible. Závěrem je ještě nutno podotknout, že Gall ve výše zmíněné soutěži jednoznačně zvítězil.¹⁴

V dalších letech můžeme sledovat v každé zemi rozdílný vývoj, povětšinou se ale snaží jednotliví autoři modifikovat latinku anebo propojit písmena z latinky s dalšími symboly, jako to udělal např. W. Moon v Anglii a jehož písmo se v omezené míře používalo relativně nedávno. V Německu se zase proslavil W. L. Lachman, který sestavil hned několik typů písma pro nevidomé. Do Německa se také rozšířila tzv. perličková latinka a našla zde svoje podporovatele. Kdo je autorem tohoto systému není přesně známo. Nicméně tyto i další pokusy o nichž Smýkal pojednává nebyly pro čtení hmatem ideální. To si ostatně pod vlivem zkušeností z praxe a postupem času začali všichni uvědomovat, a došlo se k názoru, že latinka pro čtení hmatem není vhodná.¹⁵ Prvním důkazem o akceptaci tohoto faktu je, že roku 1850 dal tehdejší ředitel ústavu v Paříži P. F. Dafaou souhlas s používáním Braillova písma. Ve většině evropských zemí to trvalo mnohem déle.¹⁶

Jak je vidno napříč historií k nalezení ideálního slepeckého písma nebyla vůbec jednoduchá. Zdá se, že pro nás dnes běžně známé Braillovo písmo muselo být po těchto těžkostech a relativně častých změnách, přijato s nadšením. Jak nám ale poví následující kapitola, tak i Braillovo písmo provázely při jeho vzniku a následnému uznání těžkosti.

¹⁴ Smýkal, 1994.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Finková a kol, 2013.

2 Braillovo písmo

Jak lze spatřit v historii slepeckého písma, tak cesta k vytvoření vhodného systému pro psaní a čtení osob s těžkým zrakovým postižením a osob nevidomých nebyla vůbec lehká. Jak zmiňuje Finková nevidomým byla v minulosti upřena možnost vzdělání, právě díky chybění vhodného prostředku pro jejich edukaci a samostatnost. Je samozřejmé, že lidé se zrakovým postižením se stejně jako dnes, chtěli vzdělávat a být součástí společnosti, zároveň mít možnost nezávislosti. Právě z těchto potřeb vzniklo několik úprav a pokusů pro nalezení ideálního písma pro nevidomé, mimo jiné i Braillovo písmo.¹⁷ A právě o autorovi, o souvislostech vzniku a systému Braillova písma pojednává tato kapitola.

2.2 Louis Braille a vznik Braillova písma

Louis Braille se narodil 4. ledna 1809 poblíž Paříže, v městečku Coupvray. Jeho otec byl sedlák a samotný Louis prý velmi rád navštěvoval jeho dílnu. Zde se také stala nehoda, při které si Louis ve třech letech poranil sedlářským nožem oko. Postupem času na něj přestal vidět a díky tzv. sympatické onemocnění druhého oka přišel za čas o zrak úplně.¹⁸ V deseti letech, tedy v roce 1818, nastoupil do Národního ústavu pro mladé slepce v Paříži, jehož zakladatelem byl Valentin Haüy. Zde se velmi rychle ukázalo, že je výborný student. Zároveň byl také manuálně zručný a hudebně nadaný. V této době se zde používalo pro čtení a psaní dvanáctibodové písmo Charlese Barbiera de la Serre, která obsahovalo dva sloupce po šesti bodech. Toto písmo vzniklo původně pro vojenské účely, ale jak se velmi rychle ukázalo, šlo díky možnosti psát a číst po tmě (původně tedy v zákopech) využít i u nevidomých. I toto písmo nebylo zcela ideální, přesto bylo přijato lépe než původně používaná reliéfní latinka.¹⁹

Hlavním problémem toho písma byla přílišná složitost pro hmatové vnímání. Jednotlivá písmena byla větší než bříška prstů a čtenář proto musel při čtení každý znak přejet odshora dolů, aby znak rozlišil. Tento fakt snižoval plynulost a rychlost čtení, a tím i srozumitelnost textu. Dokonce sám Barbier uznal, že se jeho písmo čte špatně. Sám se proto snažil písmo zredukovat a počet bodů v jednom znaku snížit, což se mu povedlo a původních 6 bodů v každém sloupci snížil na pět, ale stejně to bylo příliš mnoho.²⁰

¹⁷ Finková in Ludíková, Kozáková, 2012.

¹⁸ Hronek, 1971.

¹⁹ Finková a kol., 2013.

²⁰ Smýkal, 1994.

Samotní žáci ústavu začali přemýšlet nad možnou úpravou tohoto písma, nejdříve kvůli lepšímu záznamu a možnosti úpravy v hudební notaci (na škole se hodně pěstovala hudba, ale do této doby se používala hudební notace z písmen latinky). A také kvůli praktičnosti, aby vznikla soustava písmen, která by se pro čtení a psaní lépe hodila, a také aby jednotlivá písmena, popř. znaky, měla vhodnější tvar. Vznikla tedy potřeba vytvořit novou soustavu písma, která by lépe odpovídala možnostem hmatového vnímání a byla vhodná jak pro běžné čtení a psaní, tak pro zápis a čtení hudební notace. Na škole se tedy zadala soutěž na vhodnější úpravu Barbierova písma. Výsledkem této soutěže bylo několik návrhů, mezi nimiž byl i návrh šestnáctiletého Louise Braille, který byl spolužáký ohodnocený jako nejlepší. Proto je rok 1825 všeobecně pokládán za rok vzniku Braillova písma. V počátku byly okolo data vzniku písma menší nejasnosti, které vznikly tím, že Braille své písmo předložil jako ucelené a opravené v roce 1827 ve své knize. Tento rok byl proto dříve pokládán i za rok vzniku písma.²¹

Přes kladné přijetí spolužáký a žáky ústavu byla cesta k přijetí Braillova písma nejen v pařížském ústavu složitá. Vedení ústavu nejprve stále trvalo na Barbierově písmu, současně byla zkoušena latinka ředitele Guillié a od roku 1840 i Alstonovo písmo. V nadcházejících letech se zkoušelo písmo dalšího ředitele Dufaua a Braillovo písmo bylo stále odmítáno. Situace se změnila až roku 1850, kdy původní odpůrce a nynější ředitel Dufau, změnil názor, přijal toto písmo v ústavu a stal se horlivým propagátorem Braillovo písma nejen v ústavu, ale i na veřejnosti. Své rozhodnutí zdůvodnil tím, že Braillovo písmo může používat buď nevidomý nebo vidící, ale ten, kdo má v tomto případě vždy přednost je nevidomý. A tak se Louise Braille dva roky před koncem života dočkal zaslouženého uznání a tento krok byl začátkem změn ve vzdělávání osob se zrakovým postižením (Ludíková, Maleček, 1991)

Braille se po ukončení studií nadále věnoval studiu hry na varhany a na klavír a stále pobýval v ústavu, kde se pro své vědomosti stal nejprve pomocníkem učitele a později pomocným učitelem. Zemřel 6. ledna 1852 a vedení ústavu nechalo vyhotovit mramorovou bustu, kterou umístili do vestibulu ústavu. A jak uvádí Ludíková a Maleček, jelikož je jeho bodový systém tak důležitým vynálezem, tak byl Louis Braille oceněn Řádem čestné legie a v den stého výročí jeho smrti byly jeho ostatky převezeny do Pantheonu v Paříži.²² Finková potvrzuje významnost toho muže a jeho díla a uvádí, že „*nejdůležitějším komunikačním*

²¹ Smýkal, 1994.

²² Ludíková, Maleček, 1991.

systemem (kromě řeči) je pro zrakově postižené osoby, respektive pro nevidomé, Braillovo písmo.“²³

2.2 Systém Braillova písma

Jesenský definuje Braillovo písmo jako bodový systém, který je tvořen šesti body, které se kombinují a dokáží vytvořit 64 různých kombinací, při použití jedno až šesti bodů. Z těchto 64 kombinací je jedna kombinace úplně prázdný znak, ten se používá jako mezera, takže zbývá 63 použitelných znaků. Kombinování jednotlivých bodů se řídí logickými postupy, při nichž se vypouští jeden až pět bodů. Samotné zapamatování jednotlivých kombinací není pro většinu lidí nikterak obtížné, nejtěžší je zejména z počátku samotné hmatání a uvědomění si kódu pod bříškem prstů.²⁴

Podstata Braillova písma spočívá v šesti bodech rozdělených do třech párů bodů pod sebou, které tvoří šestibodí. Toto šestibodí je základní znak celého systému. Jednotlivé body jsou označeny číslem 1–6, což slouží pro přesný popis znaku a zároveň usnadňuje to výuku písma. Někteří autoři jako Finková a Ludíková (2013), Finková (2011) nebo Baslerová (2012) používají také termín šestibodový kód. Základní forma šestibodu je 6–7 mm vysoká a 4–5 mm široká. Přesné parametry jednoho bodu (jedná se o paraboloid) uvádí Jesenský: průměr 1, 2 mm a výška 0, 75 mm.²⁵

Celá abeceda, a tedy všechny znaky jsou seřazeny do tzv. Braillova klíče, který poskytuje dokonalou představu o celé soustavě znaků a logice jejich seřazení. Braillov klíč systém zařazení jednotlivých znaků do řádků vždy po deseti písmenech. Tvoření znaků tedy není náhodně, ale má svou přenou logiku.²⁶ Pro přehled uvádí Finková a Ludíková prvních šest řádků:

- 1. řádek Braillova klíče využívá znaky sestaveného z variací bodů 1, 2, 4, 5;
- 2. řádek Braillova klíče využívá znaky sestavené z variací bodů 1. řádku a přidává se bod 3; využívají se tedy body 1, 2, 3, 4, 5;
- 3. řádek Braillova klíče využívá znaky sestavené z variací bodů 2. řádku a přidává se bod 6; využívají se tedy body 1, 2, 3, 4, 5, 6;

²³ Finková in Ludíková, Kozáková, 2012., s. 8.

²⁴ Jesenský, 2007.

²⁵ Jesenský, 2007.

²⁶ Ludíková, Maleček, 1991.

- 4. řádek Braillova klíče využívá znaky sestavené z variací bodů 3. řádku tvořen body třetího řádku, ale vypouští bod 3; využívají se tedy body 1, 2, 4, 5, 6;
- 5. řádek Braillova klíče využívá kombinaci bodů 3, 4, 5, 6, ale neužívá body 1 a 2;
- 6. řádek Braillova klíče je sestaven z bodů 2, 3, 5, 6, ale vypouští body 1 a 4.²⁷

Jak uvádí Heřmánková, tak Braillův klíč poskytuje dostatek znaků pro označení celé abecedy i diakritických znamének. Zároveň tento typ písma používá stejné znaky pro velkou i malou abecedu.²⁸ Finková dále uvádí určitá specifika, která psaní Braillova písma obsahuje. Je to např.:

- označení velkého písma pro které se užívá speciální znak, tzv. prefix (zapisuje se bodem 6) před samostatné písmeno, následující písmena jsou automaticky brána za malá;
- řetězec velkých písmen: užití prefixu, pro řetězec velkých písmen jdoucích bezprostředně za sebou, se značí body 5 a 6;
- psaní malého písmene: prefix pro malé písmeno je bod 5 a využijeme ho např. při ukončení řetězce velkých písmen;
- řecké písmeno: řecká písmena obvykle odpovídají písmenům latinské abecedy a značí se prefixem – body 4 a 5 (pro malé písmeno) a body 4 a 6 pro velké řecké písmeno;
- číslice obecně: použijeme nejdříve prefix pro číslo – body 3, 4, 5 a 6, následuje číslice, která odpovídá označení písmena abecedy a–j;
- procenta: při psaní použijeme nejprve číselný znak (body 3, 4, 5, 6) a poté přidáme prefix z bodů 1, 2, 3 a 4., v tomto případě se jedná o dvojznak.²⁹

Finková ve své publikaci uvádí další možnosti a typy prefixů, díky kterým můžeme zapisovat i další znaky, např. písmo tučné, kurzivu, řadové číslovky, uvozovky, podtržení, paragraf apod. Zajímavostí je, že Braillův kód je minimálně v malé části v každém jazyce odlišný, více o tom pojednává následující podkapitola.³⁰

²⁷ Finková, a kol., 2013.

²⁸ Heřmánková in Finková, 2011.

²⁹ Finková, 2011.

³⁰ Tamtéž.

2.3 Adaptace na ostatní jazyky

Smýkal uvádí, že o adaptaci Braillova písma na český jazyk se zasloužili nezávisle na sobě na sobě tři osobnosti tyflopédie. Byl to J. Malý, učitel Klárova ústavu pro nevidomé v Praze, V. Novák, učitel ústavu v Praze na Hradčanech a J. Schwarz, ředitel ústavu v Brně. Každý z nich adaptoval písmo trochu jinak, a tak na každém existujícím ústavu vzniká nezávisle na sobě odlišná česká abeceda. Ke sjednocení a vzniku jednotného systému došlo roku 1922.³¹

Abeceda a systém Braillova písma, který byl uveden výše platí pouze pro český jazyk. Ostatní abecedy Braillova písma, tedy abecedy v jiných jazycích, jsou podobné té naší s drobnými rozdíly. Většinou se jedná o speciální znaky daného jazyka nebo písmena s diakritikou. Například Finková uvádí, že v anglickém i německém jazyce se využívá tzv. zkratkopis. Ve zkratkopise jeden znak reprezentuje skupinu hlásek. Některé znaky jsou shodné s českou abecedou, v jiných se ale můžeme setkat například s jedním znakem pro dvě písmena nebo pro předložky. Například v angličtině se nerozlišuje při psaní pravá a levá závorka. Proto je důležité znát rozdíly v zápise znaků jednotlivých jazyků.³²

Zajímavostí je, že anglická Braillova abeceda se dělí na dvě skupiny. První je obdobná jako česká Braillova abeceda, tzn. jsou tu zahrnuty znaky pouze pro písmena. Ve druhé skupině znaků pak jsou obsaženy zkratky, které je možné kombinovat (ch, gh, sh atd.). Druhá skupina tedy představuje soubor znaků využívaných ve zkratkopise, čímž se šetří papír a zvyšuje se rychlost čtení. Zároveň tato druhá skupina obsahuje základní předložky a také označení členu určitého (the).³³

³¹ Smýkal, 1994.

³² Finková, 2011.

³³ Etheridge, 1995.

3 Osoba se zrakovým postižením

Jak uvádí Ludíková zrakové postižení je často považováno za jedno z nejtěžších postižení vůbec. Při jeho srovnání s ostatními postiženími nalezneme vždy určitá specifika, která jedince omezují v různých oblastech života. Nelze tedy říci, které postižení je nejtěžší. I v oblasti zrakových postižení nalezneme velké rozdíly, určité postižení může jednoho jedince velmi ovlivňovat, druhého zase méně. Vždy je třeba brát ohled na psychický stav jedince a jeho schopnost akceptace vady. Velké rozdíly lze také spatřovat mezi jedinci, kteří se se zrakovým postižením narodili a mezi těmi, kdo jej získali v průběhu života. Zde je důležité si uvědomit, kdo je jedinec se zrakovým postižením.³⁴ Ludíková uvádí, že za osobu se zrakovým postižením je „považován jedinec, který má i po korekci vady (chirurgické, optické, medikamentózní) stále narušeno zrakové vnímání tak, že mu činí potíže v běžném životě.“³⁵ Podle WHO je za osobu se zrakovým postižením vnímána „osoba, která má postižení zrakových funkcí trvajících i po medicínské léčbě anebo po korigování standardní refrakční vady a má zrakovou ostrost horší než 0,3 (6/18) až po světlocit, nebo je zorné pole omezeno pod 10 stupňů při centrální fixaci, přitom tato osoba užívá nebo je potenciálně schopna používat zrak na plánování a vlastní provádění činnosti.“³⁶

3.1 Klasifikace zrakových vad

V rámci klasifikace zrakových vad můžeme v literatuře najít několik pohledů a klasifikací. Zcela stěžejní je klasifikace medicínská, která má bezpochyby i na poli speciální pedagogiky své místo. A dále je to klasifikace nejčastěji používaná na poli speciálněpedagogické praxe, která rozlišuje osoby nevidomé, osoby se zbytky zraku, osoby slabozraké a osoby s poruchami binokulárního vidění.³⁷

3.1.1 Klasifikace zrakových postižení z medicínského pohledu

Jak bylo již uvedeno výše, medicínská diagnostika je stěžejní, proto je zde uvedena jako první. Z oftalmologického hlediska jsou základní charakteristiky pro klasifikaci zrakových postižení vizus a zorné pole.

³⁴ Ludíková, 2014.

³⁵ Tamtéž, s. 7.

³⁶ WHO in Kroupová, 2016, s. 93.

³⁷ Ludíková, 2014.

Klasifikace zrakových vad dle Světové zdravotnické organizace (WHO)

Tato klasifikace je uvedena v rámci 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN-10) a podle výsledků oftalmologického vyšetření definuje 5 kategorií zrakového postižení:³⁸

- kategorie 1: střední slabozrakost,
- kategorie 2: silná slabozrakost,
- kategorie 3: těžce slabý zrak,
- kategorie 4: praktická nevidomost,
- kategorie 5: úplná nevidomost.

Druh zrakového postižení	Vymezení
Střední slabozrakost	zřetelnost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 6/18 (0,30) - minimum rovné nebo lepší než 6/60 (0,10); 3/10 - 1/10, kategorie zrakového postižení 1
Silná slabozrakost	zřetelnost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 6/60 (0,10) - minimum rovné nebo lepší než 3/60 (0,05); 1/10 - 10/20, kategorie zrakového postižení 2
Těžce slabý zrak	a) zřetelnost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 3/60 (0,05) - minimum rovné nebo lepší než 1/60 (0,02); 1/20 - 1/50, kategorie zrakového postižení 3 b) koncentrické zúžení zorného pole obou očí pod 20 stupňů, nebo jediného funkčně zdatného oka pod 45 stupňů
Praktická nevidomost	zřetelnost s nejlepší možnou korekcí 1/60 (0,02), 1/50 až světlocit nebo omezení zorného pole do 5 stupňů kolem centrální fixace, i když centrální ostrost není postižena, kategorie zrakového postižení 4
Úplná nevidomost	ztráta zraku zahrnující stavy od naprosté ztráty světlocitu až po zachování světlocitu s chybnou světelnou projekcí, kategorie zrakového postižení 5

Tabulka 1 Klasifikace dle WHO³⁹

³⁸ Klasifikace dle WHO. [online]. [cit. 2017-8-26].

³⁹ Tamtéž.

Klasifikace uváděná odbornou lékařskou literaturou

Lékařská klasifikace se může lehce lišit podle jednotlivých autorů. Zde jsou uvedeny některé lékařské klasifikace dle vybraných autorů.

Klasifikace dle Hycla, Valešové

Hycl a Valešová uvádí hranici pod zrakovou ostrostí 6/18 jako ztrátu zraku. Pro tyto autory je základním kritériem zraková ostrost, nezabývají se tolik oblastí slabozrakosti (někteří autoři ještě rozděluji stupně slabozrakosti), ale ve stupních nevidomosti se shodují s většinou autorů.⁴⁰ Pro přehlednost klasifikace je použita tabulka od Ludíkové:

Typ zrakového postižení	Vymezení
Slabozrakost	Vizus lepšího oka je pod 6/18 do 3/60
Nevidomost praktická	Pokles vizu pod 3/60 do 1/60 včetně nebo binokulární zorné pole menší než 10 stupňů, ale větší než 5 stupňů
Nevidomost skutečná	Vizus je pod hranicí 1/60 – světlocit, oboustranně zorné pole je pod 5 stupňů
Plná slepota	Od světlocitu s chybou projekcí světla po ztrátu světlocitu

Tabulka 2 Klasifikace dle Hycla, Valešové⁴¹

Klasifikace dle Řehořové

Řehořová vymezuje těžké zrakové vady jako „těžkými zrakovými vadami rozumíme snížení zrakových funkcí do té míry, kdy i při správně korigované refrakční vadě má pacient závažné obtíže v běžném životě.“⁴² Těžké zrakové vady pak dělí na slabozrakost, zbytky zraku a nevidomost. Přehled je uveden v tabulce 3.

⁴⁰ Hycl, Valešová, 2003.

⁴¹ Hycl, Valešová in Ludíková, 2014, s. 9.

⁴² Řehořová in Rozsival, 2006, s. 355.

Typ zrakového postižení	Vymezení
Slabozrakost	zrakové funkce jsou významně sníženy, ale zrak zůstává dominantním smyslem, zhruba od 6/18 do 3/60
Zbytky zraku	mezi slabozrakostí a nevidomostí je hraniční oblast zbytků zraku, 3/60-0,5/50; tito postižení jsou schopni využívat zrak, a to, co zrakem již nelze postihnout, doplňují sluchem a hmatem
Nevidomost	Zrakové funkce jsou natolik sníženy, eventuálně chybí úplně, že kontakt s okolím přebírají ostatní smysly, zejména sluch, hmat, zhruba při vizu po 0,5/50

Tabulka 3 Klasifikace dle Řehořové⁴³

3.1.2 Klasifikace ze speciálněpedagogického pohledu

Pro edukační proces je také důležité rozdělení osob se zrakovým postižením do jednotlivých skupin. Napomáhá to utvoření přiměřených podmínek výchovy a vzdělávání a dosažení pozitivních výsledků. Speciálněpedagogická klasifikace není zatím zcela jednotná, a i zde můžeme najít několik možností, jak zraková postižení rozdělit.

Klasifikace dle stupně zrakového postižení

Speciálněpedagogické studie obvykle zmiňují a pracují se čtyřmi typy/ kategoriemi zrakového postižení, jsou to osoby slabozraké, osoby se zbytky zraku, osoby s poruchami binokulárního vidění a osoby nevidomé. Toto dělení lze specifikovat jako klasifikaci dle stupně zrakového postižení.

Osoby slabozraké

V rámci speciální pedagogiky představují osoby slabozraké skupinu jedinců, kteří mají zrakové vnímání na stupni slabozrakosti. Slabozrakost definuje Keblová jako: „*souhrnné označení pro snížení zrakové ostrosti různého původu. Slabozrakost se vyznačuje snížením zrakové ostrosti na obou očích s omezením vizuálních možností i s brýlovou korekcí.*“⁴⁴

⁴³ Ludíková, 2014, s. 10.

⁴⁴ Keblová, 2001, s.33.

V rámci této skupiny, pak můžeme ještě dále jedince dělit, a to na tři základní skupiny, lehce, středně a těžce slabozraké. Při hodnocení stavu mimo snížení zrakové ostrosti je třeba u řady případů hodnotit i další faktory, jako problémy s narušením zorného pole, výpadky zorného pole, trubicovité vidění, skotomy v zorném poli apod. mezi další komplikace řadíme například poruchy barvocitu nebo nystagmus.⁴⁵

Osoby se zbytky zraku

Mezi slabozrakostí a nevidomostí je hraniční oblast, kde se nachází osoby se zbytky zraku. Tato oblast bývá oftalmology definována v mezích zrakové ostrosti 3/60-0,5/60. Speciální pedagogika pojímá kategorii osob se zbytky zraku jako osoby, jejichž zraková vada se pohybuje mezi praktickou slepotou a těžkou slabozrakostí. Této skupině osob se věnoval Jesenský a definoval tyto osoby jako „*osoby, které jsou s to vidět světlo, nebo se podle něj orientovat a využívat ho ke své činnosti.*“⁴⁶

V této kategorii můžeme najít jedince, kteří mají svoje zrakové postižení ustálené, ale také jsou zde jedinci, u kterých může dojít k progresi či naopak k částečnému zlepšení. V důsledku tohoto postižení jsou zrakové schopnosti jedince snižené, omezené anebo deformované, což může vést k narušení představ. Obecně lze říci, že důsledkem toho je zde přítomná výrazná limitace používat zrak a současná potřeba získávat dostatečné množství informací, což v praxi znamená, že osoby se zbytky zraku kombinují jak metody a postupy vhodné pro osoby slabozraké, tak metody a postupy vhodné pro osoby nevidomé.⁴⁷

Osoby s poruchami binokulárního vidění

Binokulární vidění je získaná schopnost, která se začne vyvíjet po narození dítěte s dozráváním sítnice a její žluté skvrny. V průběhu prvního roku života se tato schopnost upevňuje a v rámci dalších pěti let, tedy do 6.roku života dochází k dalšímu upevňování, zdokonalování a stabilizaci binokulárního vidění.⁴⁸

Porucha v tomto vývoji může vést ke vzniku strabismu, amblyopie nebo narušení centrální retinální fixace. Keblová vymezuje strabismus jako poruchu „*...rovnovážného postavení očí. Osy očí nejsou rovnoběžné, obrázky v pravém a levém oku nevznikají na stejném místě na sítnici a nedochází ke spojení obrázků, naopak vzniká dvojitý obraz.*“ A

⁴⁵ Finková a kol., 2007.

⁴⁶ Jesenský, 1994, s. 55.

⁴⁷ Finková a kol., 2007.

⁴⁸ Tamtéž.

amblyopii jako „*podstatné snížení zrakové ostrosti jednoho oka. Důsledkem je nedostatečný rozvoj binokulárního vidění*“⁴⁹

Poruchy binokulárního vidění jsou při správné a včasné terapii povětšinou odstranitelné, popř. je lze zmírnit a v dospělosti už může být klient bez obtíží. Při těchto poruchách je narušena řada zrakových funkcí. Zejména se to projevuje v analyticko-syntetické činnosti, lokalizaci a hloubkovém vidění. Zároveň je třeba si uvědomit, že tyto poruchy nečinní potíže a problémy pouze při zrakové práci, ale že celkově ovlivňují utváření představ, které je pomalejší, motorické reakce na zrakové podněty jsou často pomalejší a nepřesnější.⁵⁰

Osoby nevidomé

Tyto osoby, osoby nevidomé, jsou vnímány jako kategorie s nejtěžším stupněm zrakového postižení a jsou sem řazeni jedince, kteří mají zrakové vnímání narušeno na stupni nevidomosti, slepoty. Díky tomu, že osoby nevidomé nemohou k zisku informací používat zrak, tak jsou odkázány na využití náhradní smyslů. Díky tomu se i v rámci speciálněpedagogických metod zaměřujeme na kompenzaci, kde se snažíme, jak rozvíjet hmat, sluch, čich a chuť, ale také myšlení, paměť, řeč, představivost a obrazotvornost. Při práci s nevidomou osobou se vždy snažíme o tom, aby měla co nejjasnější představu o vnímaném objektu či situaci.⁵¹

Klasifikace dle dalších kritérií

V rámci speciálněpedagogické praxe je třeba zohledňovat i další kritéria, která mají případný vliv na oblast vzdělání a výuky, ale i na aktuální psychický stav jedince. Dalším takovýmto dělením jsou dle Ludíkové dělení dle doby vzniku zrakového postižení, délky trvání postižení a etiologické hledisko⁵².

Klasifikace dle doby vzniku zrakového postižení

- Postižení vrození – tj. postižení, které vznikají před narozením jedince na základě dědičných poruch, onemocnění matky v průběhu těhotenství, úrazů apod.;

⁴⁹ Keblová, 2001, s. 33.

⁵⁰ Finková a kol., 2007.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Ludíková, 2014.

- postižení získané – tj. postižení, která vzniknou v průběhu života, např. následkem úrazu, vznikem nádorových onemocnění nebo jako sekundární projev jiného onemocnění.⁵³

Klasifikace dle délky trvání postižení

V případě této klasifikace je rozhodující délka trvání vady, což může být od krátkodobé fáze akutní až před chronické potíže, až po postižení a s ním spojené potíže. Ludíková zde dělí postižení, a to na postižení:

- akutní;
- chronické;
- recidivující.⁵⁴

Klasifikace dle etiologie

Do této klasifikace řadíme dva typy vad a to:

- orgánové – orgánová postižení jsou charakteristická objektivně diagnostikovaným nálezem na oku. Do těchto vad řadíme např. refrakční vady, glaukom, kataraktu atd.
- funkční – to jsou vady, u nichž se nevyskytuje problém na oku, ale jinde. Příkladem může být strabismus nebo amblyopie.⁵⁵

Klasifikace dle skupin poruch zraku

Další možnost klasifikace nabízí Květoňová – Švecová, kdy uplatňuje kritéria, která vycházejí z oftalmologické diagnostiky, ale zároveň zohledňuje velmi specifický dopad pro oblast speciální pedagogiky. Rozlišuje pět základních skupin poruch zraku, a to:

- ztráta zrakové ostrosti;
- postižení zorného pole;
- okulomotorické problémy;
- obtíže se zpracováním zrakových informací;
- poruchy barvocitu.⁵⁶

⁵³ Ludíková, 2014.

⁵⁴ Ludíková a kol, 2013.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Květoňová-Švecová, 2000.

Většina dnešních autorů souhlasí s Moravcovou a dle jejího vzoru zmiňuje další dvě kategorie, a to:

- poruchy adaptace na tmou a oslnění;
- poruchy citlivosti na kontrast.⁵⁷

Ztráta zrakové ostrosti

Míra snížení zrakové ostrosti může být různá, na čemž se shoduje většina autorů. Daná osoba může mít problémy s rozlišováním detailů a drobných předmětů, u rozlišování velkých předmětů se vada projevovat může také, ale nemusí, záleží právě na míře postižení. Problémy tedy mohou nastat jak při pohledu na blízko, tak při pohledu do dálky. Obojí může ve velké míře ovlivnit prostorovou orientaci a samostatný pohyb.⁵⁸

Postižení zorného pole

Postižení zorného pole, tedy jeho omezení ať už je jakkoliv rozsáhlé, ovlivňuje daného jedince téměř ve všech oblastech života. Ať už se jedná o školní docházku a případné výpadky v zorném poli mu znesnadňují orientaci v textu, tak také v oblasti prostorové orientace a samostatném pohybu.⁵⁹

Okulomotorické problémy

Okulomotorické potíže nastávají při porušení koordinace pohybů očí. Okulomotorické potíže se mohou projevit např. při sledování dráhy předmětu, který se pohybuje nebo sledování blízkého předmětu, kdy se jedno, popř. obě oči, mohou začít stáčet jiným směrem. Problémy v tomto případě mohou nastat během vzdělávání, a to ve čtení, psaní, ale i v rámci prostorové orientace.⁶⁰

Potíže se zpracováním získaných informací

Ludíková tyto poruchy definuje jako poruchy zrakové dráhy a centrální poruchy zraku.⁶¹ Radíme sem pojmy jako kortikální postižení zraku, mozková slepota a centrální porucha zraku, což jsou synonyma používána pro jeden stejný problém⁶². Ludíková dále říká, že se

⁵⁷ Moravcová, 2004.

⁵⁸ Ludíková, 2014.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Štréblová, 2002.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Moravcová, 2004.

jedná o poruchy funkce mozku a zrakových drah, kdy tyto osoby mají problém se zpracováním zrakových informací. Někdy vidí určitý předmět a jsou schopni jej rozpoznat, jindy daný předmět vnímají, ale nedokáží určit o jaký předmět se jedná, jindy předmět vůbec nezaznamenají. Toto postižení je pro jedince náročné a může ovlivnit vnímání sebe sama, nežádá se potřeba psychologické podpora tohoto jedince.⁶³

Porucha barvocitu

Zjednodušeně lze říci, že tito jedinci nejsou schopni identifikovat jen některou z barev, ale ostatní vnímá a vidí zcela normálně. Také může vnímat vše pouze v odstínech šedé - tzv. totální barvoslepost, která ale bývá většinou příznakem nějakého dalšího onemocnění.⁶⁴

Poruchy adaptace na tmou a oslnění

Adaptaci na tmou a oslnění lze chápat dle Moravcové jako schopnost oka přizpůsobit se světlu, osvětlení a jeho různé úrovni v okolí jedince. Je to schopnost oka měnit práh citlivosti na světlo a poruchy se můžou projevit zejména při tzv. přechodu, tedy při zhoršených světelných podmínkách. Typicky se jedná o stmívání během večera nebo při špatném osvětlení v některých budovách, což může vést k omezení nebo neschopnosti daného člověka se orientovat v daném prostoru.⁶⁵

Porucha citlivosti na kontrast

Dle Moravcové je jedná o viditelný rozdíl jasu dvou ploch viděných současně v zorném poli. Tyto osoby mohou mít problémy ve škole, při čtení nekvalitních kopií a textů, při rozlišování detailů na příliš stejnorodém a nevýrazném pozadí, obrázcích apod.⁶⁶

3.2 Charakteristika jedince se zrakovým postižením

Charakteristika osobnosti jedince se zrakovým postižením je souborem mnoha faktorů, které na něj působí. Vágnerová definuje osobnost „jako relativně stabilní komplex vzájemně propojených somatických a psychických funkcí, který vymezuje prožívání, uvažování a chování jedince, a z toho vyplývající jeho vztah s prostředím“.⁶⁷ Každý se tedy nějak vyvíjí a každý jedinec je individualitou, která disponuje kladnými, či zápornými vlastnostmi. Také

⁶³ Ludíková, 2014.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Moravcová, 2004.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Vágnerová, 2004., s. 215.

osobnostní status, stupeň a rozsah postižení, či možné přidružené problémy, sociální a jiné podmínky prostředí, ve kterých vyrůstá a žije, ovlivňují a vytváří zcela unikátní osobnost jedince. U osob se zrakovým postižením sice není samotné postižení zraku jediným činitelem, který utváří osobnost člověka, ale většinou dochází k jeho negativnímu promítnutí do všech oblastí života. V souvislosti s výše uvedeným můžeme zmínit Jesenského⁶⁸, který uvádí právě tyto každodenní oblasti:

- schopnosti, vlastnosti člověka a citové prožívání, kterými se adaptuje na sociální, kulturní, pracovní a edukační prostředí;
- oblast výkonů a jednání v různých aktivitách;
- zmenšená citlivost na zrakové podněty;
- prodloužený proces poznávání a jeho neúplnost, následný informační deficit;
- chyby a nedostatky v průběhu poznávání a v jeho výsledcích;
- snížená adaptabilita na prostředí;
- zvýšená míra specifických potřeb vyrovnání se se zrakovým postižením;
- zvýšená sociálně – právní ochrana.

Významným faktorem, který podmiňuje rozvoj osobnosti jedince, je doba, kdy ke zrakovému postižení došlo. Neschopnost přijímat informace z okolí zrakově, např. díky náhlé ztrátě zraku, má pro vývoj člověka velmi negativní dopad v jednotlivých etapách vývoje. Moravcová popsala jednotlivá období od narození po dospělost a zdůrazňuje v každém z nich možné rizikové faktory.⁶⁹ Dále zmiňuje, že pokud v období po narození dítěte nedochází k příjmu podnětů zrakově, není určena včasná diagnóza a zraková stimulace, v případě neodstranitelného oboustranného postižení vzniká nystagmus či bloudivé pohyby, v mozku se nezačnou vytvářet kvalitní nervové spoje a dochází k opoždění. V rámci předškolního období opět klade autorka důraz na příjem dostatečného množství podnětů pro správný vývoj a zabývá se problematikou navazování vztahů s okolím a vrstevníky. Na tyto aspekty dále navazuje rozvoj motorických dovedností a řečových schopností. To celé ve velké míře ovlivňuje další osobnostní zrání jedince. U jedince s vrozeným postižením zraku se dá předpokládat snazší přizpůsobení se životu bez zraku. Od narození se tento jedinec adaptuje na možné překážky, je schopný využívat různých kompenzačních činitelů i pomůcek a jejich používání se stává automatické a pro něj zcela přirozené. Jedinec má

⁶⁸ Jesenský, 2002.

⁶⁹ Moravcová, 2004.

problém v utváření si celkového obrazu světa, ale subjektivně nevnímá nedostatky v přijímání informací zrakem jako velký problém.

Oslabení či ztráta zraku jedince během života, dělí Moravcová na období adolescence a období produktivní. V průběhu adolescence je jedinec citově zranitelnější, proto u něj může dojít vlivem postižení ke snížení sebehodnocení, zároveň hůře zvládá neúspěchy ve škole i vztazích. Osoby v produktivním věku se zrakovým postižením jsou také vystaveny problémům způsobeným postižením, se kterými se musí vyrovnat. Přírozenou stabilitu ovlivňuje nemožnost vykonávat dosavadního zaměstnání, zálib, a to vše se odráží i v osobním životě. Nicméně přes všechna úskalí, která jsou zde zmíněna je každý jedinec individuální osobností. Zároveň se každý jedinec s nastalými životními změnami a překážkami vyrovnává jiným způsobem.⁷⁰

Další možností je charakterizovat osobnost jedince se zrakovým postižením podle stupně postižení. V rámci speciální pedagogiky je tento aspekt velmi důležitý. Čím vyšší stupeň zrakového postižení, tím hlouběji se odráží ve složkách jeho osobnosti. Dle stupně zrakového postižení lze charakterizovat specifika osob nevidomých, osob se zbytky zraku, osob se slabozrakostí a osob s poruchami binokulárního vidění. Přesto, že každý jedinec je individualitou se svými specifickými potřebami a rysy, existují určité znaky, které spojují osoby se stejným stupněm zrakového postižení. Především u osob nevidomých v dimenzi poznávacích schopností můžeme hovořit o potřebě získávání informací jinou cestou nežli zrakem. Tento handicap může daný jedinec kompenzovat využitím nižších a vyšších kompenzačních činitelů. To tedy znamená sluchem a hmatem. Tyto dva smysly jsou pro člověka se zrakovým postižením velmi důležité při příjmu informací z okolního světa. Díky tomu, že se osoba se zrakovým postižením na ně neustále spoléhá a využívá je, stávají se sluch a hmat velmi rozvinuté, daleko více, než je u osoby bez zrakového postižení. Tato dovednost je však získanou dovedností, nikoliv vrozenou a závisí na tom, v jaké míře ji konkrétní jedinec rozvíjí.⁷¹ Vágnerová také uvádí rozdíl v získávání informací sluchem a hmatem. Hapticky, tedy hmatem, lze přijímat v krátkém čase jen malé množství informací. Jedinec získává všechny představy pouze po částech a celkový dojem nabývá až po jejich syntéze v jeden obraz. Nebezpečné je, že díky syntéze může docházet ke zkresleným dojmům. Dalším kompenzačním činitelem, který je třeba využít je myšlení. To zaručuje rozvoj řečových schopností a řeč je důležitá pro komunikaci, získání informací mezi lidmi a vytváření sociálních vztahů. Zároveň díky komunikaci může osoba doplnit, získat nebo se

⁷⁰ Moravcová, 2004.

⁷¹ Vágnerová, 2004.

ujistit v již získaných informacích a zkušenostech. V souvislosti s komunikací zmiňuje autorka dále verbalismus. Jedná se o osvojování a používání slov s určitým významem, který však není zcela pochopen u osob se zrakovým postižením. V sociální rovině lze také spatřit určitá specifika, které zrakové postižení přináší. Nejvíce je to viditelné u člověka s nevidomostí. Příčin je několik, zaprvé je to nemožnost navazování očního kontaktu, ale zároveň nemožnost vnímat a rozumět neverbálními prvky. Lze sem zařadit i určitou anatomickou deformaci bulvy nebo nekontrolovatelné oční projevy, které mohou ovlivnit postoj druhých lidí a odrážet se v sociální interakci.⁷² Je tedy důležité i přes všechno výše zmíněné, pohlížet na jedince jako na jedinečnou osobnost, jež má právo na život a vše, co společnost nabízí, jako kdokoliv jiný. Záleží i na samotném jedinci, na jeho schopnosti přizpůsobení se nepříznivým podmínkám a vyrovnání se s postižením a problémy které může přinést. Je nezbytné zmínit důležitost rodiny, která ovlivňuje přiměřený rozvoj a získávání vhodných sociálních zkušeností. Rodina je důležitým činitelem ve vnímání sebe sama a následně v socializaci člověka.

Tato kapitola přinesla čtenáři vhled do problematiky osob se zrakovým postižením. Bylo zde popsáno, co si pod pojmem osoba se zrakovým postižením představit a v souvislosti s tím, byl uveden přehled klasifikací z různých pohledů. A to z pohledu medicínského a speciálněpedagogického. Kapitulu uzavřela charakteristika osob se zrakovým postižením.

⁷² Vágnerová, 2004.

4 Braillovo písmo v umění

Umění je zvláštní formou poznání, které se vyvíjí po celý život. Pro většinu lidí je využití zraku při samotné tvorbě i požitku z vytvořeného díla zcela nepředstavitelné. Jelikož jsou některá díla, pro většinu lidí zároveň většina děl, vytvořena a určena k vnímání zrakem, tak je nelze vnímat hmatem nebo jinými kompenzačními činiteli. Nahradit zrakové vnímání hmatem v oblasti estetické a umělecké je velmi nesnadné. Avšak člověku, a to ani nevidomému, nelze upřít jakýkoliv druh poznání. Díky propojení uměleckých děl s Braillovým písmem se otevírají dvě nové možnosti poznání. Na jedné straně je to předání informace pro osoby se zrakovým postižením, potažmo nevidomé, kterým přidáním Braillova písmo do díla přinese základní informaci o díle. Zároveň lze přítomnost Braillova písma vnímat a využít vidoucími jako estetický či designový prvek. A do určité míry to lze vnímat jako určitou motivaci či impulz k získání více informací o této problematice. Samozřejmě nelze pochybovat o tom, že umělecké poznání je pro osoby se zrakovým postižením značně omezené. Možnosti hmatu mohou v určitých situacích zastoupit zrak, avšak v umělecké oblasti je to povětšinou dosti problematické.⁷³ Jak uvádí Smýkal, tak snad nejvzdálenější a nejméně uchopitelná mohou být díla dvojrozměrná, kdy se jejich poznání neobejde bez přímých zrakových vjemů. Malby a kresby nelze ohmatat a zprostředkování poznání těchto umění popisem vytváří jen mlhavé představy, samozřejmě i zde záleží na tom, kdy člověk o zrak přišel. Výtvarné umění, které je trojrozměrné lze ohmatat, ale i u něj záleží na daném měřítku zobrazení.⁷⁴ A právě proto je propojení Braillova písma s uměleckými díly jakýmsi posunem a formou zpřístupnění, propojení obou světů. A to jak světa osob nevidomých a vidících, tak světa gramotnosti a tím předání informací a uměleckého vyjádření a vnímání.

4.1 Umění

Trojan a Mráz definuje umění jako: „*specifická forma odrazu skutečnosti; zvláštní forma společenského vědomí, v níž se rozvíjejí estetické vztahy člověka ke skutečnosti, druhy výtvarného umění: architektura, sochařství, malířství, grafika, průmyslové výtvarnictví, užité umění, scénografie, částečně i výstavnictví a průmyslový design.*“⁷⁵ Zároveň oba autoři dodávají, že se může jednat o „*vysoký stupeň tvůrčí schopnosti v určitém oboru činnosti*“.⁷⁶

⁷³ Smýkal, 1967. [online].

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Trojan, Mráz. 1996, s.203.

⁷⁶ Tamtéž, s. 203.

Jak je vidět z uvedené definice, tak samotný pojem umění obsahuje širokou škálu oblastí, které do něj lze zahrnout. Tato práce se zaměřuje na výtvarné umění a jeho propojení s Braillovým písmem, což lze spatřovat zejména v sochařství, ale i designu. Každý z nás se setkává už od útlého věku s nějakou formou výtvarného umění, ať už se jedná o první obrázky kreslené rodiči, sourozenci nebo naše vlastní. Později se k tomu připojuje mateřská škola, která rozvíjí dítě ve všech oblastech vývoje. Jednou z těchto oblastí je i výtvarný projev a cítění. Právě v tomto předškolním věku je výtvarná výchova jednou z dílčích výchovných složek. Tvořit, kreslit nebo vyrábět, to vše je pro dítě přirozenou aktivitou, která začíná radostí z pohybu. Zároveň umožňuje dítěti jiné než racionální vnímání a poznávání světa. Výtvarný projev lze brát jako specifický způsob komunikace, kterým dítě nebo později dospělý, sděluje své pocity, dojmy, zážitky a životní zkušenosti.⁷⁷ Z tohoto důvodu by měla být výtvarná tvorba přístupná všem bez rozdílu, a tak se stát důležitým integračním a socializačním činitelem. V rámci základní školy se učivo výtvarné výchovy rozšiřuje a je rozděleno do tří základních skupin. Jednak se pokračuje ve vlastní tvořivé aktivitě žáků, ale přidává se činnost, která je orientována na poznávání obsahu a forem výtvarného umění a porozumění jeho jazyku. Poslední skupina aktivit představuje žákům vývoj a proměny výtvarného umění v jednotlivých historických obdobích, nejčastěji formou návštěv galerií či muzeí, památek a besed.⁷⁸

Těmi teoretickými východisky se dostáváme k další podkapitole, a to k možnostem přizpůsobení výtvarného projevu a vnímání pro osoby se zrakovým postižením.

4.2 Specifika zrakového postižení

Stejný význam má výtvarná výchova a celkově výtvarné umění i pro osoby se zrakovým postižením. Formou různých aktivit, výtvarných činností a kulturních akcí se vytváří prostor pro setkávání lidí vidících a osob se zrakovým postižením, a tím prostor pro jejich socializaci a integraci.

V rámci různých kulturních akcí se obě skupiny mohou lépe poznat a porozumět si. Bezesporu je dostupnost a možnost uměleckého prožitku prostředkem sociální a kulturní komunikace a má vliv na kvalitu života. Osoby se zrakovým postižením se mohou realizovat a vyjádřit právě při výtvarných aktivitách a zažít pocit úspěchu, čímž se může zlepšit a

⁷⁷ MŠMT, 2007a. [online]. [cit. 2017-08-03].

⁷⁸ MŠMT, 2007b. [online]. [cit. 2017-08-05].

upevnit jejich sociální status. Zároveň se obohacují o smyslové zkušenosti, poznávají svět kolem sebe a také formují své estetické citění.⁷⁹

Osoby se zrakovým postižením lze dle Perouta v rámci přístupu k výtvarnému rozdělit do tří skupin. První skupinu představují žáci s těžkou zrakovou vadou, která vylučuje využívání i zbytků zraku. Sem řadíme osoby nevidomé od narození nebo později osleplé. Do druhé skupiny spadají žáci s těžkým a středním stupněm slabozrakosti a poslední skupinou jsou žáci s lehkým zrakovým postižením. Každá z těchto skupin pak vyžaduje individuální způsob tvoření i vnímání informací.⁸⁰

Perout dále uvádí, že i jedinec se zrakovým postižením má potřebu zobrazovat a výtvarně se vyjadřovat a měl by být seznamován s výtvarným uměním a kulturou, která ve své převažující vizuální podobě užívá linie, tvary, objemy, barvy a další prvky, a objasnit jim používání těchto vizuálně obrazných vyjádření. Zároveň je potřeba aby i sám jedinec zkoumal a sám zkoušel v závislosti na stupni zrakové vady, které materiály a techniky mu vyhovují.⁸¹

Jak už samotná výtvarná výchova, tak umělecké vyjádření, citění i vnímání osob se zrakovým postižením má svá specifika. U osob s těžkou zrakovou ztrátou, kde je vyloučeno zrakové vnímání je kompenzováno především hmatem a sluchem. Využívají se tedy speciální techniky, které umožňují hmatovou kontrolu (reliéfní kresba, hmatové modelování).⁸² Hmatové modelování je velmi populární technika práce s hlinou vytvořená přímo pro zrakově postižené, kterou vymyslel sochař Štěpán Axman. Technika hmatového modelování je odlišná od klasických keramických postupů a spíše se blíží k sochařství. Více o této technice v další podkapitole. Specifickou oblastí je také haptizace a tyflografika. Jedná se o převádění trojrozměrné informace do plochy. Jesenský definuje haptizaci jako „soubor postupů umožňujících ztvárnění informací tak, aby byly vnímatelné hmatem. Haptizace jako teoreticko-praktická disciplína, která studuje zákonitosti, pravidla, principy, metody, techniky a formy upravování informací a objektů vnějšího prostředí z hlediska možností hmatového vnímání. Haptizace umožňuje nejenom přímé poznávání prostředí, ale i poznávání prostředí s pomocí haptizovaných pomůcek. Z poznatků haptizace těží také tyfloinformatika, tyflografika ad.“⁸³ Jesenský tamtéž dále uvádí, že tyflografika pak představuje grafické znázornění zhotovené nevidomými nebo pro potřeby nevidomých

⁷⁹ Vítková, M.1993.

⁸⁰ Perout, 2005.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Vítková,1993.

⁸³ Jesenský. 1988, s. 23.

technikou reliéfních čar nebo velmi nízkých reliéfních ploch. Tyflografika tedy souhrnně označuje soubor obrázků, kdy jsou trojrozměrné objekty transformovány a znázorněny plošně pomocí čar a ploch, které jsou vnímatelné hmatem.

Osoby s těžkým a středním stupněm slabozrakosti vyžadují speciální přístup a postup při práci stejně jako nevidomí. Často mají zachované zbytky zraku, a proto můžou kombinovat způsob práce osob nevidomých se způsobem práce slabozrakých. Při jednotlivých činnostech je důležité využívat zbytky zraku, a tím zrak stimulovat a cvičit jeho schopnosti.⁸⁴ Zároveň je důležité důsledně dodržovat zásady zrakové hygieny.⁸⁵ Slabozrací by také měli pracovat a seznamovat se s barvami.

Osoby s lehkou zrakovou vadou mohou tvořit a využívat veškeré výtvarné techniky bez omezení, zároveň jejich vnímání uměleckých děl není významně pozměněno.⁸⁶

4.3 Techniky a materiály

Kritériem určujícím výběr vhodné výtvarné techniky a materiálu pro výtvarné činnosti u osob se zrakovým postižením je určující stupeň zrakové vady a věkové hledisko. Vítková také uvádí, že výběr technik u osob nevidomých je omezen.⁸⁷ Mezi základní techniky pro osoby se zrakovým postižením, se kterými lze pracovat v různé míře dle stupně zrakového postižení a věku, řadíme kresbu (tužkou, perokresbou, štětcem, fixem ad.), malba (temperové, akrylové barvy, akvarel), grafika (otisky, tisk z koláže, linoryt, papírorýt, sítotisk, počítačová grafika), modelování (s hlinou, se sádkou, sochání, s keramikou), prostorová tvorba (tvarování materiálů a stavebnicové konstrukce) a akční umění (akční tvorba s prvky dramatu, prolínání a kombinování médií jako hudba ad.).⁸⁸

Určujícím kritériem při volbě výtvarné techniky je potom stupeň zrakové vady. Techniky dělíme na techniky pro nevidomé čili bez zrakové vnímání, což je kompenzováno hmatovým, sluchovým a jiným vnímáním, a pro slabozraké, kam spadají osoby se střední, silnou a těžkou slabozrakostí, u kterých jsou zachovány a využívány zbytky zraku.

Faktem je, že většinou se při výtvarném umění pracuje s vizuálně obraznými znakovými systémy, které jsou základem při poznávání a prožívání, ale člověk s problémem přijímání podnětů zrakem, je v tomto omezen. Musí proto využít možnosti jiných smyslových analyzátorů, nejčastěji hmatu jako hlavního kompenzačního činitele v umělecké

⁸⁴ Perout, 2005.

⁸⁵ Vítková, 1993.

⁸⁶ Keblová, 1996.

⁸⁷ Vítková, 1993.

⁸⁸ Roeselová, 1996.

činnosti a vnímání. Pro osoby nevidomé je vhodné využít techniky u kterých mají možnost hmatové kontroly. Řadíme sem prstové barvy, temperové barvy, které se vyznačují tím, že zanechávají výraznější stopy a dílo lze později hmatem osahat. Samotná kresba může být nahrazena reliéfní kresbou, kde se používá takový materiál, který zanechává hmatatelnou stopu. Lze využít kuličková kreslenka nebo kreslenka s mikroténovou fólií. Kreslit lze i na papír propisovací tužkou s prázdnou náplní, kdy se pod papír položí měkká gumová podložka a upevní se proti posunutí. Propiskou se vykreslí požadovaný tvar a kresba je hmatatelná na obou stranách papíru. Tím vzniká jak pozitivní, tak negativní reliéf.⁸⁹ Pokud chce jedinec jinou možnost, může využít pastely nebo křídly, které zanechávají hmatatelnou stopu také. Dále jsou vhodné tvarovací hmoty, protože jak už bylo zmíněno výše, tak osoba nevidomá nebo s těžkým zrakovým postižením má velmi vyvinuté hmatové cítění, proto je pro ně prostorová a plastická oblast tvoření vhodná. Pod tvarovací hmotou si lze představit plastelínu, modurit, slané těsto a zejména různé druhy keramické hlíny. Zde je nejvíce oblíbená již zmíněná Axmanova technika modelování. Jedná se o speciální techniku s keramickou hlínou, kde se tvoří tzv. „hadi“, kteří se připojují k sobě a vytváří tím plastiku či reliéf. Při práci se používá šamotová hlína a nepoužívají se žádné nástroje. Autorka Šicková - Fabrici⁹⁰ uvádí několik důvodů, proč využít modelování:

- pozitivní působení proti úzkosti,
- zlepšení komunikace u osob s autismem,
- odstranění agrese a autoagresivního jednání,
- rozvoj fantazie, představivosti a trojdimenzionální vnímání;
- hlína je kompenzačním prostředkem při postižení smyslu,
- modelování má relaxační a rehabilitační účinek na jemnou i hrubou motoriku.

Z hlíny se také dají modelovat různé tvary (zvíře, nádoba, figura, obličej ad.) Hlína je i vhodným a tvárným materiálem pro otiskování různých předmětů, nejlépe přírodniny. Do vzniklé formy se nalije sádra a po zatuhnutí sádry se odstraní hlína a vzniklý odlitek se dá dále zpracovat.⁹¹ Při příznivých podmínkách pro práci mohou osoby nevidomé použít nepřeberné množství výtvarných technik. Osvědčila se např. technika koláže, trhání, lepení papíru nebo textilu, stříhání, linoryt, prostorové práce a technika opravování dřeva apod. Méně známými technikami pak mohou být asambláž, ta dává obrazu třetí rozměr a díky lepením všemožných materiálů, například textilu, lepenky, plastových komponentů apod.

⁸⁹ Vítková, 1993.

⁹⁰ Šicková-Fabrici, 2002.

⁹¹ Vítková, 1993.

Dále frotáž, kdy jde o osvojování si a poznávání vlastností různých materiálů, jejich struktury, a to přiložením měkké čtvrtky papíru na předmět a jeho překreslení tužkou či pastelkou. Nevidomá osoba sice nemá možnost výsledek vidět, ale při práci může hapticky tvorbu ovládat a „vidět“.⁹²

U výtvarných techniky pro slabozraké žáky by měl být brán zřetel na zbytky zraku, které daný jedinec má. Obecně je vhodné použít papíry větších rozměrů a využít měkké materiály, které zanechávají znatelnou stopu (rudka, uhel, suché křídly).⁹³ Pro kresbu jsou vhodné tužky a pastelky s měkkou tuhou, křídly a pastely, štětce se silnou stopou. Vhodné jsou temperové a prstové barvy. Barvy by měli být pestré a výrazné.⁹⁴ Nabídka technik, které lze využít je u slabozrakých širší než u nevidomých.⁹⁵ V určitých případech je zcela bez omezení. V neposlední řadě je třeba zmínit i nové grafické techniky a programy, který jsou k dispozici na PC. Jsou to např. Malování a CorelDRAW.

Zároveň by bylo vhodné vložit krátkou poznámku o tvorbě s Braillovým písmem u osob bez zrakové postižení, především s ohledem na následnou praktickou část této práce. U osob vidících nelze vyjmenovat limity, které mohou vzniknout. Každý člověk je individuální a vybírá si jak materiály, tak techniky své práce podle svých zkušeností a možností. Jak je vidno později v praktické části, možnosti jsou téměř nekonečné a záleží na daném autorovy, kam chce svoji tvorbu posunout.

V rámci této kapitoly nám bylo představeno a vydefinováno umění, jak ho lze chápat a co do něj lze zařadit. Práce se věnovala specifikům výtvarného umění u osob se zrakovým postižením, kde byl brán ohled na rozdílnosti práce a tvorby u osob nevidomých, s těžkou i lehkou slabozrakostí. Vzhledem k výše uvedenému je zřejmé, že typ a stupeň zrakové vady určuje pro daného jedince možnosti výběru materiálu a techniky. Zároveň je třeba si uvědomit, že každý člověk je jedinečný a může mu vyhovovat, bavit ho a tvořit zcela netradičním a netypickým způsobem či technikou. Čemuž se věnuje poslední podkapitola, kde jsou představeny některé techniky, které lze při tvorbě využít.

⁹² Vítková, 2004.

⁹³ Vítková, 1993.

⁹⁴ Keblová, 1996.

⁹⁵ Vítková, 1993.

PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části jsou využity poznatky z části teoretické a je provedeno výzkumné šetření, jehož cíl stanovují výzkumné otázky a cíl práce. V hlavní kapitole jsou představeni umělci a jejich díla, kteří při své tvorbě využívají Braillovo písmo. V průběhu této kapitoly je také odpovídáno na výzkumné otázky, jejichž souhrn a závěr je uveden v závěru práce.

5 Charakteristika výzkumu

Vzhledem k povaze této práce proběhlo výzkumné šetření formou kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum můžeme definovat jako proces hledání porozumění, který je založený na různém metodologickém zkoumání daného jevu či problému. Výsledkem je komplexní obraz dané problematiky. Hendl dále uvádí, že výzkumník si na začátku vybere téma, kterým se chce zabývat a určí si základní výzkumné otázky.⁹⁶ Ty však může v průběhu zkoumání měnit nebo doplňovat, na základě již provedeného sběru a analýzy dat. „Z tohoto důvodu se někdy kvalitativní výzkum považuje za emergentní nebo pružný typ výzkumu. V jeho průběhu nevznikají pouze výzkumné otázky, ale také hypotézy i nová rozhodnutí, jak modifikovat zvolený výzkumný plán a pokračovat při sběru dat i jejich analýze“⁹⁷

Hendl dále uvádí, že autor výzkumu vyhledává různé informace, které souvisejí s tématem a mohly by pomoci osvětlit výzkumné otázky. Tento sběr dat a jejich analýza probíhá současně. Výzkumník provede analýzu sesbíraných dat a podle výsledku se rozhodne, která data využije, jakým směrem se bude ubírat dále a jaká další data potřebuje.⁹⁸

Metody, které jsou ke sběru dat používány, jsou velmi málo standardizované. Zásadním je v tomto procesu především výzkumník, který se sám rozhoduje, jaká data využije. Může se rozhodnout pro pozorování a rozhovory v terénu a následně používat přepisy těchto situací a poznámky, které si sám vytvořil, dále fotografie, audio a videozáznamy, deníky, osobní komentáře, poznámky, úřední a jiné dokumenty nebo úryvky z knih atd. Jeho činnost spočívá v tom, vytvořit podrobný popis toho, co pozoroval a zaznamenal, ve kterém nevynechá nic, co by mohlo být důležité pro objasnění dané problematiky.⁹⁹

⁹⁶ Hendl, Remr, 2005.

⁹⁷ Švaříček, Šedřová, 2007, s. 25.

⁹⁸ Hendl, Remr, 2005.

⁹⁹ Tamtéž.

5.1 Výzkumné cíle a otázky

Maxwell rozlišuje tři typy cílů v kvalitativním výzkumu.¹⁰⁰ V rámci řešení tohoto výzkumu jsou tyto typy cílů následující. Intelektuálním cílem je představit čtenářům dosud poměrně málo popsanou oblast propojení Braillova písma a umění. Praktickým cílem je zmapovat a popsat umělce, kteří se této oblasti věnují a tím ukáže, že se jedná o aktuální téma. A posledním cílem je cíl personální, který je dán osobním zájmem autorky o tuto problematiku. V průběhu studia a psaní bakalářské práce autorka narazila na propojení Braillova písma s uměleckým vyjádřením, které je zejména v zahraničí aktuálním tématem.

Výzkumným cílem práce je popsat a vytvořit přehled umělců, popř. organizací, kteří ve své umělecké činnosti využívají Braillovo písmo. Dílčím cílem je zjištění, zda Braillovo písmo plní v těchto uměleckých dílech svůj účel.

V rámci řešení výzkumného problému vyvstaly dvě výzkumné otázky:

- Kdo se věnuje využití Braillova písma v umění?
- Plní v těchto případech Braillovo písmo svůj účel?

5.2 Výzkumné metody

Ke zpracování teoretické části bylo využito studium odborné literatury. Pro zjištění stanovených cílů v praktické části bylo přikročeno k rešerši a studiu uměleckých děl. Během řešení výzkumných otázek bylo využito metody klíčových slov. V rámci této metody jsou do vyhledávacího pole postupně zadávány různé kombinace výrazů, které chce výzkumník nalézt. Pro nejefektivnější vyhledávání se hodí použití booleovských operátorů (and, not a or), uvozovek pro hledání přesného výrazu a znaku * za kořen slova, což umožní vyhledávání jeho různých podob. Výhodou tohoto hledání je rychlost a jednoduchost, nevýhodou naopak to, že databáze najde spoustu článků souvisejících s tématem jen velmi okrajově, protože obsahují vyhledávaná slova.

Další využitou metodou je metoda sněhové koule, která navazuje na předchozí způsob. Jakmile výzkumník najde jeden užitečný článek či odkaz, který úzce souvisejí s daným tématem, lze se podívat na reference, které jsou zde uvedené, projít si je a přes ně pak hledat dále. Mnohé databáze dnes navíc nabízí ke každému článku či odkazu seznam nebo doporučení na další články související s hledaným tématem, díky nimž se objeví možnost získání dalších informací. Stěžejní pro tuto metodu je nalezení prvního kvalitního

¹⁰⁰ Maxwell, 2013.

odkazu s více referencemi, od něž lze odvíjet další postup. Určitou nevýhodou může být postup směrem ke stále starším článkům, které podávají dnes již neaktuální informace.

Nejúčinnějším způsobem je potom zkombinování obou metod. Nejprve zkusit pomocí vhodných klíčových slov najít několik prvních článků, projít si je, a se od něj odrazit při hledání dalších zdrojů.

6 Braillovo písmo v umění

Z počátku výzkumu se zdálo, že je jen několik autorů či umělců, kteří se věnují tomuto poměrně úzce zaměřenému a specifickému tématu. Nicméně po delším hledání, a zejména zadání správných klíčových slov, se otevřel přehled mnoha zajímavých článků a odkazů, jak na osobní profily umělců, tak na galerie, které se tomuto tématu věnují. Pravdou zůstává, což ostatně ukazuje samotný poměr počtu umělců v následujících podkapitolách, že toto téma je mnohem častěji řešeno a je více populární, téměř až atraktivní v zahraničí. U nás je pár umělců, kteří se propojení Braillova písma s uměním věnují také, jejich přehled je uveden v následující podkapitole.

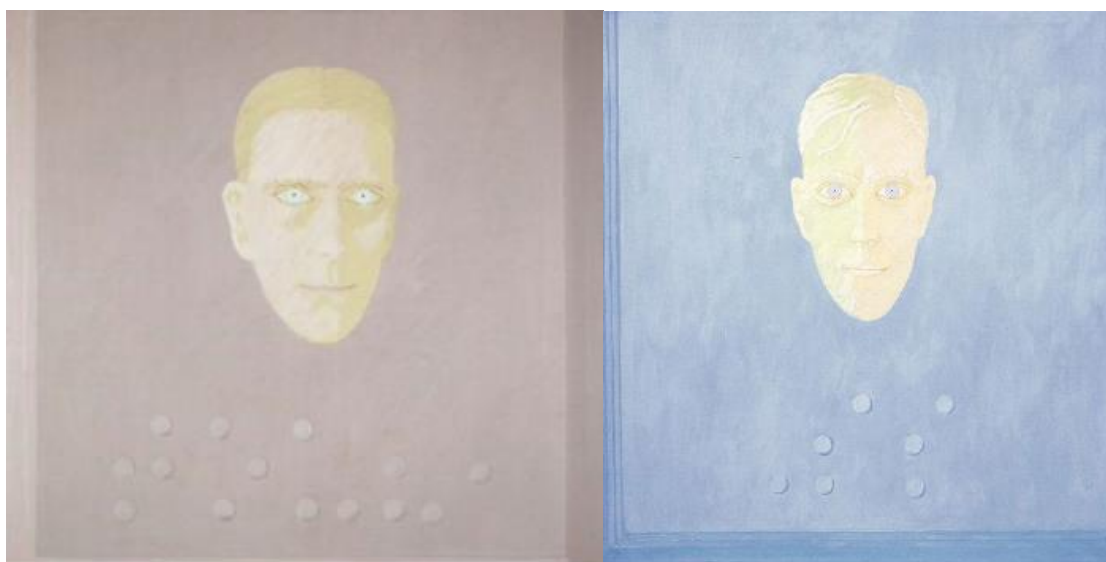
6.1 Umělci u nás

Jak již bylo zmíněno výše, u nás není mnoho autorů, potažmo umělců, kteří se tomuto tématu věnují a tvoří svá díla v kombinaci s Braillovým písmem, celkově je zde uvedeno sedm umělců. O nich samotných, jejich práci a dílech pojednává tato kapitola. Zároveň je přehled doplněn obrazovou ukázkou všech zmíněných děl.

Tomáš Císařovský

Tomáš Císařovský je současný český malíř, který se narodil 2.1. 1962 v Praze. Studoval nejprve na SUPŠ obor Tvarování dřeva a řezbářství, a následně na AVU v Praze. Dnes je jedním z nejvýznamnějších a nejuznávanějších malířů u nás. Mezi techniky, které často využívá se řadí olejomalba a akvarel. Mezi hlavní motivy jeho tvorby se z počátku řadily portréty a figurální tvorba, později přidal krajiny, od roku 2008 tyto motivy kombinuje.¹⁰¹

Jako jeden z mála českých umělců se také zabývá lidmi se zdravotním postižením, často jim věnuje svá díla nebo je zasazuje přímo do své tvorby. Jedním z takovýchto počínů byla série obrazů v roce 1991, kdy zachytil a vytvořil portréty nevidomých chlapců. Do spodní části obrazu zasadil informaci o stavu světla v Braillově písmu. Sám Císařovský v rozhovoru pro Českou televizi uvedl, že spatřuje paradox v tomto svém díle. Jeho slovy: „*Je to o tom paradoxu, že ti slepí chlapci se na obraze neviděli a my jsme zase nevěděli, co je tam napsáno.*“¹⁰²

Obrázek 1 Portrét nevidomého chlapce, 1991¹⁰³

¹⁰¹ Císařovský Tomáš – životopis. [online]. datum neznámé [cit. 2017-09-03].

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Tom%C3%A1%C5%A1_C%C3%ADsa%C5%99ovsk%C3%BD [cit. 2017-09-03].

Jiří Kolář

Jiří Kolář se narodil 24. září 1914 a zemřel 11. srpna 2002 v Praze. Byl to významný český básník, autor experimentální a vizuální poezie, dramatik, překladatel, sběratel umění a mecenáš samizdatové literatury. Je jedním z nejvýznamnějších výtvarníků a autorem mnoha originálních výtvarných technik. Kromě významných básnických sbírek a literárních děl, kterými inspiroval mnohé české umělce vytvářel velmi originální a nové techniky v rámci výtvarného umění. Sám začínal tvořit koláže, které pro něj znamenali možnost setkání civilizace a kultury bez generačních zábran. Je autorem více než 120 metodicky různých druhů plošných a prostorových koláží. Mezi další techniky můžeme zařadit roláže, chiasmáže nebo stratifie. Díky tomu jsou na mezinárodní umělecké scéně jeho díla jedny z nejosobitějších a patrně nejoriginálnějších. Počet jeho autorských výstav ve světě se blíží ke 300 a kromě toho se zúčastnil stovek společných výstav s ostatními autory.¹⁰⁴

V roce 1963 začal užívat jako trojrozměrný podklad koláže nejrůznější objekty – zpočátku jablka, sloupy nebo zahradní náčiní, často byla tato díla spojena se vzpomínkami na dětství. A právě v této době vzniklo i dílo hruška, které je pokryté Braillovým písmem. Autor vzal útržky textů v Braillově písmu a začal s nimi tvořit koláž na tento objekt. Jednotlivým spojením různých textů vznikl text zcela nový, který je samotným nevidomým hmatově dostupný.¹⁰⁵

¹⁰⁴Kolář Jiří – životopis a tvorba. [online]. datum neznámé [cit. 2017-09-06].

¹⁰⁵Tamtéž.

Obrázek 2 Hruška, 1966¹⁰⁶

¹⁰⁶ Dostupné z: <http://sbirky.moravskagalerie.cz/katalog?technique=kombinovan%C3%A1%20technika,%20chiasm%C3%A1%20C5%BE> [cit. 2017-09-06].

Pavel Herynek

Narodil se 1.11. 1943 v Poličce a je členem mnoha uměleckých skupin a spolků, např. Spolek olomouckých výtvarníků. V letech 1959–1963 studoval na Škole uměleckých řemesel v Brně, později od roku 1964 do 1969 na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci (katedra výtvarné teorie a výchovy), roku 1994 se stal docentem na ostravské univerzitě. Už při studiu na vysoké škole se začal věnovat výrobě šperků z různých materiálů jako jsou dřevo, kov, kůže nebo kámen. Později přidal kresbu a vytváření objektů.¹⁰⁷

V roce 1994 nastoupil jako docent na Katedru výtvarné výchovy na Univerzitě Palackého v Olomouci, kde založil ateliér i studijní předmět Kov a šperk. V současné době se věnuje své šperkařské a kreslířské tvorbě, opustil univerzitu a působí nadále v Olomouci. V roce 1996 vytvořil dvě díla, dva šperky ze stříbra. Oba dva obsahují báseň od Ryókana v Braillově písmu. Prvním šperkem byly *Dva šperky na paži*, později přidal další, a to *Šperk pro dlaň*.¹⁰⁸

Obě díla jsou díky zachovanému měřítku Braillova písma hmatově přístupná lidem se zrakovým postižením. Funkce Braillova písma tedy v tomto díle splňuje svůj účel, a je možné díky němu získat přidané informace.

Obrázek 3 Šperk pro dlaň, 1996¹⁰⁹

¹⁰⁷ Herynek Pavel – životopis a tvorba. In Herynek. [online]. datum neznámé [cit. 2017-9-22].

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Dostupné z: http://cs.herynek.cz/39-jewellery_90_s--320.html [cit. 2017-9-22].

Obrázek 4 Dva šperky na paži, 1996¹¹⁰

¹¹⁰ Dostupné z: http://cs.herynek.cz/39-jewellery_90_s--319.html [cit. 2017-9-22].

Klára Jirková

Narodila se 1983 v Praze, kde nyní žije a pracuje. V průběhu studia na Akademii výtvarných umění v Praze, obor Multimediální tvorba, vytvořila a navrhla *Braille Tattoo*. Tento projekt zveřejnila roku 2007, kde popsala a zveřejnila ukázky, jak by mohlo tetování reálně vypadat. Jedná se o hmatové tetování pro nevidomé, které má jednak vizuální, ale zároveň i hmatovou formu. Pod kůží jsou vpraveny implantáty, které vytváří reliéfní text v Braillově písmu. Text je možné číst jak zrakem, tak hmatem. Jednotlivé body mohou být dle návrhu vyrobeny ze silikonu, chirurgické oceli nebo titanu. Jirková uvádí, že jejich velikost by měla být o něco větší než klasický šestibod Braillova písma, ten je příliš malý a jednotlivé kuličky implantátu by se dostaly mezi svaly, čímž by se ztratila jejich reliéfnost.¹¹¹ Vytvořeno bylo několik návrhů, přičemž stěžejní myšlenkou bylo umístit vybraný text k palci, aby již při podání ruky bylo možné text nahmatat a přečíst.

Podle vyhledaných informací není známo, zda někdo opravdu získal toho tetování. Autorky samo zmiňuje, že v současné době stále není možné podobné implantáty v České republice získat a implantovat.¹¹²

Obrázek 5 Braille Tattoo, 2007¹¹³

¹¹¹ Jirková Klára – rozhovor. [online]. datum neznámé [cit. 2017-9-27].

¹¹² Jirková Klára – životopis a tvorba. [online]. datum neznámé [cit. 2017-9-28].

¹¹³ Dostupné z: <https://www.google.cz/search?biw=1366&bih=599&tbm=isch&sa=1&ei=4LnDWsTBLYK5sQGExIroCQ&q=braille+tattoo+k1%psy279> [cit. 2017-09-28].

Obrázek 6 Braille Tattoo, 2007¹¹⁴

¹¹⁴ Dostupné z: <http://www.klaara.net/cv.html> [cit. 2017-09-28].

Václav Řezáč

Je výtvarník a designer pracující se sklem. Narodil se 2.4.1977 v Plané u Mariánských lázní, studoval na Střední uměleckoprůmyslové škole sklářské v Železném Brodě, obor hutní tvarování skla a poté na Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze. Hned od začátku své kariéry se začal pravidelně účastnit mezinárodních workshopů a výstav doma i v zahraničí. Dnes žije a pracuje jako profesor v Toyama City Institute of Glass Art v Japonsku.¹¹⁵

Kromě své volné tvorby ve skle se věnuje navrhování nápojového skla. V současné době pracuje Řezáč na projektu, jehož cílem je propojit svět vidících se světem nevidomých, a to prostřednictvím sklenic, které používáme všichni každý den. Jako dekor těchto sklenic využívá Braillova písma. Hlavním motivem pro vytvoření této kolekce sklenic je jejich využití k výuce (pro vidoucí) nebo rozlišení podle potřeby (pro nevidomé) – na víno, vodu apod. Sklenice mohou pomoci nahlédnout do světa nevidomých široké veřejnosti, protože každému znaku v Braillově písmu je přiřazen znak, který užívají vidomí, například písmeno.¹¹⁶

Kolekce byla představena na výstavě ve Východočeském muzeu v Pardubicích, kde byla kladně přijata. Kurátor výstavy ohodnotil pozitivně stabilitu sklenic, protože si je vědom že jednou z cílových spotřebitelů je právě osoba se zrakovým postižením, pro kterou je stabilita věcí denní potřeby stěžejní. Pro samotné nevidomé jsou sklenice zajímavým zpestřením pro hmatání prsty a pro úchop v dlani během popíjení nápojů. Zároveň dekor z variací Braillova písma dává prostor pro učení se a trénink ve čtení znaků vidícím.¹¹⁷

¹¹⁵ Řezáč Václav – tvorba. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-01].

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž.

Obrázek 7 Řezáč, sklenice¹¹⁸

¹¹⁸ Dostupné z: <https://www.dox.cz/cs/vystavy/back-on-the-road> [cit. 2017-10-01].

Vanda Mocová

Je česká designérka, která se narodila 17. 7. 1961 a vystudovala obor bižuterní výtvarnictví na Střední uměleckoprůmyslové škole v Jablonci nad Nisou. Od roku 1981 pracuje jako designer v Crystalex Nový Bor a věnuje se převážně práci se sklem.¹¹⁹

Ve spolupráci se společností Boa design navrhla skleničky na víno pro projekt Srdcerváči. Mocová navrhla tvar skleniček a společnost Boa samotný dekor na skleničkách, které nesou nápis Srdcerváči v Braillově písmu. Pořízením tohoto výrobku lze na stránkách projektu Srdcerváči (www.srdcervaci.cz/originalni-sklenicky-s-braillovym-pismem-1) podpořit a pomoci nalézt osobám se zdravotním postižením vhodné uplatnění na trhu práce. Dalšími kousky v kolekci od této návrhářky jsou karafa a skleničky na vodu.¹²⁰

Obrázek 8 Karafa a skleničky na vodu, 2016¹²¹

¹¹⁹ Mocová Vanda – životopis. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-04].

¹²⁰ Mocová Vanda – tvorba. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-04].

¹²¹ Tamtéž.

Obrázek 9 Skleničky na víno, 2016¹²²

¹²² Dostupné z: <http://www.boadesign.cz/galerie/braille/> [cit. 2017-10-04].

Ivana Sláviková

Je umělkyně narozená roku 1981 ve městě Hnúšť'a na Slovensku. Jedná se tedy o slovenskou umělkyni, která ale studovala na Akademii výtvarného umění v Praze. Během pobytu v Čechách zde začala tvořit, proto je zařazena mezi autory a umělce tvořící u nás.¹²³

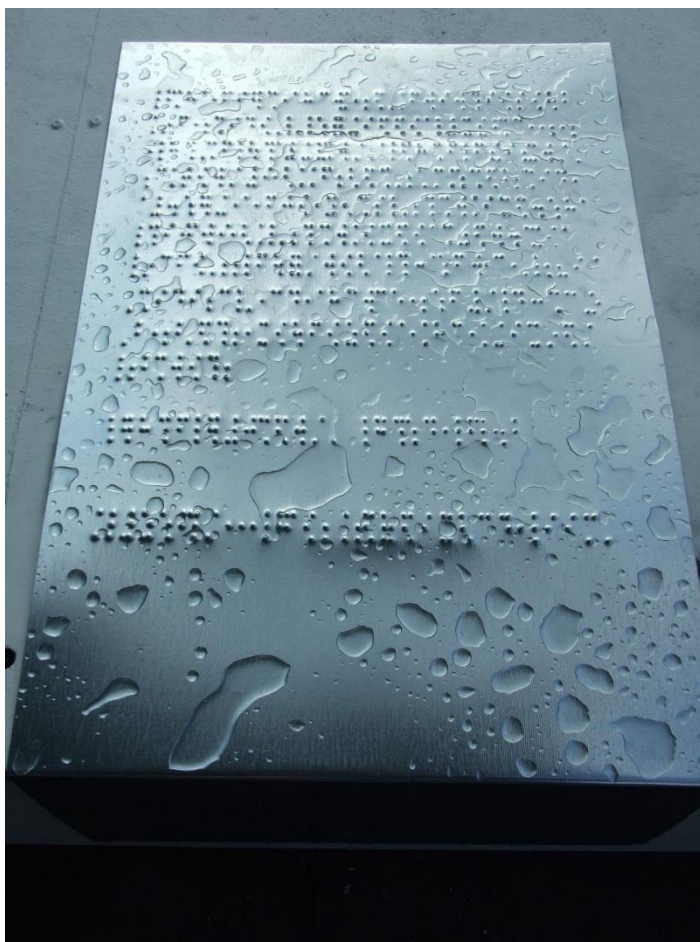
Věnuje se zejména sochařské práci, kde využívá výrazně dekorativní prvky, často kombinuje hrubý kov s jemným dekorem. Ve svých posledních dílech se začala zabývat možnostmi vizuálního a haptického vnímání, zvláště u osob se zrakovým postižením.¹²⁴

Roku 2011 představila před Galerií Mlýny v Nitře betonový podstavec s názvem *Haptika*. Jedná se o kvádr instalovaný ve volném prostoru. Objekt je opatřen kovovými pláty s vyraženým Braillovým písmem, které je ve standardním měřítku, a je tedy přístupný osobám se zrakovým postižením.¹²⁵

¹²³ Sláviková Ivana – životopis a tvorba. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-09].

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

Obrázek 10 Haptika, 2011¹²⁶

Jak je patrné z této části práce, tak umělci, kteří by se v České republice snažili vložit Braillovo písmo do svých děl není mnoho. Jedná se jak umělce věnující se malbě, tvorbě z různých materiálů a tvoření instalací, tak také o designéry. Na druhou stranu si nelze nevšimnout, že povětšinou není Braillovo písmo významně modifikováno, tedy ani zvětšeno či tvořeno nějakými komponenty (kolíčky, míčky apod.), jak tomu je často u zahraniční tvorby. Zároveň jsou téměř všechna díla poměrně dobře hmatově čitelná a lze říci, že Braillovo písmo zde plní svou funkci.

¹²⁶Dostupné z: <http://www.artdispecing.sk/umelci/ivana-slavikova/hapticka-intervencia/> [cit. 2017-10-09].

6.2 Umělci v zahraničí

V zahraničí lze nalézt mnohem více děl, kde je Braillovo písmo využito. Jedná se o různorodou skupinu děl od umělců pracujících s různými materiály i technikami, využívající samotné písmo k předání informace nebo jako upozornění na dnešní „slepotu“ k vybraným problémům ve společnosti anebo využití písma jako designového prvku. Více o konkrétních záměrech a dílech pojednává tato kapitola. Celkem je zde uvedeno 16 umělců, 6 společností, 3 projekty a zmíněno je a pár aktuálních trendů.

Gilbert Henry

Prvním ze zahraničních umělců je angličan Gilbert Henry, který je znám jako mistr zlatnictví, který vytváří moderní a odvážné šperky. Vytváří zajímavé kousky ve zlatě, platině, paladiu a stříbře. Gilbert je známý pro neotřelý design a příběh, který jeho šperky a kolekce vypráví. V jedné ze svých kolekcí uvedl prsteny vytvořené pro páry a budoucí manžele. V této kolekci využil Braillovo písmo k vepsání jmen partnerů na vnější stranu šperku. Zároveň návrh doplnil vytvořením univerzálního prstenu s nápisem „love“.¹²⁷

Obrázek 11 Kolekce prstenů¹²⁸

¹²⁷ Gilbert Henry – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-11].

¹²⁸ Tamtéž.

Braille design

V tomto případě se nejedná o jednoho konkrétního umělce, ale o stránku, kde jednotliví autoři přidávají svá díla, která jsou určena k prodeji. Je to tedy další možnost, kde se lze se šperky s Braillovým písmem setkat. Jedná se o webové stránky Braille Design. Tyto šperky jsou povětšinou ve zcela jiné kvalitě než u předchozího designéra, ale nabízí nespočet variant a kombinací za přijatelné ceny. Ačkoliv je na zvážení, zda se v tomto případě jedná o umělecká díla, ale umělecké vyjádření a zakomponování Braillova písma je zde nesporné. A co je hlavní, tak většina těchto šperků, využívá potenciál Braillova písma a přidává šperku určitou informaci. Písmo je zachováno ve standardizovaném měřítku, a tedy hmatově čitelné. Příkladem jsou přívěsky na řetízek, náušnice, prsteny apod. Materiálem většiny šperků je plast nebo kov. Zde jsou uvedeny pouze dva příklady, pro více informací i náhledů je možno navštívit webové stránky Braille Design - <https://brailledesign.com/shop/>.

Obrázek 12 Šperky Braille Design¹²⁹

¹²⁹ Dostupné z: <https://brailledesign.com/product/braille/> [cit. 2017-10-13].

Anton Parsons

Anton Parsons je sochař z Nového Zélandu, který vystudoval školu výtvarných umění Canterburské univerzity v Christchurchu v roce 1990. V současné době vystupuje v uměleckých provozovnách, prodejních galeriích, kurátorských výstavách a institucionálních prostorách. Jeho díla jsou součástí veřejných i soukromých sbírek, úspěšně realizoval mnohé zakázky jak ve veřejném, tak v soukromém sektoru.¹³⁰

Veřejnosti se vepsal do paměti svým projektem *Invisible City* z roku 2003, kdy se spojil s Peterem Beatsonem – univerzitním lektorem a spisovatelem. Jedná o plastiku umístěnou ve Wellingtonu na Novém Zélandě, tvořenou dvěma kvádry z nerezové oceli. Desky na sobě mají text ve zvětšené podobě Braillova písma. Autorem textu je Dr. Peter Beatson, který je nevidomý. Tento text naznačuje poselství, kterým je přístup k problémům v komunikaci v současném světě. Zároveň poukazuje na obtížné vztahy a ztíženou komunikaci mezi osobami s postiženým a ostatními obyvateli města. Textu pojednává o Beatsonově druhém vodícím psovi, který předčasně zemřel.¹³¹

Oba autoři spatřují funkci instalace v několika úrovních. První úroveň lze spatřit v estetické funkci, neboť i běžný člověk bez znalosti Braillova písma, může dílo esteticky ocenit. Paradoxně bez toho, aby pochopil význam samotného textu. Další úroveň představuje význam haptický, neboť plastika je určena k hmatovému vnímání. A poslední úroveň, kterou oba autoři ve svém díle spatřují, je funkce zrcadlení, díky záměrně zvolenému lesklému materiálu, který odráží okolí – tedy města Wellington se vším děním a obyvateli. Tato poslední úroveň má symbolizovat propojení dvou světů – světa nevidomých a světa vidících osob.¹³²

Tato spolupráce obou umělců nebyla jejich první. V minulosti pracovali na projektu *Guide a Gone fishing*, které nesli takové zprávy ve zvětšené verzi Braillova písma. Instalace s názvem *Guide* vznikla v roce 1995 a zobrazovala část autobiografického románu P. Beatsona o jeho prvním vodícím psovi. Druhým dílem je z roku 2002 text na stěně nesoucí název *Gone fishing*.¹³³

V posledním zmíněném díle, kde autor také využil Braillovo písmo s názvem *Twins Infinities*, pracoval Parsons sám. Jedná se o zrcadlově převrácený nápis.

¹³⁰ Parsons Anton – biography. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-14].

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Parsons Anton – work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-14].

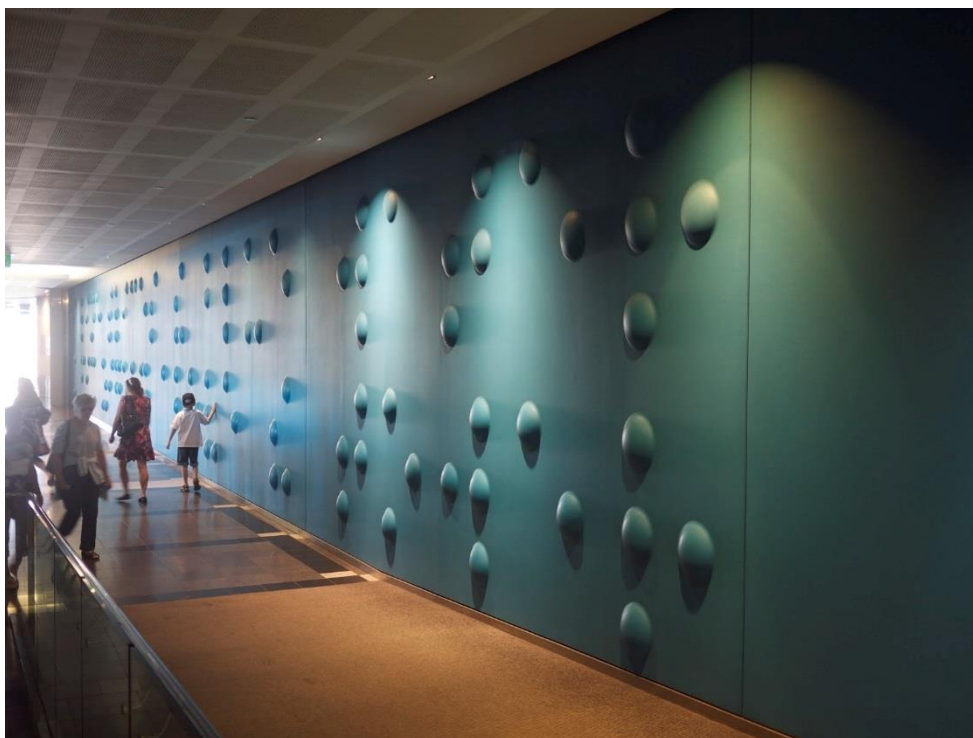
¹³³ Tamtéž.

Ve všech těchto dílech je dosti ožehavé a těžké vyslovit názor, zda se jedná o hmatově dostupné a funkční využití Braillova písma a zda osoby se zrakovým postižením mohou informaci v Braillově písmě samy hmatem získat.

Obrázek 13 Invisible City, 2003¹³⁴

¹³⁴ Dostupné z: <https://antonparsons.com> [cit. 2017-10-14].

Obrázek 14 Gone fishing, 2002¹³⁵

Obrázek 15 Twins Infinities, 2003¹³⁶

¹³⁵ Dostupné z: <https://www.google.com/search?biw=1366&bih=637&tbn=isch&sa=1&ei=ZKzEWor5CYbfwAKUsoj4CQ&q=Anton+Parsons+gone+fishing&oq=> [cit. 2017-10-15].

¹³⁶ Dostupné z: https://www.google.com/search?biw=637&tbn=isch&sa=Anton+Parsons+Twins+Infinities=Anton+Parsons+Twins+Infinities&gs_l=psy-TM09 [cit. 2017-10-15].

Ben Pranger

Američan Ben Pranger vyučoval na School of the Art Institute of Chicago v Chicagu a Hollins University ve Virginii. Nyní žije a pracuje v New Jersey, věnuje se malbě a sochařství. Jeho díla často kombinují papír, dřevo a barvy. Umělec je znám svou prací po celých Spojených státech, včetně skupinových představení v Art House Gallery (New Jersey), Drawing Rooms (New Jersey), Uměleckohistorické show (Miami), Trestle Gallery (New York) anebo Grizzly Grizzly (Pensylvánie).

Inspirací v jeho dílech je mu relativně často Braillovo písmo, které používá a zobrazuje poměrně osobitým způsobem. Do svých kompozic zasazuje jednotlivé body Braillova kódu tvořící písmena a následně text, ale reliéfní podoba se zcela liší od jeho skutečného vzhledu. Písmo tvoří často z dřevěných kuliček v různých délkách a velikostech. V jeho tvorbě se setkáváme se dvěma typy děl, kdy některá díla obsahují Braillovo písmo tak malých rozměrů nebo je samotné písmo natolik přizpůsobené okolí, že není možné jej na první pohled zahlédnout a všimnou si ho právě nevidomí, kteří si dílo osahají. Druhou skupinu tvoří naopak díla, která jsou pro nevidomé takřka nečitelná. Většina Prangerových děl působí velmi originálně a hravě a nelze u nich s jistotou definovat myšlenku a sdělení, které mají nést. Umělec si zakládá na tom, že každé dílo musí nést nějakou zprávu nebo myšlenku, často ale divákům může unikat.¹³⁷

Jeho tvorba obsahuje 13 projektů, kde spojuje sochy s Braillovým písmem. Všechna tato díla jsou zveřejněna na jeho internetových stránkách, autorka zde uvádí pouze ukázkou některých děl. První z projektů je *Blindsight*, který vznikl v letech 2002-2004, který obsahuje řetězec synonym, který spojuje slova "blind" a "sight". Jedná se tedy o hru se slovy "nevidomý" a "zrak". Dalším dílem, který započal téhož roku, ale skončil již v roce 2003 je *Blind Identity*. Jedná se o dřevěnou sochu, která má vyjadřovat umělcovu osobnost v Braillově písmu.¹³⁸

¹³⁷ Pranger Ben – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-27].

¹³⁸ Tamtéž.

Obrázek 16 Blindsight, 2002-2004¹³⁹

Obrázek 17 Blind Identity, 2002-2003¹⁴⁰

¹³⁹ Dostupné z: <http://benpranger.com/sculpture/braille-work-2003-09> [cit. 2017-10-27].

¹⁴⁰ Tamtéž.

Country of the Blind je dílo z roku 2003. Jedná se o dřevěnou mapu s textem z příběhu od H. G. Wellse v Braillově písmu. Z téhož roku je i *Blind Faith*, kde je skrytá báseň od Johna Milтона.¹⁴¹

Obrázek 18 *Country of the Blind*, 2003¹⁴²

¹⁴¹ Pranger Ben – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-27].

¹⁴² Dostupné z: <http://benpranger.com/sculpture/braille-work-2003-09> [cit. 2017-10-27].

Obrázek 19 Blind Faith, 2003¹⁴³

Zajímavým a netypickým dílem je *Braille Lamp* z roku 2006. Jedná se o závěsné svítidlo, autor tedy poprvé vytvořil skutečně funkční věc. Svítidlo je ze dřeva nesoucí text Jacques Lusseyran.¹⁴⁴

Obrázek 20 Braille Lamp, 2006¹⁴⁵

¹⁴³ Dostupné z: <http://benpranger.com/sculpture/braille-work-2003-09> [cit. 2017-10-27].

¹⁴⁴ Pranger Ben – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-27].

¹⁴⁵ Dostupné z: <http://benpranger.com/sculpture/braille-work-2003-09> [cit. 2017-10-27].

Dalším poměrně odlišným dílem od výše uvedených je *Blind Thoreau* z roku 2007. Umělec zde využil špalek dřeva, do kterého zasadil dřevěné špalíčky nesoucí text od Henryho Davida Thoreaua. Vizuálně obdobné dílo vzniklo o rok později s názvem *Countless Rings* a textem od Emersona.¹⁴⁶

Obrázek 21 *Blind Thoreau*, 2007¹⁴⁷

Obrázek 22 *Countless Rings*, 2008¹⁴⁸

¹⁴⁶ Pranger Ben – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-27].

¹⁴⁷ Dostupné z: <http://benpranger.com/sculpture/braille-work-2003-09> [cit. 2017-10-27].

¹⁴⁸ Tamtéž.

Za zmínku jistě stojí také dílo z roku 2007 *Walk the Talk*. Jedná se o desku ze dřeva s řetězcem 851 synonym a hrátek se slovy spojujících slova walk a talk, tedy "procházku" a "diskuse".¹⁴⁹

Obrázek 23 *Walk the Talk*, 2007¹⁵⁰

¹⁴⁹ Pranger Ben – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-27].

¹⁵⁰ Dostupné z: <http://benpranger.com/sculpture/braille-work-2003-09> [cit. 2017-11-04].

Další dílo, které je poslední zmiňované, ale rozhodně není posledním ve výčtu děl umělce, je realizované v roce 2007 a nese název *Blind Pilgrim*. Jedná se o instalace „braillských stromů“ v Hollins University Sculpture Parku ve Vancouveru. Stromy nesou texty od Annie Dillard.¹⁵¹

Obrázek 24 *Blind Pilgrim*, 2007¹⁵²

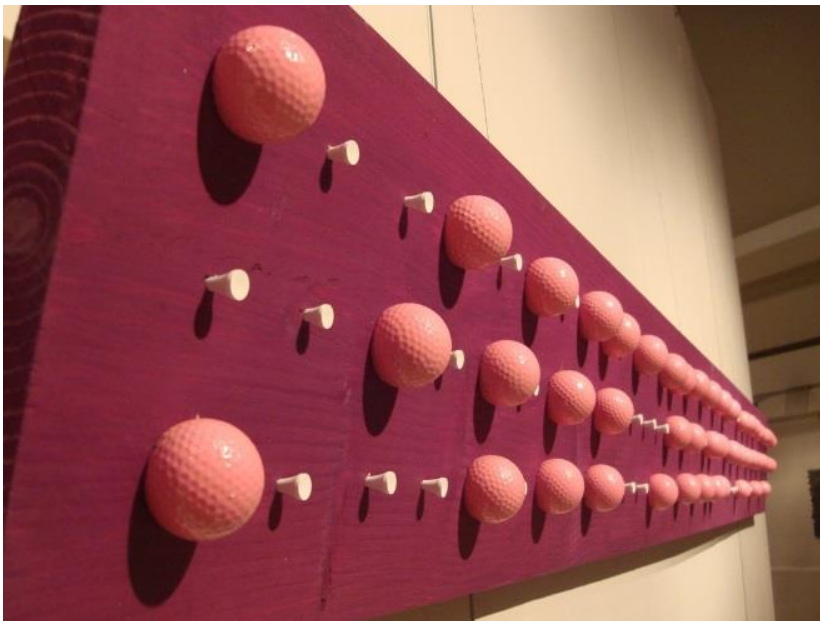
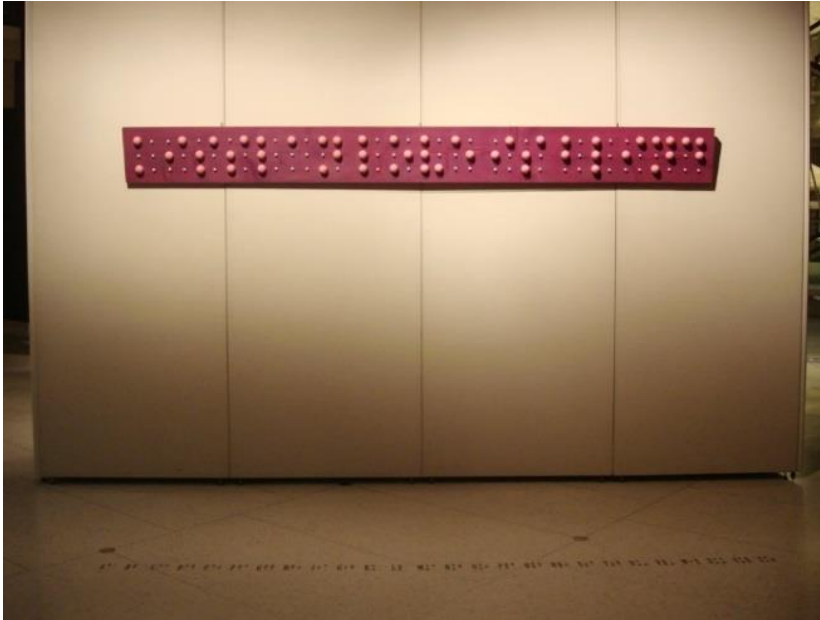
Tento umělec zrealizoval ještě několik dalších děl, všechna jsou dostupná na jeho webových stránkách (uvedeno výše), kde lze zároveň najít více informací. Pokud se podíváme na jeho tvorbu, je jasné že jeho díla v některých případech využívají hlavní funkci Braillova písma, a tedy předávají informace, které jsou dostupné jak nevidomým, tak vidícím osobám. V jiných dílech je tato transparentnost textu, přestože je použito Braillovo písmo, nevidomým znemožněna. To je dáno určitou transformací Braillova kódu.

¹⁵¹ Pranger Ben – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-27].

¹⁵² Dostupné z: <http://benpranger.com/sculpture/braille-work-2003-09> [cit. 2017-11-05].

Kisslan Chan

Kisslan Chan vystudoval Birgham Young University na Havaii, kde si během studia oblíbil golfu. Ten se stal hlavním tématem ve většině jeho uměleckých děl. V roce 2009 proběhla v Hongkongu výstava s názvem „*i golf*“. Součástí této výstavy byl i nápis v Braillově písmu říkající „kisslan love is blind“. Nápis je sestaven z golfových míčků na obdélníkové desce. Na podlaze pod deskou je braillská abeceda pro porozumění textu.¹⁵³

Obrázek 25 Kisslan love is blind, 2009¹⁵⁴

¹⁵³ Chan Kisslan – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-11-14].

¹⁵⁴ Dostupné z: <http://kisslanchan.blogspot.cz/> [cit. 2017-11-14].

David Stephens

Stephens, který žije nyní ve Philadelphii, byl výtvarným umělcem téměř 50 let. Před 15 lety ztratil zrak díky glaukomu, což ho na pár let odvedlo od umělecké dráhy. Tento umělec je jediným umělcem v této práci, který je sám nevidomý a tvoří umělecká díla ve spojení s Braillovým písmem.

Jeho kariéra v umění začala malováním, kreslením, a tvorbou grafiky. Postupně se u něj začala vytrácet chuť k tvoření v průběhu 90. let, kdy se začalo zhoršovat jeho vidění. V roce 1999 se zapsal do školy pro nevidomé v Baltimore, kde se naučil Braillovo písmo. Začal přemýšlet, jak by mohl nadále pokračovat ve své práci, kterou dělal celý život. Přemýšlel, jak by mohl vytvořit něco, nad čím nemá vizuální kontrolu, aby to zaujalo i ty, kteří vidí. Pak ho napadlo tvořit svoje díla v prostoru a přidat do nich Braillovo písmo. To, co dřív kreslil a maloval dnes představují instalace a sochy s vepsaným Braillovým písmem. Dnes je znovu naplno umělcem, který navázal na svojí dřívější slávu, kdy vystavoval v galeriích v New York City i na mezinárodní úrovni. Dříve také pracoval pro řadu uměleckých neziskových organizací a jako poradce v Radě Pensylvánie pro umění.

Jeho díla jsou velkých rozměrů a většinou potřebuje využít při jejich tvorbě některé elektrické nářadí jako pily, vrtačky apod. Tohle je samozřejmě nebezpečné, takže když je potřeba, má k dispozici asistenta, který mu pomáhá jednotlivé kousky dokončit. Pracuje hodně se dřevem, ale i kovy, hodně využívá barvy. Všechna jeho díla jsou zajímavá jak vizuálně, tak hmatově, a to nejen svým tvarem a velikostí, ale i přidáním Braillova písma.¹⁵⁵

Obrázek 26 Stephens, Braillovo písmo v obraze¹⁵⁶

¹⁵⁵ Zoellner, 2014. [online]. [cit. 2018-03-21].

¹⁵⁶ Tamtéž.

Obrázek 27 Stephens, výstava¹⁵⁷

Obrázek 28 Stephens, výstava 2¹⁵⁸

¹⁵⁷ Zoellner, 2014. [online]. [cit. 2018-03-21].

¹⁵⁸ Tamtéž.

Simone van Bakel

Tato designérka se narodila roku 1966 ve Weertu v Nizozemsku. Ve svých dílech často pracuje s keramikou a porcelánem. Hlavním motivem její práce je smysl dotyku, proto k obecným návrhům pro funkční keramiku přidala netradiční prvky, materiály a detaily. Její práce nese vždy nějaký druh reliéfu, zářezu nebo specifické zasklení či glazuru, které se odhalí pouze dotykem nebo pod určitým úhlem světla. Příkladem tohoto způsobu práce jsou misky s Braillovým písmem s názvem *Can you feel it* vytvořené roku 2000. Misky nesou text, který skutečně doslova říká *Can you feel it*.¹⁵⁹

Obrázek 29 *Can you feel it*, 2000¹⁶⁰

¹⁵⁹ Simone van Bakel – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-11-21].

¹⁶⁰ Dostupné z: <http://simonevanbakel.nl/about/> [cit. 2017-11-21].

Ingrid Lilligren

Výtvarnice zabývající se především keramikou, sochařstvím a smíšenými médii, kdy kombinuje různé materiály. Studovala na Wisconsinské univerzitě a následně na Univerzitě v Claremontu v Kalifornii. Po ukončení studia se roku 1993 přestěhovala do Iowy, kde působí jako profesorka na katedře umění a designu na Iowské státní univerzitě. V roce 2003 se začala zajímat o symboliku jazyků a symbolické jazyky, což ji přivedlo k Braillovu písmu. Od té doby vzniklo několik projektů, kde využívá Braillovo písmo, ve kterém spatřuje symbol kulturní, sociální a politické slepoty, to také dává najevo ve svých dílech. Zároveň však vznikají díla, kde písmo užívá jako odkaz a symbol slepoty v lásce.¹⁶¹

Jedním z prvních projektů je projekt *Braille*, který má několik částí a vznikl v průběhu několika let, více je popsán níže. Další kolekce s názvem *Foreign Aid* (volně přeloženo jako zahraniční pomoc) vzniká hned v roce 2003 a je reakcí na politickou, a hlavně ekonomickou situaci USA a přístupu k pomoci zahraničním státům. Srovnává zde situaci s Norskem. Jedná se o soubor nádob, jejichž stěny jsou ozdobeny a inspirovány systémem Braillova písma. Vnější strana je po celém povrchu ozdobena obdélníky, čímž vzniká prostor pro braillovský kód, který pak tvoří texty o válce. Nádobky jsou vytvořené v různých velikostech i barevném provedení.¹⁶²

Obrázek 30 Foreign Aid, 2003¹⁶³

¹⁶¹ Lilligren Ingrid – biography. [online]. datum neznámé [cit. 2017-11-25].

¹⁶² Lilligren Ingrid – work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-11-25].

¹⁶³ Dostupné z: <http://www.ingridlilligren.com/portfolio/foreignaid.shtml/>

Obrázek 31 Foreign Aid, 2003¹⁶⁴

Projekt *Braille* se rozšířil v roce 2004 o další část nazvanou *Finding Home* (volně přeloženo autorkou práce jako hledání domova). V tomto díle využívá básni od Juna Jordana, *October Snowpea Poem*. Zde už dochází ke kombinaci kameniny a porcelánu hlavního válce, který je doplněn uvnitř dřevěnou židlí, na které jsou položeny vlasy v nádobě.

Obrázek 32 Finding Home, 2004¹⁶⁵

¹⁶⁴ Dostupné z: <http://www.ingridlilligren.com/portfolio/foreignaid.shtml> [cit. 2017-11-25].

¹⁶⁵ Dostupné z: <http://www.ingridlilligren.com/portfolio/findinghome.shtml> [cit. 2017-11-25].

O rok později se přidává další projekt s názvem *Cottonmouth*, který opět kombinuje několik materiálů. Jsou to porcelán, kamenina, dřevo a cement. Jedná se o více složkové dílo, hlavní částí je text na zdi nesoucí nápis: "You took the cotton from our mouths but you put it in your ears". Který je volně přeložen autorkou této práce jako „Vzali jsme vlnu z našich úst a dali jste je do vašich uší.“ Jedná se o část rozhovoru Iráčana s americkým novinářem.¹⁶⁶

Obrázek 33 Cottonmouth, 2005¹⁶⁷

Obrázek 34 Cottonmouth, 2005¹⁶⁸

¹⁶⁶ Lilligren Ingrid – work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-11-25].

¹⁶⁷ Dostupné z: <http://ingridlilligren.com/portfolio/cottonmouth.shtml> [cit. 2017-11-30].

¹⁶⁸ Tamtéž.

V témže roce, tedy roku 2005, vznikla i práce *The meandering of my thoughts*. Tato práce popisuje autorčino vnímání a pocity ke dvěma rozdílným místům. Je to Vallauris ve Francii, která je kamenitá a okolní krajina plná skal, a na straně druhé její nynější domov, kterým je Iowa. Ta je naopak plná zeleně, v rovině bez kopců a skal. Dílo je tvořeno trávou a 25 porcelánovými kameny, každý z nich obsahuje jedno písmeno Braillovy abecedy.¹⁶⁹

Obrázek 35 *The meandering of my thoughts*, 2005¹⁷⁰

Projekt *Braille* se uzavírá ve stejném roce, tedy 2005, projektem *Camilla's Birthday*. Autorka uvádí, že se jedná o záznam a inspiraci z rozhovoru s Camillou, která popisovala jak ji a její rodinu ovlivnil výbuch Černobylu. Toto dílo obsahuje nádobu s půdou a trávou, nad kterou je zavěšený pohár se solí. Díky vlhkosti se v nádobě a vodě, která se vypařuje směrem vzhůru se v poháru vytváří krystalky, které opadávají zpět na trávu. Autorka chce upozornit na důležitost malých prvků, které jsou součástí většího systému. Všechny tyto části vzájemně ovlivňují. Závěrem dodává, že potřebujeme zdroje energie a jadernou energii, která je plná potenciálu ale zároveň i nebezpečí.¹⁷¹

¹⁶⁹ Lilligren Ingrid – work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-11-25].

¹⁷⁰ Dostupné z: <http://www.ingridlilligren.com/portfolio/meandering.shtml>[cit.2017-11-30].

¹⁷¹ Lilligren Ingrid – work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-11-25].

Obrázek 36 Camilla's Birthday, 2005¹⁷²

Posledním počinem a samostatným projektem této autorky je *Buoy*. Jedná se o sérii keramických nádob zdobené listem a opatřené stejnojmenným textem od D. Marquart. Toto je poslední projekt, kde autorka využívá Braillovo písmo.¹⁷³

Obrázek 37 Buoy, 2006¹⁷⁴

¹⁷² Dostupné z: <http://www.ingridlilligren.com/portfolio/camilla.shtml> [cit. 2017-11-30].

¹⁷³ Lilligren Ingrid – work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-11-25].

¹⁷⁴ Dostupné z: <http://www.ingridlilligren.com/portfolio/buoy.shtml> [cit. 2017-12-01].

Jessica Lertvilai

Jessica je kanadská designérka, která získala magisterský titul v oboru průmyslový design v Central Saint Martins, dále studovala na York University a Sheridan College Institute v kanadském Torontu. V současné době pracuje na několika projektech. Jedním z nich je správa sbírky materiálů a výrobků pro Central Saint Martins a London Fashion College. Je patrné, že se zajímá o nové a inovativní materiály vhodné pro designéry. Zároveň má vlastní návrhářskou praxi nazvanou Vest, která se snaží podpořit vazby mezi návrháři v rámci akademického výzkumu, komerční produkce a sociálně odpovědných podniků.

V roce 2011 začala pracovat na zakázce pro Kanadský národní institut pro nevidomé a stala se kurátorem materiálového výzkumu s názvem: Vyšetřování nových materiálů v řemeslech a designu v Harbourfront Centre v Torontu v Kanadě.¹⁷⁵

V návaznosti na svůj projekt Vest vznikla i porcelánová váza s názvem *Love is Blind*. Váza je pokrytá milostnými dopisy, které jsou přepsány do Braillova písma ve standardním měřítku. Díky tomu je text dostupný a srozumitelný osobám se zrakovým postižením. Oblý tvar, bílá barva, a i na první pohled skrytý text, má zrcadlit jemnost a intimitu milostných vztahů.¹⁷⁶

Obrázek 38 Love is Blind, 2012¹⁷⁷

¹⁷⁵ Lertvilai Jessica – biography. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-02].

¹⁷⁶ Lertvilai Jessica – work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-02].

¹⁷⁷ Dostupné z: <http://www.betterlivingthroughdesign.com/accessories/love-is-blind-vase-by-jessica-lertvilai/> [cit. 2017-12-02].

Kenn Kotara

Americký umělec studoval na Louisiana Tech University v Louisianě a vytváří díla na plátně, papíře nebo kovu a zahrnuje do nich Braillovo písmo. Svá díla také vsází na obrazovky, polaroidy, sochy a vytváří instalace specifické pro lokalitu, které jsou moderní, abstraktní a založené na síti. Většina uměleckých děl je zakořeněna v úrodném prostředí jeho rodné Louisiany s řekami, bažinami a bujnou vegetací. Další inspirací v jeho tvorbě jsou i ostatní umělci, zejména jejich citáty nebo texty. Jedním z příkladů je dílo z roku 2016 s názvem *Believe me*. Jedná se o braillský řádek na papíře ze zlaté fólie na plstěném plátně. Dílo je inspirováno citátem „The limits of my language mean the limits of my world.“ Od Ludwiga Wittgensteina.¹⁷⁸

Kotara také vytvořil sérii, která nese Braillovo písmo a průběžně kolekci rozšiřuje o nové kousky. Jedním z nich jsou díla *El Rio/The River* z roku 2014 nebo *Hope I – VI* ze stejného roku.¹⁷⁹

Obrázek 39 Believe me, 2016¹⁸⁰

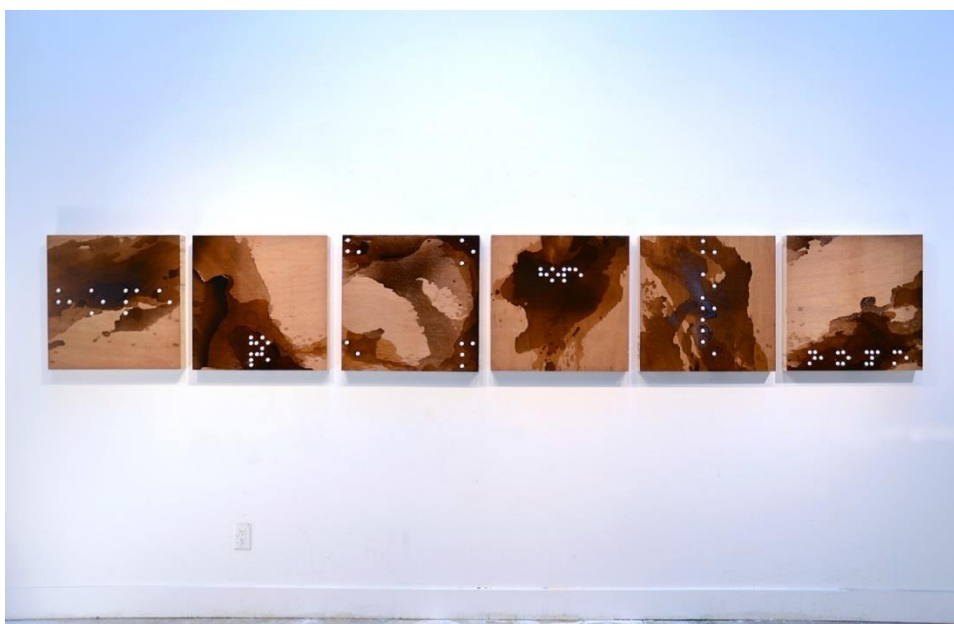
¹⁷⁸ Kotara Kenn – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-14].

¹⁷⁹ Kotara Kenn – work. In Kotara Studio. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-14]

¹⁸⁰ Dostupné z: <http://www.kotarastudio.com/portfolio/believe-me/> [cit. 2017-12-14].

Obrázek 40 El Rio/The River, 2014¹⁸¹

Obrázek 41 Hope I – VI, 2014¹⁸²

¹⁸¹ Dostupné z: <http://www.kotarastudio.com/portfolio/el-rioth-the-river/> [cit. 2017-12-14].

¹⁸² Dostupné z: <http://www.kotarastudio.com/portfolio/hope-i-vi/> [cit. 2017-12-14].

Ann Hamilton

Narodila se v roce 1956 v Limě v Ohio. V roce 1979 získala Ann Hamilton bakalářský titul v textilním designu na univerzitě v Kansasu, a v roce 1985 magisterský titul na Yale School of Art. Od roku 1985 do roku 1991 vyučovala na fakultě University of California v Santa Barbaře. Nyní působí na Ohio State University od roku 2001, kde je uznávanou profesorkou na katedře umění.¹⁸³

Je vizuální umělkyní, která je mezinárodně uznávána pro využití smyslové vnímání v rámci jejích rozsáhlých multimediálních instalací. Ve svých dílech využívá zvuk, vytváří nová slova a texty, které zasazuje do hmatového a metaforického centra svých instalací. Její výstavy a instalace návštěvníka povětšinou zcela pohltí a vytváří mu příjemný zážitek.¹⁸⁴

Roku 1999 reprezentovala Spojené státy na 48. bienále v Benátkách. Pro tuto příležitost vytvořila multimediální instalaci *Myein*. Hlavním tématem bylo otroctví a útlak americké společnosti. Celou instalaci tvořila místnost, která měla bílé stěny pokryté Braillovým písmem ve standardním měřítku. Ze stropu se v daných intervalech snášel červený prášek, který se zachytil na vystouplém písmu. Zdi tak najednou odkryly skrytý krvavý příběh.¹⁸⁵

Obrázek 42 *Myein*, 1999¹⁸⁶

¹⁸³ Hamilton Ann – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-18].

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tamtéž.

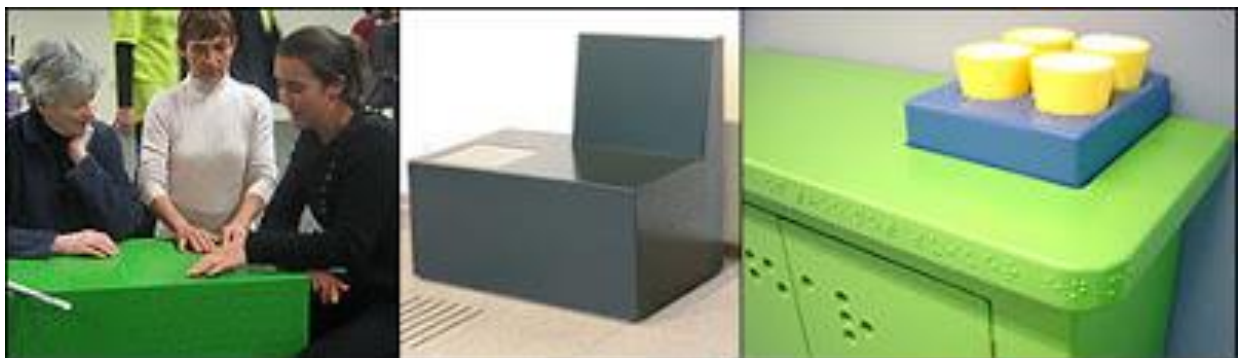
¹⁸⁶ Dostupné z: <http://www.annhamiltonstudio.com/projects/myein.html> [cit. 2017-12-18].

Marielle Wichards

Designérka vystudovala v roce Visual Arts Academy of Maastricht v Nizozemí. Pro čekárnu u lékaře navrhla autorka nábytek, který ozdobila texty v Braillově písmu. Obsahem textu jsou informace o prostoru, který pacienta během čekání obklopuje. Původní záměr bylo umístit nábytek do čekárny, ale stejně tak by mohly tyto kusy vyniknout v knihovnách, na úřadech a dalších veřejných místech. Mezi její další díla patří kolekce nábytku pro nevidomé. Autorka si je vědoma, že nevidomí vnímají své okolí, zejména tvary a materiály zcela odlišným způsobem. Její nábytek má jednodušší a praktičtější konstrukci, zároveň má zajímavý tvar a povrch.¹⁸⁷

Obrázek 43 Křeslo do čekáren¹⁸⁸

Obrázek 44 Nábytek pro nevidomé¹⁸⁹

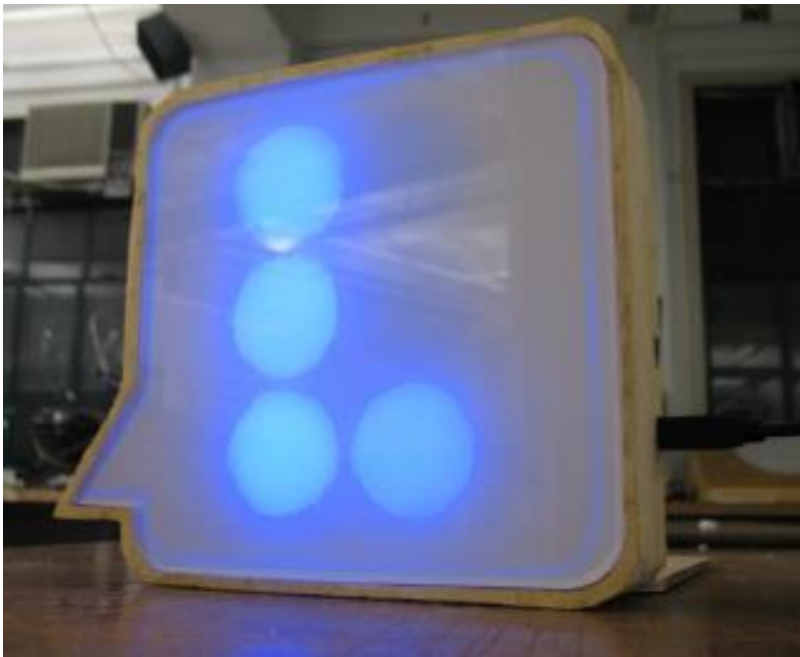
¹⁸⁷ Wichards Marielle – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-15].

¹⁸⁸ Dostupné z: <http://www.wichards.nl/> [cit. 2017-12-15].

¹⁸⁹ Tamtéž.

Stephen Varga

Designér Stephen Varga vystudoval Design a technologie na Parsons School of design v New Yorku. Tvoří zajímavé projekty, příkladem jednoho z nich je *Speak to Me / Breathe*. Jedná o textové okénko, bublinu, která zobrazuje po připojení k počítači či chytrému telefonu umělcovi příchozí zprávy v Braillově písmu (překládá písmo v latině do Braillova písma ve vizuální podobě).¹⁹⁰ Hlavní myšlenkou bylo upozornit na nebezpečnost dostupnosti informací o každém z nás. Dalším záměrem autora je upozornit, že v dnešním světě, kde je vše přetechnizované, nemusí být naše data v bezpečí. Zajímavé je, že přestože autor zveřejnil svoje e-maily a zprávy, tak jsou dostupná jen těm, kteří umí nebo se naučí vizuální podobu Braillova písma. V tomto případě je tedy text osobám se zrakovým postižením skryt.¹⁹¹

Obrázek 45 Speak to Me / Breathe¹⁹²

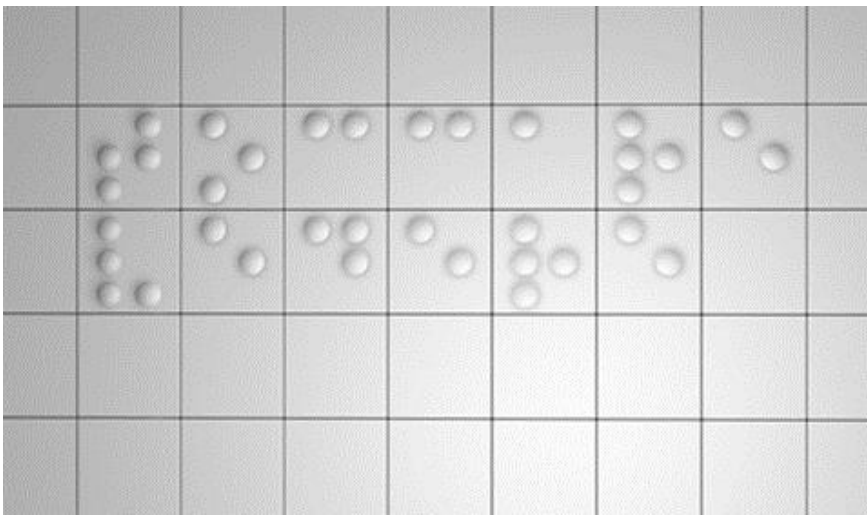
¹⁹⁰ Varga Stephen – work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-14].

¹⁹¹ Varga Stephen - biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-14].

¹⁹² Dostupné z: <http://vargatron.com/#about/>

Dennis Lin

Kanadský designér vystudoval Ontario College of Art and Design v Torontu a v roce 2001 navrhl pro Totem Design *Braille tiles*. Jedná se o kolekci 28 dlaždic (15 cm x 30 cm), které obsahují hmatovou podobu Braillova písma. Každá dlaždice má na sobě jedno písmeno z braillovske abecedy. Kombinací dlaždic lze vytvořit zprávu v decentní zašifrované formě. Dlaždice jsou z polymeru a mohou být umístěny jak v interiéru, tak v exteriéru. Písmo je ve zvětšené podobě, aby byla dlaždice i vizuálně zajímavá. Zároveň má každá dlaždice v pravém dolním rohu stejné písmeno ve skutečném měřítku Braillova kódu pro možnost čtení nevidomými.¹⁹³

Obrázek 46 Braille tiles, 2001¹⁹⁴

Obrázek 47 Detail – Braille tiles, 2001¹⁹⁵

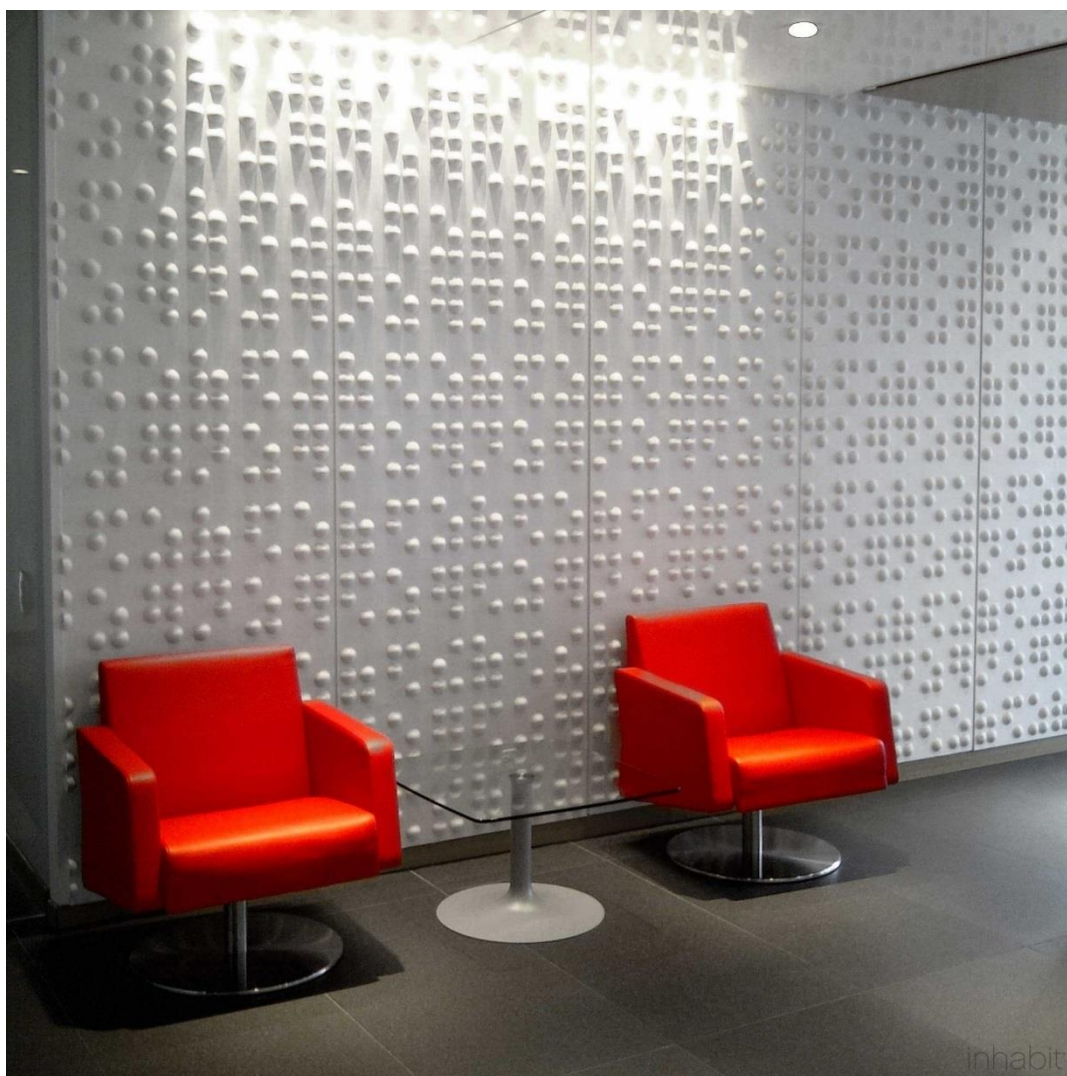
¹⁹³ Lin Dennis – biography and work. [online]. datum neznámé [cit.2017-12-23].

¹⁹⁴ Dostupné z:<http://www.totemdesign.com/DM/designers/dennislin.html/>

¹⁹⁵ Tamtéž.

Braille Wall Flats

V návaznosti na Dennise Lina je třeba zmínit kolekci od společnosti Inhabit, která vznikla nezávazně na předchozím designérovi, ale svou vizuální podobou jsou si velmi blízké. Jedná se o obklady, které obsahují vzor Braillova písma, který se stále opakuje. Obklady se používají se v interiéru k oživení prostoru nebo zakrytí neestetické či křivé zdi. Zajímavostí je, že výrobním materiálem všech obkladů této firmy je bambusová buničina, tudíž jsou ohleduplné k životnímu prostředí. Při instalaci je možné zakrýt pouze část zdi bílými obklady o velikosti cca 45 cm x 45 cm nebo lze pokrýt celou stěnu či místnost.¹⁹⁶

Obrázek 48 Inhabit – Braille Wall Flats¹⁹⁷

¹⁹⁶ Braille Wall Flats. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-23].

¹⁹⁷ Dostupné z: <http://www.inhabitliving.com/detail.aspx?ID=989> [cit. 2017-12-23].

Roy Nachum

Roy Nachum navštěvoval The Cooper Union v New Yorku a jeho práce je součástí mnoha významných veřejných a soukromých sbírek po celém světě. Jedním z významných momentů byl rok 2017, kdy byl nominován na Grammy za nejlepší umělecký obal a umělecké vedení zpěvačky Rihanny a jejího alba *Anti*. V současné době žije v New Yorku, pracuje v New Yorku a Itálii.¹⁹⁸

Umělec vytváří experimentální obrazy, instalace a sochy. Velkoplošná malba často obsahuje reliéfní text v Braillově písmu, čímž se snaží vytvořit dílo, které je vtipné, přesvědčivé a autonomní. K Braillově písmu se dostal během studia na Cooper Union v East Village. Sám řekl deníku *Daily News* „Chtěl jsem vytvořit vizuální umění, které lze prožít více než jen jedním způsobem,”¹⁹⁹ Zároveň zde říká, že jeho umění hovoří o vnímání, o tom, jak vidíme věci, co vidíme a co nevidíme. A o tom, jak se to rozhodneme použít v reálném životě. Braillovo písmo používá i jako metaforu pro ty, kteří vidí. Zajímavostí je, že před samotným začátkem s touto tvorbou se sám na týden oslepil škraboškou, aby věděl, jaké to je být nevidomý. Sám k tomu řekl „Chtěla jsem pochopit, jaké by to bylo bez vidění. Pomyslel jsem si – když dělám umění pro ty, kteří nevidí, musím to nejprve sám prožít.”²⁰⁰

Jeho nejznámějším dílem je dítě se zlatou korunou zakrývající jeho oči z roku 2010 a názvem *The King*. Koruna s Braillovým písmem naznačuje lidskou slepotu způsobenou vytěsňenými hodnotami a touhami ve společnosti. Tuto korunu se stejnou symbolikou využívá i na později vzniklých dílech, např. *White Sky* z roku 2017.²⁰¹

Ve svých ohnivých malbách s názvem *Fire* z roku 2011 používá Nachum Braillovo písmo a popel. Tato díla jsou vytvářena za účasti lidí, kteří jsou nevidomí a zanechávají otisky prstů jako dokumentaci lidského kontaktu s dílem. Zároveň do obrazů vkládá text v Braillově písmu s vlastními autorskými texty.²⁰²

¹⁹⁸ Nachum Roy – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-27].

¹⁹⁹ Settembraje, E. 2013. [online]. [cit. 2017-12-27].

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Nachum Roy – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-27].

²⁰² Tamtéž.

Obrázek 49 The King, 2010²⁰³

²⁰³ Dostupné z: <http://www.roynachum.com/artwork> [cit. 2017-12-27].

Obrázek 50 White Sky, 2017²⁰⁴

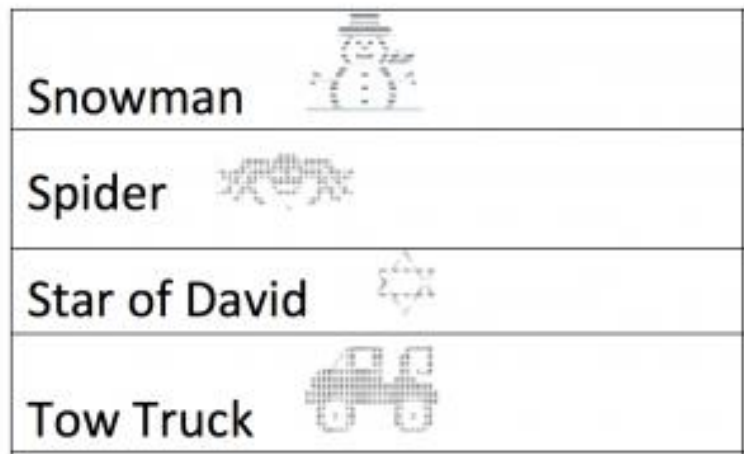
Obrázek 51 Fire, 2011²⁰⁵

²⁰⁴ Dostupné z: <http://www.roynachum.com/artwork> [cit. 2017-12-27].

²⁰⁵ Tamtéž.

Edith West

Američanka Edith West pracuje jako překladatelka Braillova písma pro společnost El Dorado COE, zároveň sama tvoří a vyučuje Braillovo písmo osoby se zrakovým postižením i širokou veřejnost. Pravidelně přispívává na webové stránky Paths to literacy-for students who are blind or visually impaired, kde také začala publikovat a dala možnost stažení šablon pro obrázky vytvořené pomocí Braillova písma. Jedná se o obrázky vytvořené na papír s využitím jednotlivých písmen braillovske abecedy ve standartní velikosti. Inspirovalo ji k tomu zjištění, že braillovske umění, hmatatelné knihy, kresby, a i hudba ve výuce mohou studenty pomoci více angažovat a nadchnout.²⁰⁶

Obrázek 52 Obrázky z Braillova písma²⁰⁷

²⁰⁶ West Edith – biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-28].

²⁰⁷ Tamtéž. Dostupné z: <http://www.pathstoliteracy.org/strategies/just-fun-braille-designs> [cit. 2017-12-28].

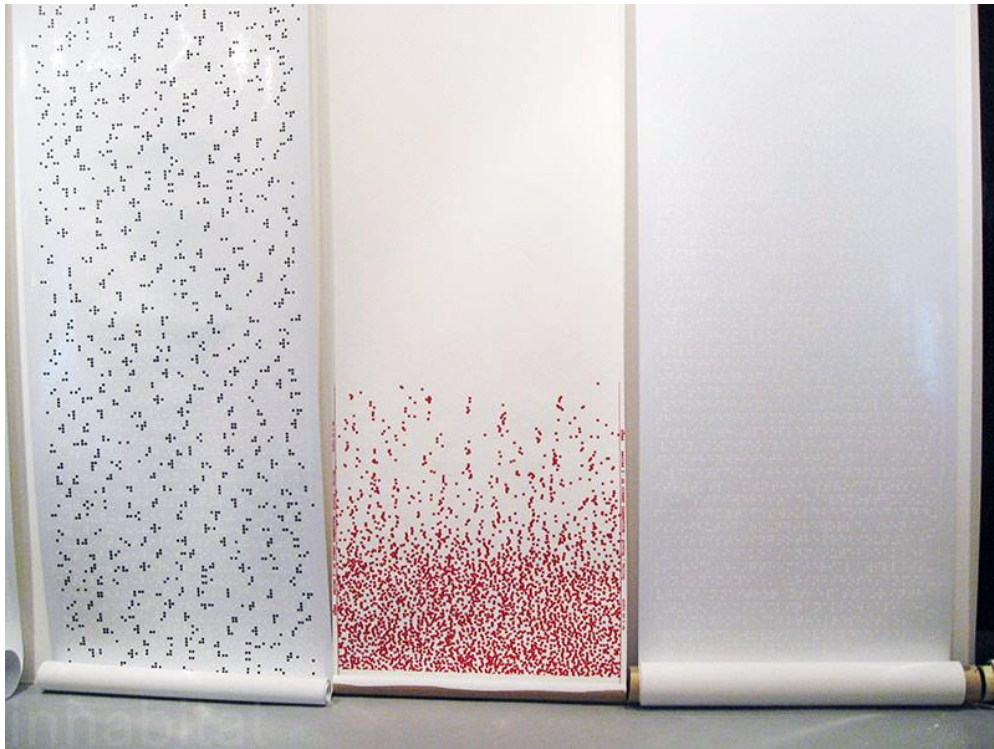
Plakáty a tapety

Poslední část této podkapitoly ukazuje na poměrně specifické, moderní a designové využití Braillova písma. Ve většině případů se jedná o umělce nebo společnosti používající Braillovo písmo jako designový prvek v interiéru formou obrazu, plakátu nebo tapety. Níže je uveden přehled nejzajímavějších kousků, bohužel všechny pracují pouze s 2D tiskem, takže pro hmatové vnímání je text nedostupný. Na druhou stranu lze předpokládat, že osoby se zrakovým postižením nejsou cílovou skupinou těchto prací, přestože některý plakáty s tématem zrakově postižených pracují. Jedná se převážně o moderně pojaté designové vybavení prostoru.

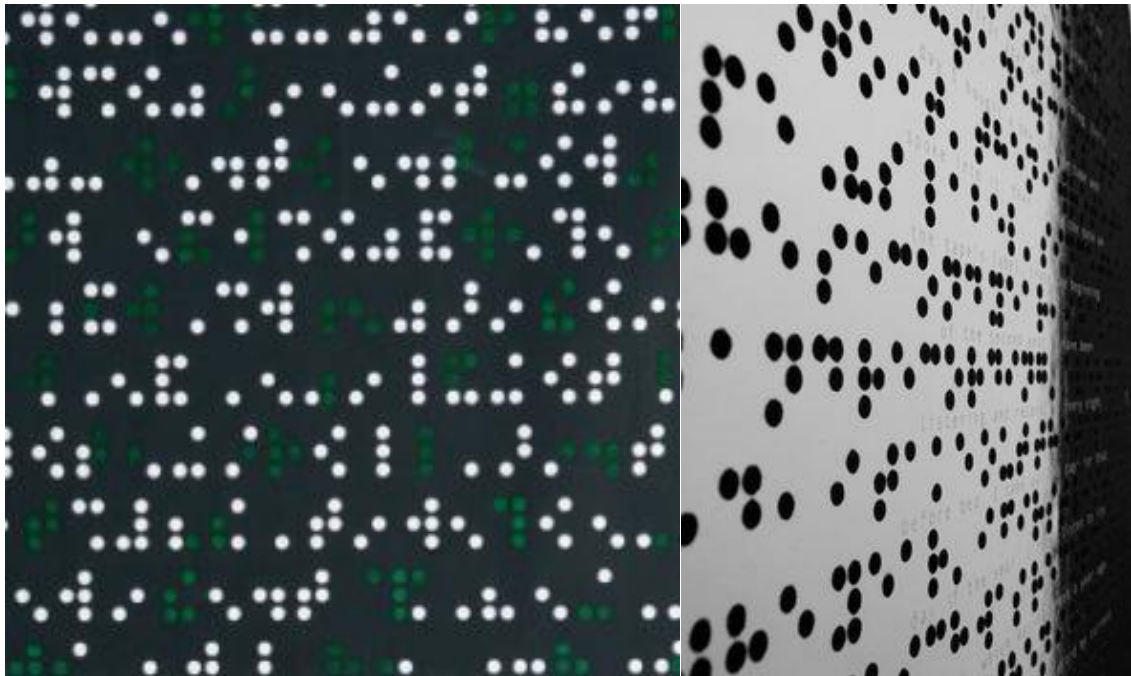
Ilias Fotopoulos

Návrhář z Austrálie studoval a získal bakalářský titul na University of Technology v Sydney. Záhy se začal věnovat experimentům s textilním materiálem, zaměřil se na textilní tisk, vzory, závěsné a barvicí technologie. V roce 2003 založil vlastní obchod a e-shop s názvem Wallpaper in Braille. Zde prodává tapety, které sám navrhuje a nesou tištěný příběh japonského autora Jura Osawy v Braillově písmu. Tapety jsou v několika barevných variacích. Všechny tapety nesou pouze tištěný přepis Braillova písma, tedy bez reliéfu.²⁰⁸

²⁰⁸ Fotopoulos Ilias - biography and work. [online]. datum neznámé [cit. 2018-01-06].

Obrázek 53 Wallpaper in Braille²⁰⁹

Obrázek 54 Detail-Wallpaper in Braille²¹⁰

²⁰⁹ Dostupné z: <http://www.ilias.com.au> [cit. 2018-01-06].

²¹⁰ Tamtéž.

Společnosti zabývající se plakáty a tapetami

Společnost Pixers, zabývající se doplňky do bytu jako jsou tapety, fotografie a plakáty, uvedla na trh sérii produktů s Braillovým písmem. Jedná se o kolekci obsahující produkty jako vinylová tapeta, obraz na různém typu materiálu (v rámu, na hliníkové desce, na plexiskle) nebo tzv. složené obrazy. Tyto produkty si lze objednat se samostatným šestibodem, braillovou abecedou nebo s tematikou čtení Braillova písma. Celá kolekce je v klasickém 2D tisku, takže se nejedná o reliéf. Takže i tyto tapety s jejich texty nejsou hmatově přizpůsobené pro osoby se zrakovým postižením.

Obrázek 55 Tapeta – Braille²¹¹

²¹¹ Dostupné z: <https://pixers.cz/fototapety/braillovo-pismo-interpunkce-a-cisla-24048100#> [cit. 2018-01-06].

Obrázek 56 Tapeta – Braille²¹²

Obrázek 57 Tapeta – Braille²¹³

²¹² Dostupné z: <https://pixers.cz/fototapety/braillovo-pismo-interpunkce-a-cisla-24048100#> [cit. 2018-01-06].

²¹³ Dostupné z: <https://pixers.cz/fototapety/abeceda-pismeno-q-v-braillove-pismu-515819#> [cit. 2018-01-06].

Obrázek 58 Tapeta – Braille²¹⁴

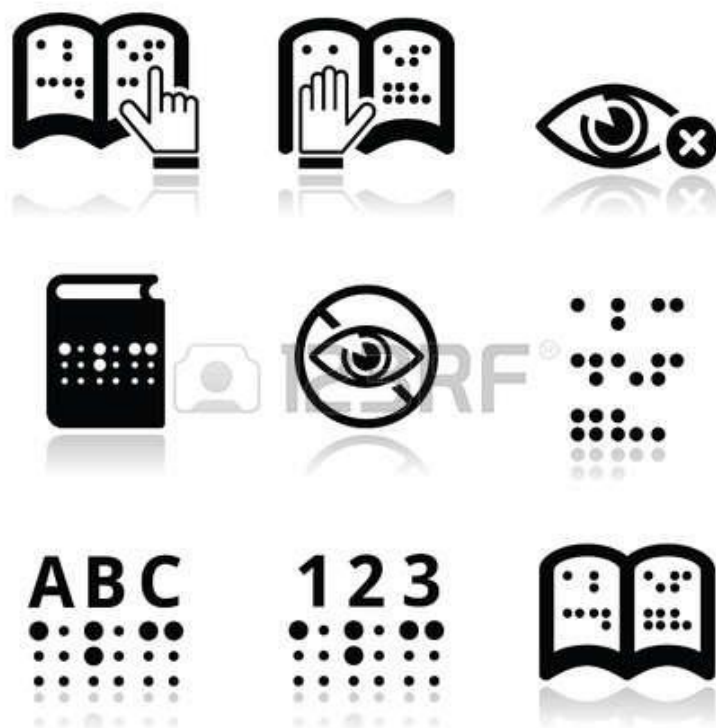
Podobně zaměřenou kolekci lze najít i na webových stránkách www.cz.123rf.com, které nabízí plakáty a fotografie zaměřené na anglickou braillovskou abecedu a na psaní a čtení Braillovým písmem. Můžeme zde najít, jak běžné zobrazení abecedy, tak pár kreativních a skutečně originálních zobrazení. Opět se jedná pouze o tisk, který není reliéfní.²¹⁵

²¹⁴ Dostupné z: <https://pixers.cz/fototapety/specialni-dite-55922441#> [cit. 2018-01-06].

²¹⁵ Dostupné z: <https://cz.123rf.com/> [cit. 2018-01-18].

Obrázek 59 Plakat – Braille²¹⁶

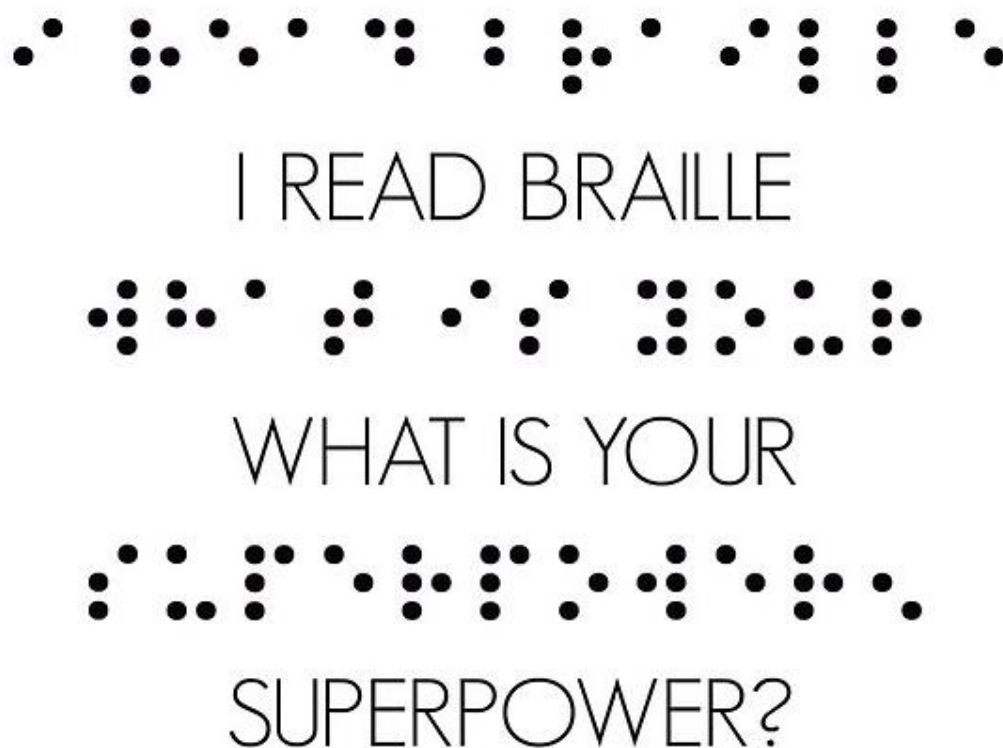

Obrázek 60 Plakát – Braille²¹⁷

²¹⁶ Dostupné z: <https://cz.123rf.com/> [cit. 2018-01-18].

²¹⁷ Tamtéž.

S velmi originálními nápady přichází další zahraniční portál Redbubble, který používá na svých plakátech jednak samotné Braillovo písmo a brailskou abecedu, tak zároveň nabízí plakáty s glosami inspirované samotným písmem nebo životem osob se zrakovým postižením.

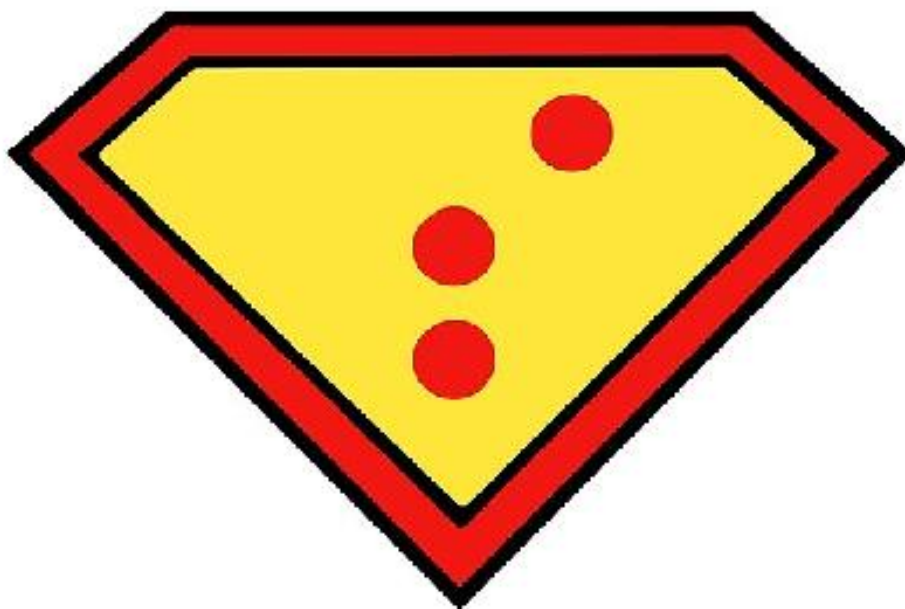

Obrázek 61 Plakát – Braille²¹⁸

²¹⁸ Dostupné z: <https://www.redbubble.com/shop/braille+design+posters> [cit. 2018-01-19].

**"DO NOT TOUCH"
MUST BE ONE OF THE
SCARIEST THINGS
TO READ IN BRAILLE.**

Obrázek 62 Plakát – Braille²¹⁹

Obrázek 63 Plakát – Braille²²⁰

²¹⁹ Dostupné z: <https://www.redbubble.com/shop/braille+design+posters> [cit. 2018-01-19].

²²⁰ Tamtéž.

Obrázek 64 Plakát – Braille²²¹

A také webový portál Myloview nabízí braillskou abecedu jako interiérovou tapetu. Opět pouze ve 2D tisku.

Obrázek 65 Tapeta – Braille²²²

²²¹ Dostupné z: <https://www.redbubble.com/shop/braille+design+posters> [cit. 2018-01-19].

²²² Dostupné z: <https://myloview.cz/obraz-braillovo-pismo-abeceda-a-cisla-c-2088C6C> [cit. 2018-01-19].

Další možností je webový portál Posters, který na svých stránkách nabízí další možnosti plakátů, které zobrazují nejen Braillovo písmo, ale celé spektrum fotografií z prostředí zrakově postižených. Fotografie obsahují vybrané plakáty v 2D tisku zasazené v interiéru.

Obrázek 66 Plakát – Braille²²³

Obrázek 67 Plakát – Braille²²⁴

²²³ Dostupné z: <https://www.posters.cz/braille-f64857901> [cit. 2018-01-19].

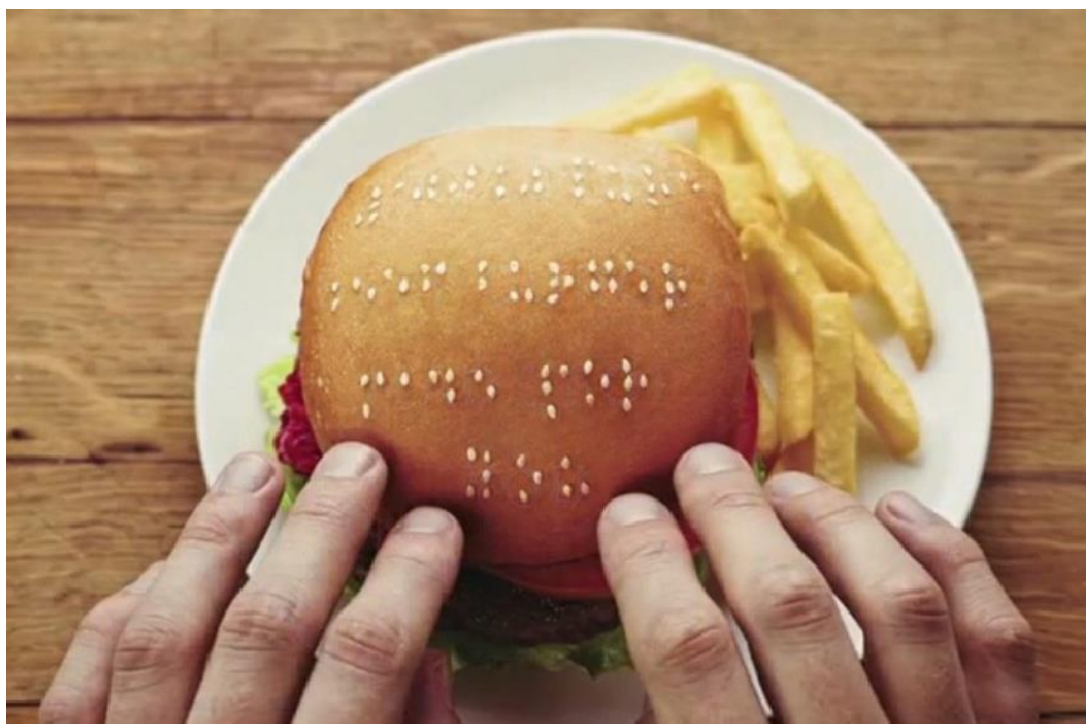
²²⁴ Dostupné z: <https://www.posters.cz/text-naslepo-v-braillove-pismu-f87271137> [cit. 2018-01-20].

6.3 Speciální projekty

Wimpy Burgers

Jeden z největších jihoafrických řetězců rychlého občerstvení vytvořil kampaň, ve které chtěl oslovit téměř 800 000 místních nevidomých. Tato síť restaurací nabízí ve všech svých pobočkách menu v Braillově písmu už desátým rokem a nyní se firma rozhodla oslovit a upozornit na nevidomé návštěvníky netradičním způsobem. Ve třech svých největších pobočkách vysázeli pinzetou na vrchní díl bulky hamburgerů sezamová semínka tak, aby se na něm dal přečíst nápis v Braillově písmu. Kuchaři vyskládali jednotlivá sezamová semínka tak, aby vznikl slogan „Stoprocentně hovězí burger připravený právě pro vás“. Poté natočili reakci překvapených nevidomých a video sdíleli na svých stránkách. Během několika dní se video stalo virálním a řetězec jednak upozornil na samotné nevidomé a jejich potřeby, zároveň si zajistil velmi pozitivní reklamu, která se šířila mezi lidmi sama a v neposlední řadě upozornil na téma společenské zodpovědnosti k lidem se zdravotním postižením.²²⁵

Natočené video je možné shlédnout na webovém odkazu www.youtube.com/watch?v=5YAChE0-o-o&feature=youtu.be.

Obrázek 68 Wimpy Burgers²²⁶

²²⁵ Wimpy Burgers. In Lidové noviny. [online]. [cit. 2018-01-29].

²²⁶ Dostupné z: https://relax.lidovky.cz/nevidomi-si-mohli-cist-na-hamburgerech-dh2/zajimavosti.aspx?c=A120127_131906_In-zajimavosti_mev [cit. 2018-01-29].

Soutěž Red Bull Art Of Can

Celosvětově známá soutěž Red Bull Art Of Can byla v roce 2011 podruhé v Česku. Princip soutěže spočívá ve vytvoření nejzajímavějšího výtvoru z hliníkové plechovky tohoto energetického drinku. Celkem se přihlásilo 160 zájemců, což byl dvojnásobek oproti prvnímu ročníku u nás, který se konal v roce 2007. Jeden z autorů nechal plechovku ve svém původním tvaru, pouze přidal zprávu v Braillově písmu. Soutěž sice nevyhrál, ale pořadatelé i média se o tento kousek umění hodně zmiňovali.²²⁷

Obrázek 69 Red Bull Art Of Can, 2011²²⁸

²²⁷ Soutěž Red Bull Art Of Can. [online]. datum neznámé [cit. 2018-01-29].

²²⁸ Dostupné z: <https://www.redbull.com/cz-cs/umeni-z-plechovky-red-bul-art-of-can-2011> [cit. 2018-01-29].

Coca-Cola

Společnost Coca-Cola uvedla na konci roku 2014 kampaň *Share a Coke*. Tato kampaň spočívala ve vytvoření více než 500 000 personalizovaných lahví s jmény fotbalistů národního týmu pro nevidomé v Braillově písmu.²²⁹

Obrázek 70 Share a Coke, 2014²³⁰

²²⁹ Coca-Cola. In Coca-cola company. [online]. datum neznámé [cit. 2018-02-02].

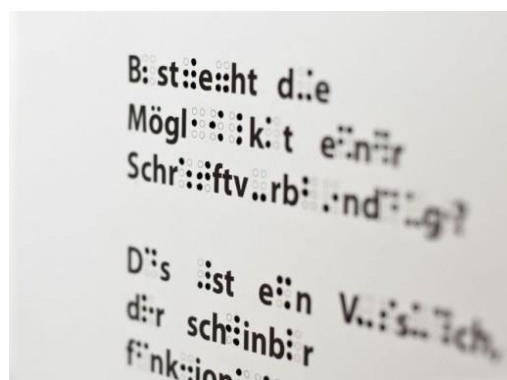
²³⁰ Dostupné z: <http://www.coca-colacompany.com/stories/share-a-coke-in-braille-argentin-as-blind-soccer-team-receives-personalized-bottles> [cit. 2018-02-02].

6.4 Trendy

Do teď se práce zaměřovala pouze na Braillovo písmo a jeho užití v umění ve své původní podobě, kdy samotný Brailův kód byl beze změny. Braillovo písmo se od svého vzniku téměř před 200lety příliš změnilo a braillský kód je stále stejný. Nyní se však i toho začíná měnit a určitým trendem se, zejména ve světě, začíná stávat úprava tohoto systému. Motivace autorů jsou různé. Někdo se snaží o zpřístupnění Braillova písma vidícím osobám, jiní se pokouší nalézt inspiraci v Brailu a vytvořit nový typ písma v latince, jiným autorům je motivací propojení obou typů písma a vytvoření univerzálního jazyku pro obě dvě skupiny.

Simone Fahrenhorst

Studentka integrovaného designu na Mezinárodní škole designu Köln, se snažila najít řešení aktuálního problému, a to ztrátu zraku ve stáří. Chtěla tyto lidi připravit na potenciální slepotu, a tak vytvořila abecední systém, kde se míchají znaky braillské abecedy a latinky. V projektu vznikla slova a texty, která jsou složena z písmen obou abeced. Zajímavostí je i pomůcka a obrazový materiál, který propojením obou typů písma vytváří novou verzi Braillova písma a zároveň napomáhá vidícím k zapamatování jednotlivých znaků. Díky tomu jsou texty čitelné jak pro osoby se zrakovým postižením, tak pro osoby vidící.²³¹

Obrázek 71 Fahrenhorst, abeceda²³²

²³¹ Fahrenhorst Simone. In Bobbie hollo well. [online]. datum neznámé [cit. 2018-02-06].

²³² Dostupné z: <https://bobbiehollowell.wordpress.com/2015/06/29/braille-and-typography-past-present-and-future/> [cit. 2018-02-06].

Susan Jolly a Greg Bland

Dalším projektem, který se zabývá typografií a úpravou Braillova písma je projekt s názvem *Kobigraphs*. Susan Jolly spravuje webové stránky věnované demystifikaci Braillova písma (dotlessbraille.org). V sedmdesátých letech přišel její otec poprvé s myšlenkou braillovskeho analogového systému nazvaného *Kobigraphs*. Vyvinul *Kobigraphs* jako jednodušší způsob psaní Braillova písma ručně, je to rychlejší cesta než psát tečky. Na základě klasického znaku Braillova písma jsou „kobigrafy“ psány propojením jednotlivých bodů. Susan Jolly tento projekt dále upravovala.²³³

Na projekt v roce 2014 navázal grafický designér Greg Bland. Tomu přišla myšlenka tohoto „typografického můstku“ mezi vyraženým Braillovým písmem pro nevidomé a vizuální podobou nově vzniklého písma pro zrakově postižené osoby zajímavá a rozhodl ji zpracovat a vytvořit aktuální podobu celé abecedy. Navázal na hlavní myšlenku, kterou bylo, aby lidé se zrakovým postižením, kteří hmatově Braillovo písmo ještě nečtou, mohli písmo snadno přečíst a touto vizuální formou se ho začali učit. Dle autora se jedná o přijatelnější a rychlejší formu psaní a čtení Braillova písma. A s vidinou povzbudit také vidoucí, aby se naučili Braillovo písmo, navrhl osobní a současnou „Kobigrafovu abecedu“. Výsledek je skutečně zajímavý a vychází ze standardu Braillova písma. Zajímavostí je i fakt, že všechna písmena abecedy jsou vytvořena a je možné je psát jedním tahem.

Obrázek 72 The Kobigraph alphabet²³⁴

²³³ Jolly Susan, Bland Greg – The Kobigraph alphabet. [online]. datum neznámé [cit. 2018-02-06].

²³⁴ Dostupné z: <https://www.behance.net/gallery/17446703/Kobigraph-Specimen-Book-Photos> [cit. 2018-02-06].

Deon Staffelbach

Tento americký designer si položil při tvorbě nového projektu základní otázku, a to bylo proč jenom tečky? Tečky jakožto základní prvek braillova písma, které byly vybrány pro psaní Braillova písma z praktických důvodů (více o tom pojednává kapitola č.1 a 2 této práce) přišli tomuto designeru málo. Začal uvažovat o textech a různých typech písma, které každý den vidá, a jak lze díky správně zvolenému fontu písma daný text vyzdvihnout, podpořit jeho význam anebo mu přidat další myšlenku. Proto navrhl tři nové "Braillova fonty".

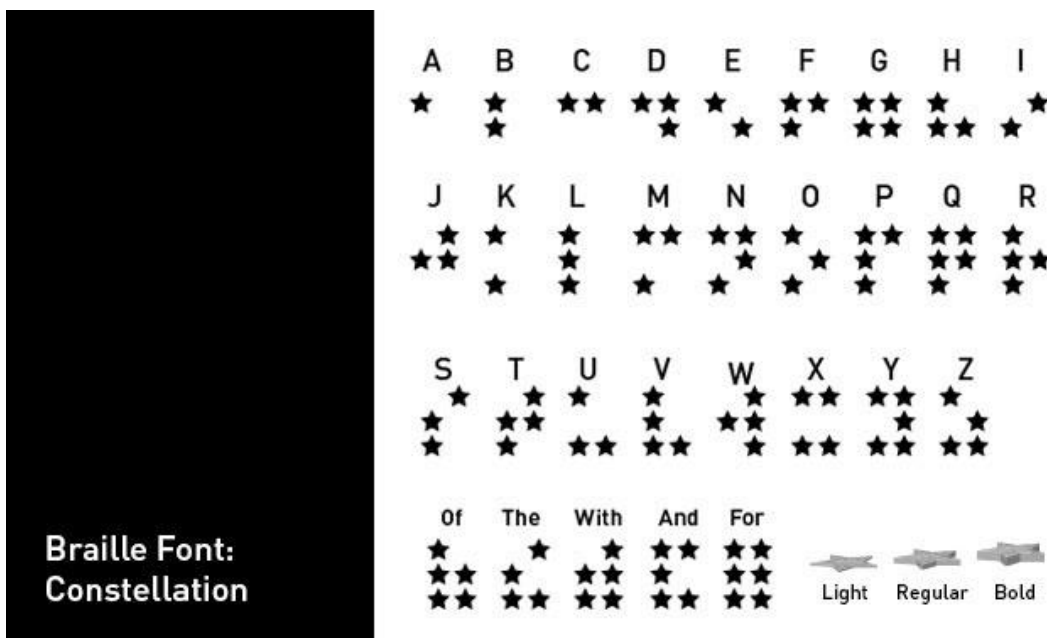
Jsou to *Constellation*, *Love* and *Pyramid*. *Constellation*, přeloženo jako souhvězdí, využívá místo teček hvězdy, *Love* – láska používá srdce a poslední font s názvem *Pyramid* – v překladu pyramida, pyramidy. Každý font navíc navrhl ve třech typech výšky bodů.²³⁵

Ačkoliv takto upravené písmo může být obtížně čitelné a nevhodné pro dlouhé texty, tak to je zajímavá alternativa v krátkých zprávách a vzkazech. Zároveň stále relativně dobře srozumitelná jak pro osoby zrakově postižené, potažmo nevidomé. Navíc správně zvoleným fontem můžeme podpořit význam a smysl zprávy. Jak je tomu vidět na obrázcích níže. Samotný návrhář pak ke každému fontu vytvořil text, kde vybraný font podporuje význam napsaného. Např. text tvořený z hvězd říká: "Star light, Star bright, First star I see tonight."

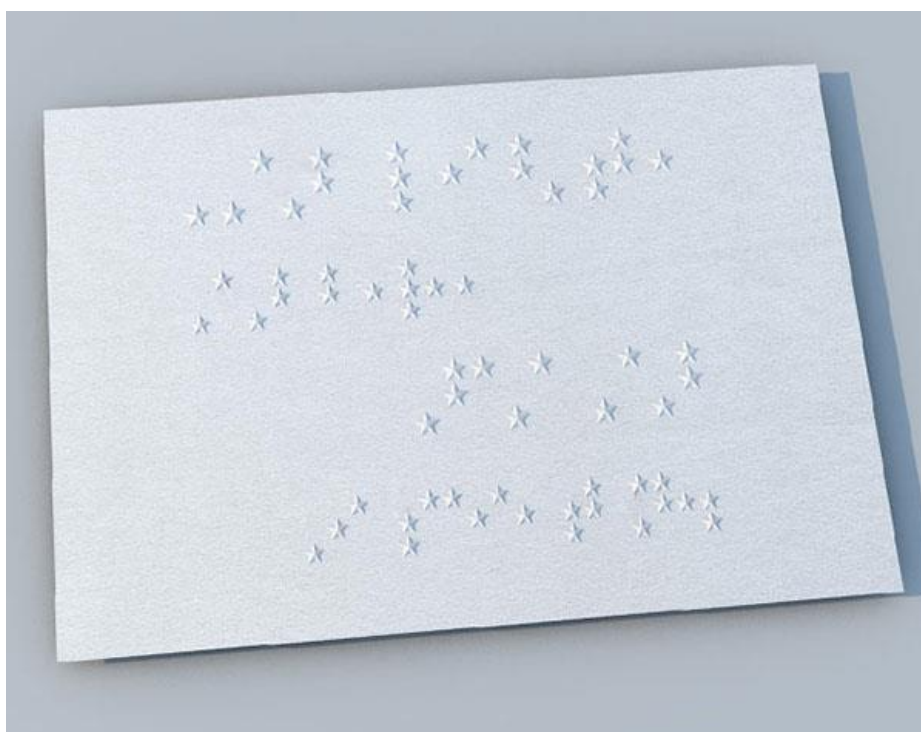
Zajímavou myšlenou je i další využití této úpravy písma. Sám designér upozorňuje na další trend a to tetování. Je si vědom, že je to dnes běžná a zároveň stále módní úprava těla, která je povětšinou osobám se zrakovým postižením nepřístupná. Navrhuje proto použít takto upravené písmo ke zkrášlení lidského těla. Ve svých návrzích zobrazuje muže s textem tvořeným z *Love* fontu, který říká: "Love the one you're with." nebo tetování z *Pyramid* s nápisem "Seeing is not always believing."²³⁶

²³⁵ Staffelbach Deon – fonts. [online]. datum neznámé [cit. 2018-02-08].

²³⁶ Tamtéž.

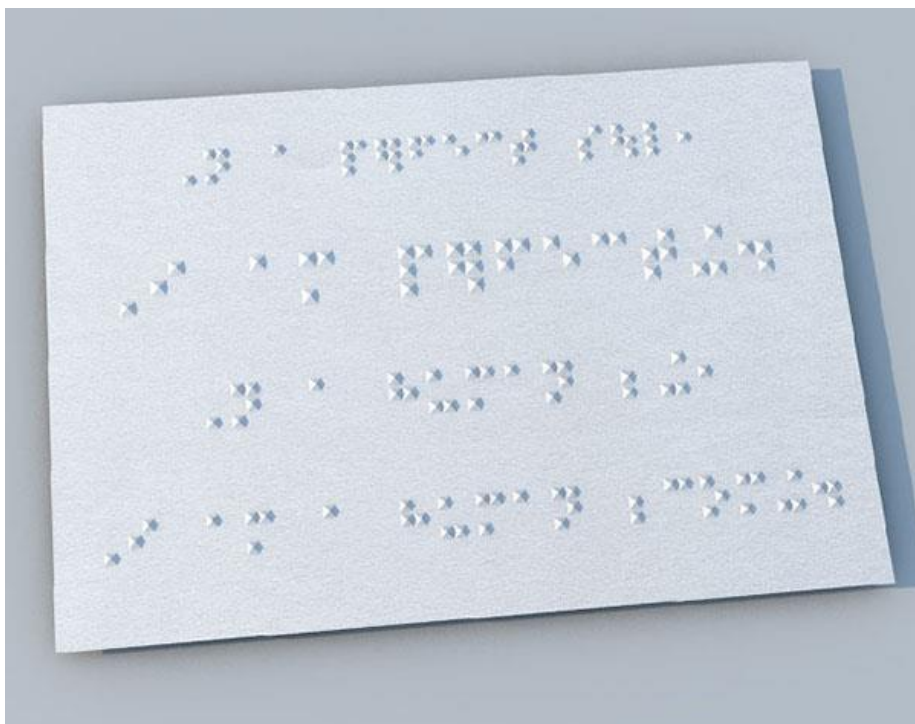
Obrázek 73 Braille Font ²³⁷

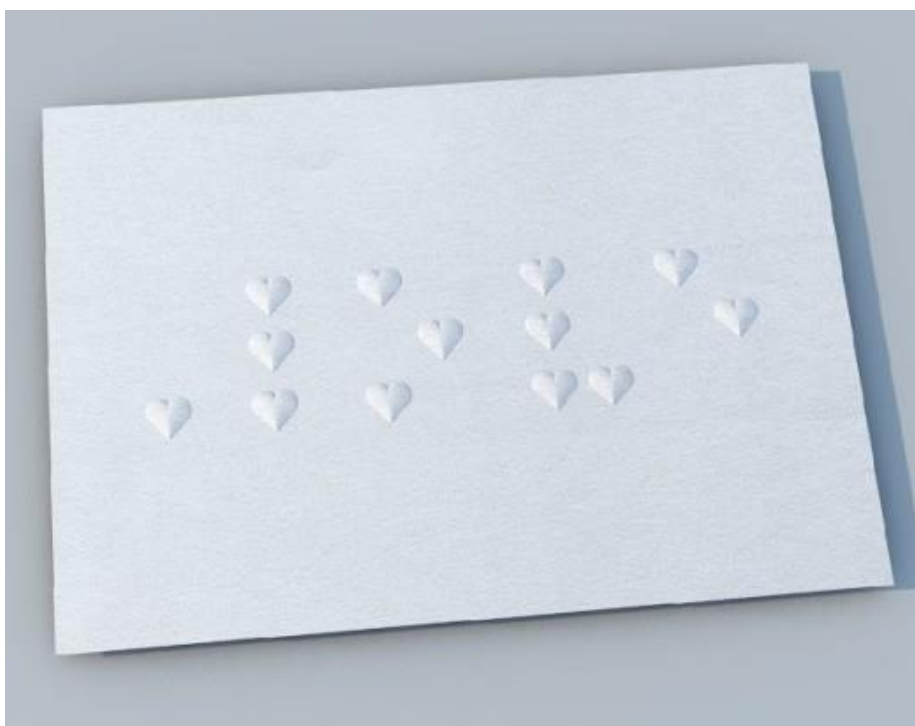
Obrázek 74 Braille Font: Constellation²³⁸

²³⁷ Dostupné z: <http://www.visualnews.com/2016/02/03/designer-turned-braille-beautiful-fonts-blind/> [cit. 2018-02-08].

²³⁸ Tamtéž.

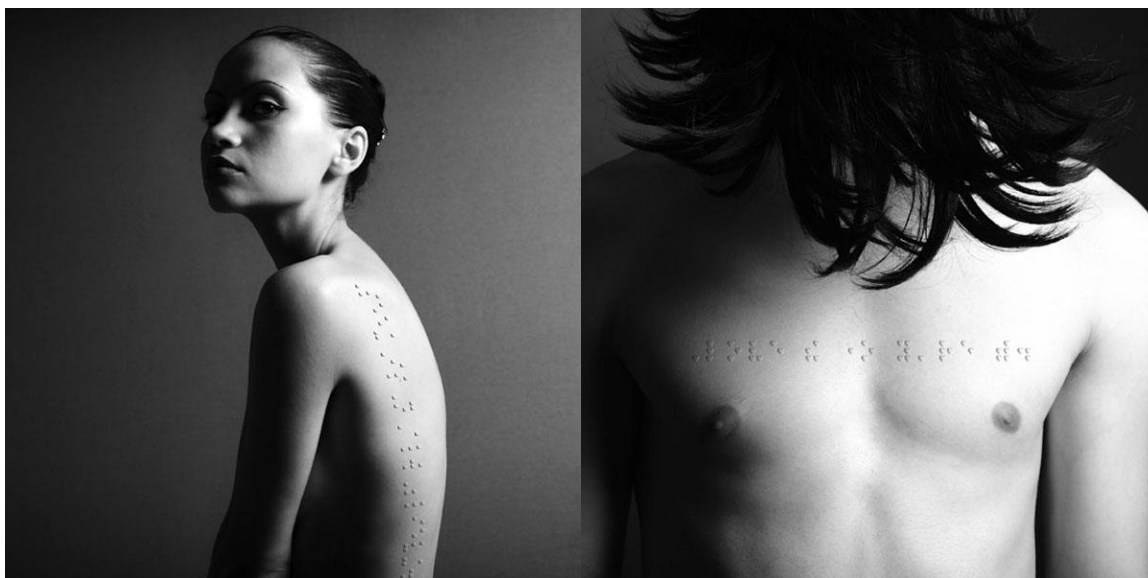
Obrázek 75 Braille Font: Pyramid²³⁹

Obrázek 76 Braille Font: Love²⁴⁰

²³⁹ Dostupné z: <http://www.visualnews.com/2016/02/03/designer-turned-braille-beautiful-fonts-blind/> [cit. 2018-02-08].

²⁴⁰ Tamtéž.

Obrázek 77 Braille Font: tetování²⁴¹

²⁴¹ Dostupné z: <http://www.visualnews.com/2016/02/03/designer-turned-braille-beautiful-fonts-blind/> [cit. 2018-02-08].

7 Diskuze

Praktická část práce jasně potvrdila, že využití Braillova písma v umění je aktuálním tématem, a jeho zakomponování do uměleckých děl či designu je poměrně často využíváno. Z tohoto důvodu je do praktické části vložena podkapitola trendy, která ukazuje, jak aktuální téma může být a jak s ním lze také pracovat. Krásným příkladem jsou kampaně výše zmíněných společností, které díky propojení Braillova písma se svým produktem dosáhly nejen větších obrátů, ale hlavně pozitivní a samo šířící se reklamy. Zajímavý je například údaj, že společnosti Coca-cola se po uvedení limitované kolekce láhví s Braillovým písmem, zobrazené v praktické části, zvedl zisk z prodeje o 7,3 %.

Další pozitivní aspekt toto propojení se ukázal ve spojitosti s díly Roy Nachuma. Týdeník New York Daily News uveřejnil článek (dostupné z <http://www.nydailynews.com/life-style/artist-incorporates-braille-poems-paintings-article-1.1527065>), kde spoluautor jednoho z Nachumových obrazů uvedl, že díky této spolupráci začne opět chodit muzeí a galerií. Jedná se o nevidomého spisovatele Romeoa Edmeada z Brooklinu. Doslova řekl, že Nachumovo umění a díla ho inspirovali k dalším návštěvám galerie. Je vidět, že výsledek a díla tohoto spojení, tedy uměleckého vyjádření a Braillova písma, mohou jednak inspirovat samotné osoby se zrakovým postižením stát se součástí anebo se začít více zúčastňovat kulturního dění, a zároveň rozšířit informace o Braillově písmu, potažmo problematice lidí se zrakovým postižením mezi širokou veřejností poměrně netradičním způsobem.

V průběhu výzkumu také vyšlo najevo, že zatímco v zahraničí můžeme umělců, kteří využívají a přidávají Braillovo písmo do svých děl mnoho, tak u nás je jich poměrně málo. Dalším ukazatelem určité míry popularity může být i fakt, že o české umělkyni Kláře Jirkové se autorka překládané práce dozvěděla díky rozhovoru v The New York Times a dalších zahraničních zdrojích. A až díky přesnému zadání jejího jména do vyhledávače bylo možné nalézt jeden publikovaný článek o její práci v českém jazyce. V předchozím hledání pod hesly v českém jazyce nebyla její práce a díla zobrazena.

Teoretická část práce vymezila počátky vzniku písma pro osoby se zrakovým postižením, okolnosti vzniku Braillova písma a jeho nepopiratelnou důležitost pro osoby nevidomé. Hlavní motivací vzniku a nalezení vhodného slepeckého písma bylo usnadnění čtení a psaní, a to včetně čtení a zaznamenávání notového zápisu, které by přispělo k rychlejšímu, snadnějšímu předávání a zapisování informací. Zároveň, je díky druhé kapitole umožněn vhled do problematiky osob se zrakovým postižením. Kapitola věnující se umění, popisuje důležitost umění jako součást života nejen osob se zrakovým postižením,

se kterou se setkáváme už v předškolním vzdělávání. Modelování, malování a ostatní techniky s nimiž se setkáváme poprvé v rodině a mateřská škola vedou k možnosti vyjádření sebe sama, ale zároveň umožní poznávání okolí. Později se v rámci základního vzdělávání přidává výtvarná výchova, která umožňuje vícero možností, jak ve výtvarném projevu, tak v možnostech užití materiálů, technik a metod. V tomto momentu se tedy stává výtvarná činnost, a tedy určitá forma umění, jedním z pilířů edukace dítěte. Poslední kapitola teoretické části je zaměřena na Braillovo písmo v umění a jednotlivé možnosti, i limity, které toho do určité míry netradiční spojení přináší, a to jak osobám se zrakovým postižením, tak osobám vidícím.

Praktická část ukazuje propojení Braillova písma, původně jakožto nositele informace, a uměleckého díla, které může nést jak estetickou, tak informační hodnotu, v podání jednotlivých autorů. Každý umělec pojal toto spojení po svém a s rozdílným cílem. Někteří autoři zachovali a vybrali si Braillovo písmo právě pro jeho obsahovou a sdělovací funkci – tedy předání určité informace, a skrz výtvarné dílo se snaží něco předat a sdělit. Jsou to např. Kenn Katara, Jessica Lertvilai nebo Roy Nachum, kde lze říci, že v jejich dílech si Braillovo písmo zachovalo původní účel a předává další informaci skrz umělecké dílo.

Jiní autoři se snaží vzbudit svými díly zájem veřejnosti o problematiku osob se zrakovým postižením, popř. osob se zdravotním postižením, nebo upozornit na bariéru komunikace mezi osobami vidoucími a osobami se zrakovým postižením, respektive nevidomými. Příkladem je spojení Antona Parsonsa s Peterem Beatsonem v díle *Invisible City* z roku 2003.

Někteří umělci, jako např. Stephen Varga nebo Ann Hamilton, využívají Braillova písma v umění jako upozornění na sociální problémy, politickou situaci anebo obecně „slepost“ dnešní společnosti k některým tabuizovaným tématům.

Poslední skupinou umělců, do níž lze zařadit např. Kisslana Chana jsou tací, kteří Braillovo písmo do svých děl vložili z čistě estetického, popř. designového důvodu.

Specifickým umělcem je pak David Stephens, který je jako jediný umělec uvedený v této práci sám nevidomý. Přidání Braillova písma do svých děl vnímá jako jedinou možnost, jak popsat, a ukázat ostatním to, co chce vyjádřit.

Po vytvoření praktické části a prohlédnutí jednotlivých uměleckých děl s jejich záměry, se ale nelze ubránit jedné myšlence a to, že snahou o zrušení jistých komunikačních bariér vznikají v některých dílech zároveň překážky nové. Dostáváme do patové až absurdní situace, kdy Braillovo písmo může být pro vidícího člověka jen shlukem prázdných, abstraktních znaků, majících pro něj ve vztahu k dílu pouze estetickou funkci a pro člověka

nevidomého není díky povaze, úpravě či formátů díla možné si daný text „přečíst“ a nemůže tak ocenit ani obsahovou ani estetickou funkci Braillova písma. Vzniká tedy situace, kdy nabízející se přidaná informační hodnota Braillova písma zůstává nevyužita a vzniká tím nová forma informační bariér. Zároveň se nabízí i poměrně čisté vysvětlení, že je to způsobeno tím, kdo tato umělecká díla tvoří. Jsou po většinou výtvarníci, umělci a designéři, kteří se k Braillovu písmu dostali během studia, díky náhodě anebo jim přišlo zajímavé propojení a využití tohoto písma v konkrétním projektu. Ve většině případů, až na Davida Stephense a Edith West, se nejedná o lidi, kteří by s Braillovým písmem anebo s osobami se zrakovým postižením měli bližší zkušenost, alespoň dle dostupných informací.

Výzkumným cílem této práce bylo popsat a vytvořit přehled umělců, kteří ve své umělecké činnosti využívají Braillovo písmo. Autorka se domnívá, že tento cíl se jí podařilo splnit, díky teoretické, ale zejména praktické části. Dílčím cílem bylo zjistit, zda Braillovo písmo plní v jednotlivých uměleckých dílech svůj účel. Důkazem naplnění tohoto cíle je celá praktická část, která je přehledem umělců a jejich děl, projektů a odkazů na podobná díla či projekty. Zároveň je praktická část odpovědí na výzkumné otázky a to: Kdo se věnuje využití Braillova písma a zda plní v těchto případech Braillovo písmo svůj účel?

8 Doporučení pro praxi

Doporučení pro praxi, která z této práce vyplývají:

Jak bylo již zmíněno v diskuzi, je téma Braillova písmo v umění poměrně aktuálním tématem a mnoho umělců, zejména v zahraničí se jím zabývá. Díky tomu se neustále rozšiřuje povědomí širší veřejnosti o problematice osob se zrakovým postižením. Zároveň díky praktické části vidíme, že u nás je toho téma stále poměrně novým, a je o něm ať už v literatuře nebo v samotných závěrečných pracích velmi málo informací. Hlavním nositelem informací se tedy stává internet.

Vzhledem k tomu, že autorů zabývajících se touto problematikou není v České republice mnoho, tak i setkání se s uměleckými díly, která by se s přidanou informační hodnotou Braillova písma propojovala, není mnoho. V době vytváření této práce autorka nenašla aktuálně probíhající výstavu v rámci České republiky, která by obsahovala nebo zmiňovala dílo tohoto rázu. Přitom díky informacím ze zahraničí, je zřejmé že toto spojení je velmi kladně hodnoceno a přijalo nejen širší veřejností, ale i odborníky pracující s osobami se zrakovým postižením či samotnými umělci.

Vyhledat samotná díla a autory, nebylo zpočátku lehké, pokud by byl zájem o prohloubení a rozvedení práce doporučuji vyhledávat pod jednoduchými hesly typu: Braille art, Braille design, Braille writing system, Braille picture, Braille Sculpture nebo Braille font a tato hesla dále kombinovat a rozvíjet. Pod jejich kombinací lze nalézt zajímavá díla, jež nespadala přímo do této práce, ale stojí za letmou zmínku – např. látky s reliéfním Braillovým písmem, cedulky na oblečení, poštovní známky nebo nový design na krabičkách léků v zahraničí.

Pokud by někdo měl zájem o vlastní tvorbu v rámci Braillova písma v umění, tak této problematice, zejména s ohledem na vhodnost materiálu a náročnost výroby, se věnovala diplomová práce Petry Malíkové – Mluvicí obrazy. Velmi zajímavou prací a současně projektem, kde je využito Braillovo písmo jakožto nositel informace o díle samotném (jedná se o doslovné „přepsání“ obrazu od Moneta do hmatové podoby) je dílo *Obraz, slovo, bod* od Martiny Macháčkové. Svůj počín prezentuje v rámci praktické části stejnojmenné bakalářské práce. Poslední zajímavou prací, která může být inspirací a vzhledem do tohoto tématu, může být diplomová práce *Formy zprostředkování výtvarného umění zrakově postiženým* od Martiny Soukupové, která pojednává o místech, kde se lze setkat s hmatově přístupnou tvorbou. Tedy o místech, kde jsou vystavovaná díla osob se zrakovým postižením anebo díla autorů, kteří tvoří hmatově dostupná díla.

Možností na rozšíření práce autorka spatřuje jednak v rozšíření samotného přehledu autorů či projektů, ale také v rozhovorech s autory zmíněných uměleckých děl v praktické části. Další možnost spatřuje v případné vlastní tvorbě a vytvoření akce, kde by byla nově vytvořená díla představena. Tím by zároveň došlo k větší informovanosti veřejnosti o problematice, životě a vnímání osob se zrakovým postižením.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo přiblížit čtenáři možnosti využití Braillova písma v umění a podrobně popsat, co si pod tímto spojením představí, jaké možnosti lze nalézt a kdo se tomuto tématu věnuje. Na to částečně odpověděla teoretická část, která podrobně rozebrala, jaké druhy slepeckého písma byly známy v historii, na jakých podkladech vzniklo Braillovo písmo. Na což navázala druhá kapitola věnována Braillovo písmu, a to jak samotnému Louisi Braillovi, tak okolnostem vzniku tohoto písma. V následující podkapitole je představen systém Braillova písma, který je užíván v České republice, na kterou plynule navazuje další podkapitola s adaptací Braillova kódu v jiných jazycích. Práce se dále zabývala osobami se zrakovým postižením, uvedla klasifikace zrakových vad a také specifika jedince se zrakovým postižením. Posléze je představeno spojení těchto předchozích kapitol a práce směřuje k ústřednímu tématu, a to Braillovo písmu v umění. Poslední podkapitoly se věnují definici umění, jak jej lze chápat a co je možno do něj zařadit, zároveň představuje, s jakými omezeními a specifiky se můžeme u osob se zrakovým postižením v této oblasti setkat. V neposlední řadě jsou vyjmenovány techniky a materiály, které jsou při výtvarných činnostech a uměleckém projevu vhodné.

Kvalitativní výzkum byl proveden díky výzkumnému šetření a spolu s uvedenými zdroji byl vypracován podrobný soupis umělců a projektů, kde je Braillovo písmo použito jako součást uměleckého díla, s nímž tvoří nový celek. Každý autor a jeho tvorba je vždy krátce popsán a pak jsou představena konkrétní díla, kde je využito Braillovo písmo. Pro konkrétní představu je každé uvedené dílo zároveň vyobrazeno na přiložených fotografiích a obrázcích. Zároveň je u každého autora, pokud byla tato informace dostupná, popsán motiv a záměr díla, jeho hmatová dostupnost pro osoby se zrakovým postižením a překlad textu v Braillově písmu, který dílo doprovází. Závěrem byly přidány ještě aktuální trendy, kterými je zejména umělecká úprava samotného kódu Braillova písma. Celkově práce seznamuje čtenáře s 23 umělci, 6 společnostmi, 3 projekty a 3 aktuálními trendy, které využívají Braillovo písmo v umění. Cíl práce byl tímto naplněn a autorka doufá, že se jí podařilo představit kvalitně a snad i poutavě nové možnosti, jak lze propojit tyto dvě, na první pohled rozdílné, oblasti. Zároveň, jak je vidno z rozsahu praktické části, se jedná o aktuální téma, které není příliš zpracováno, a které zároveň přináší a představuje relativně nové možnosti, jak využít Braillovo písmo.

SEZNAM LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ

BASLEROVÁ, P. 2012. *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3376-9.

ETHERIDGE, D. 1995. *The education of dual sensory impaired children: recognising and developing ability*. London: David Fulton Publishers, 129 s. ISBN 185-3463-35-3.

HENDL, J., REMR J. 2005. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1192-1.

HRONEK, J. 1971. *Vybrané kapitoly z historie péče o děti s vadami zraku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého.

HYCL, J., VALEŠOVÁ, L. 2003. *Atlas oftalmologie*. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 80-7254-382-2.

FINKOVÁ, D. 2011. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2742-3.

FINKOVÁ, D. a kol. 2013. *Specifika komunikace s osobami se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3696-8.

FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. 2007. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1857-5.

JESENSKÝ, J. 1994. *Antologie reedukace zraku*. 1. vyd. Praha: SONS ČR.

JESENSKÝ, J. 2007. *Prolegomena systému tyflorehabilitace, metodiky tyflorehabilitačních výcviků a přípravy rehabilitačně-edukačních pracovníků tyflopédického centra*. 1. vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 659 s. ISBN 978-80-86723-49-5.

JESENSKÝ, J. 2002. *Základy komprehenzivní tyflopédie*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-329-8.

JESENSKÝ, J. a kol. 1992. *Metodika výcviku čtení a psaní nevidomých*. 2. vydání. Praha: Aeterna, 159 s. ISBN 80-900950-0-3.

JESENSKÝ, J. 1988. *Hmatové vnímání informací s pomocí tyflografiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

KEBLOVÁ, A., 2001. *Zrakově postižené dítě*. Praha: Septima. ISBN 80-7216-191-1.

KEBLOVÁ, A. 1996. *Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením*. Praha: Septima. ISBN 80-85801-65-5.

KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. 2000. *Oftalmopedie*. 2.vyd. Brno: Paido. ISBN 80-85931-84-2.

KROUPOVÁ, K. 2016. *Slovník speciálněpedagogické terminologie: vybrané pojmy*. Vydání 1. Praha: Grada, Pedagogika. ISBN 978-80-247-5264-8.

LUDÍKOVÁ, L. 2014. *Student se zrakovým postižením na vysoké škole*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4215-0.

LUDÍKOVÁ, L., FINKOVÁ, D., KROUPOVÁ, K. 2013. *Teoretická východiska speciální pedagogiky osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3700-2.

LUDÍKOVÁ, L., KOZÁKOVÁ, Z. 2012. *Specifika komunikace s osobami se speciálními vzdělávacími potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3094-2.

LUDÍKOVÁ, L., MALEČEK, M. 1991. *Tyflopédie*. III. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého.

MAXWELL, J. A. 2013. *Qualitative research design: an interactive approach*. 3. vydání. Los Angeles: Sage. 218 s. ISBN 978-1-4129-8119-4.

MORAVCOVÁ, D. 2004. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*. Vyd. 1. Praha: Triton. ISBN 8072544764.

MŠMT. 2007a. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Dostupné z: www.msmt.cz [cit. 2017-08-03].

MŠMT. 2007b. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Dostupné z: www.msmt.cz [cit. 2017-08-05].

PEROUT, E. 2005. *Arteterapie se zrakově postiženými*. Praha: Okamžik. ISBN 80-903247-9-7.

ROESELOVÁ, V. 1996. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah. ISBN 80-902267-1-X.

ROZSÍVAL, P. 2006. *Oční lékařství*. Praha: Galén a Karolinum. ISBN 80-7262-404-0.

SETTEMBRAJE, E. 2013. *Artist incorporates Braille into paintings so visually impaired can experience artwork*. In NEW YORK DAILY NEWS. [online] [cit. 2017-12-27]. Dostupné z: <http://www.nydailynews.com/life-style/artist-incorporates-braille-poems-paintings-article-1.1527065>

SMÝKAL, J. 1994. *Pohled do dějin slepeckého písma*. Praha: Česká unie nevidomých a slabozrakých.

SMÝKAL, J. 1986. *Výchova nevidomého dítěte předškolního věku*. Brno. [online]. [cit. 2017-06-03]. Dostupné z: <http://smykal.ecn.cz/publikace/kniha06t.htm/>

SMÝKAL, J. 1967. *Gnóze nevidomých v umění*. Brno. [online]. [cit. 2017-08-15]. Dostupné z: <http://smykal.ecn.cz/publikace/kniha02t.htm/>

ŠICKOVÁ-FABRICI, J. 2002. *Základy arteterapie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-616-0.

ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

ŠTRÉBLOVÁ, Miroslava. *Poznáváme svět se zrakovým postižením: úvod do tyflogedie*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2002. ISBN 80-7044-448-7.

TROJAN, R., MRÁZ, B. 1996. *Malý slovník výtvarného umění*. Praha: Fortuna, 236 s. ISBN 80-7168-329-9.

VÁGNEROVÁ, M. 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.

VÍTKOVÁ, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9

VÍTKOVÁ, M. *Speciální pedagogika v raném a předškolním věku se zřetelem na rozvoj výtvarných aktivit*. Brno: MU, 1993.

ZOELLNER, A. 2014. *The Right Touch*. [online]. [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=f0a4c2c5-a1f5-4b4f-a75e-3c50ecc94443%40sessionmgr4008>.

Internetové zdroje

Braille design. In Braille desing. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-13]. Dostupné z: <https://brailledesign.com/product/braille/>

Braille Wall Flats. In Braille desing. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-23]. Dostupné z: <http://www.inhabitoliving.com/detail.aspx?ID=989/>

Císařovský Tomáš – životopis. In Wikipedie. [online]. datum neznámé [cit. 2017-09-03]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Tom%C3%A1%C5%A1_C%C3%ADsa%C5%99ovsk%C3%BD/

Císařovským Tomáš – rozhovor. In ČT24. [online]. datum neznámé [cit. 2017-09-03]. Dostupné z: <http://www.ct24.cz/textove-prepisy/70767-neustale-si-kladu-otazky-ale-nalezam-malo-odpovedi-rika-malir-tomas-cisarovsky/>

Coca-Cola. In Coca-cola company. [online]. datum neznámé [cit. 2018-02-02]. Dostupné z: <http://www.coca-colacompany.com/stories/share-a-coke-in-braille-argentin-as-blind-soccer-team-receives-personalized-bottles/>

Fahrenheit Simone. In Bobbie hollo well. [online]. datum neznámé [cit. 2018-02-06]. Dostupné z: <https://bobbiehollowell.wordpress.com/2015/06/29/braille-and-typography-past-present-and-future/>

Fotopoulos Ilias - biography and work. In ilias. [online]. datum neznámé [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: <http://www.ilias.com.au/>

Gilbert Henry – biography and work. In Gilbert Henry. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-11]. Dostupné z: <http://www.gilberthenry.com/braille-designs.html/>

Hamilton Ann – biography and work. In Ann Hamilton Studio. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: <http://www.annhamiltonstudio.com/projects/myein.html/>

Herynek Pavel – životopis a tvorba. In Herynek. [online]. datum neznámé [cit. 2017-9-22]. Dostupné z: <http://www.herynek.cz/>

Chan Kisslan – biography and work. In Kisslanchan. [online]. datum neznámé [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: <http://kisslanchan.blogspot.cz/>

Jirková Klára – rozhovor. In The New York Times. [online]. datum neznámé [cit. 2017-9-27]. Dostupné z: https://www.nytimes.com/2007/12/09/magazine/09_8_tattoo.html

Jirková Klára – životopis a tvorba –. In Klaara. [online]. datum neznámé [cit. 2017-9-28].
Dostupné z: <http://www.klaara.net/cv.html/>

Jolly Susan, Bland Greg – The Kobigraph alphabet. [online]. datum neznámé [cit. 2018-02-06]. Dostupné z: <https://www.behance.net/gallery/17446703/Kobigraph-Specimen-Book-Photos/>

Klasifikace dle WHO. [online]. [cit. 2017-8-26]. Dostupné z:
<http://www.nicm.cz/klasifikace-zrakoveho-postizeni>

Kotara Kenn – biography and work. In Katara Studio. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-14]. Dostupné z: <http://www.kotarastudio.com/>

Kotara Kenn – work. In Katara Studio. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-14]
Dostupné z: <http://www.kotarastudio.com/portfolio/>

Kolář Jiří – životopis a tvorba. In Wikipedie. [online]. datum neznámé [cit. 2017-09-06].
Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ji%C5%99%C3%ADKol%C3%A1%C5%99#Liter%C3%A1rn%C3%AD_tvorba/

Lertvilai Jessica – biography. In Design against crime. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-02]. Dostupné z: <http://www.designagainstcrime.com/team/jessica-lertvilai/>

Lertvilai Jessica – work. In Design against crime. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-02]. Dostupné z: <http://www.betterlivingthroughdesign.com/accessories/love-is-blind-vase-by-jessica-lertvilai/>

Lilligren Ingrid – biography. In Ingrid Lilligren. [online]. datum neznámé [cit. 2017-11-25].
Dostupné z: <http://www.ingridlilligren.com/bio.shtml/>

Lilligren Ingrid – work. In Ingrid Lilligren. [online]. datum neznámé [cit. 2017-11-25].
Dostupné z: <http://www.ingridlilligren.com/portfolio/foreignaid.shtml/>

Lin Dennis – biography and work. In Totem Design. [online]. datum neznámé [cit.2017-12-23]. Dostupné z:<http://www.totemdesign.com/DM/designers/dennislin.html/>

Mocová Vanda – tvorba. In Boa design. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-04]. Dostupné z: <http://www.boadesign.cz/galerie/braille/>

Mocová Vanda – životopis. In Igsymposium. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-04]. Dostupné z: <http://www.igsymposium.cz/mocova-cz/>

Myloview. In Myloview. [online]. datum neznámé [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://myloview.cz/obraz-braillovo-pismo-abeceda-a-cisla-c-2088C6C/>

Nachum Roy – biography and work. In Roy Nachum. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-27]. Dostupné z: <http://www.roynachum.com/>

Parsons Anton – biography. In Anton Parsons. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-14]. Dostupné z: <https://antonparsons.com/about/>

Parsons Anton – work. In Sculptures. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-14]. Dostupné z: <http://www.sculptures.org.nz/tours/lambton/invisible-city/>

Pranger Ben – biography and work. In Ben Pranger. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-27]. Dostupné z: <http://benpranger.com/sculpture/braille-work-2003-09/>

Pixers. In Pixers. [online]. datum neznámé [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: <https://pixers.cz/fototapety/braillovo-pismo-interpunkce-a-cisla-24048100#/>

Posters. In Posters. [online]. datum neznámé [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.posters.cz/braille-f64857901/>

Simone van Bakel – biography and work. In Simone van Bakel. [online]. datum neznámé [cit. 2017-11-21]. Dostupné z: <http://simonevanbakel.nl/cv/>

Sláviková Ivana – životopis a tvorba. In Works. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-09]. Dostupné z: <https://www.works.io/ivana-slavikova/texts/>

Soutěž Red Bull Art Of Can. In Redbull. [online]. datum neznámé [cit. 2018-01-29]. Dostupné z: <https://www.redbull.com/cz-cs/umeni-z-plechovky-red-bul-art-of-can-2011/>

Staffelbach Deon – fonts. In Bobbie hollo well. [online]. datum neznámé [cit. 2018-02-08]. Dostupné z: <https://bobbiehollowell.wordpress.com/2015/06/29/braille-and-typography-past-present-and-future/>

Staffelbach Deon – fonts and tattoo. In Visual news. [online]. datum neznámé [cit. 2018-02-08]. Dostupné z: <http://www.visualnews.com/2016/02/03/designer-turned-braille-beautiful-fonts-blind/>

Řezáč Václav – tvorba. In Dox. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-01]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/cs/vystavy/back-on-the-road/>

Redbubble. In Redbubble. [online]. datum neznámé [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: <https://www.redbubble.com/shop/braille+design+posters/>

Řezáč Václav – životopis. In Václav Řezáč blog. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-01]. Dostupné z: <http://www.vaclavrezac.cz/cs/cv/>

Varga Stephen - biography and work. In Vargatron. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-14]. Dostupné z: <http://vargatron.com/#about/>

Varga Stephen – work. In Vargatron. [online]. datum neznámé [cit. 2017-10-14]. Dostupné z: <https://vimeo.com/3616219/>

West Edith – biography and work. In Pathstoliteracy. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-28]. Dostupné z: <http://www.pathstoliteracy.org/strategies/just-fun-braille-designs/>

Wichards Marielle – biography and work. In Wichards. [online]. datum neznámé [cit. 2017-12-15]. Dostupné z: <http://www.wichards.nl/>

Wimpy Burgers. In Lidové noviny. [online]. datum neznámé [cit. 2018-01-29]. Dostupné z:
[https://relax.lidovky.cz/nevidomi-si-
mohlicistnahamburgerechdh2/zajimavosti.aspx?c=A1201_27_131906_ln-zajimavosti_mev/](https://relax.lidovky.cz/nevidomi-si-mohlicistnahamburgerechdh2/zajimavosti.aspx?c=A1201_27_131906_ln-zajimavosti_mev/)

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Portrét nevidomého chlapce, 1991	38
Obrázek 2 Hruška, 1966	40
Obrázek 3 Šperk pro dlaň, 1996	41
Obrázek 4 Dva šperky na paži, 1996	42
Obrázek 5 Braille Tattoo, 2007.....	43
Obrázek 6 Braille Tattoo, 2007.....	44
Obrázek 7 Řezáč, sklenice	46
Obrázek 8 Karafa a skleničky na vodu, 2016	47
Obrázek 9 Skleničky na víno, 2016	48
Obrázek 10 Haptika, 2011	50
Obrázek 11 Kolekce prstenů.....	51
Obrázek 12 Šperky Braille Design	52
Obrázek 13 Invisible City, 2003	54
Obrázek 14 Gone fishing, 2002	55
Obrázek 15 Twins Infinities, 2003	55
Obrázek 16 Blindsight, 2002-2004	57
Obrázek 17 Blind Identity, 2002-2003	57
Obrázek 18 Country of the Blind, 2003	58
Obrázek 19 Blind Faith, 2003	59
Obrázek 20 Braille Lamp, 2006.....	59
Obrázek 21 Blind Thoreau, 2007.....	60
Obrázek 22 Countless Rings, 2008.....	60
Obrázek 23 Walk the Talk, 2007	61
Obrázek 24 Blind Pilgrim, 2007	62
Obrázek 25 Kisslan love is blind, 2009	63
Obrázek 26 Stephens, Braillovo písmo v obraze	64
Obrázek 27 Stephens, výstava	65
Obrázek 28 Stephens, výstava 2	65
Obrázek 29 Can you feel it, 2000	66
Obrázek 30 Foreign Aid, 2003	67
Obrázek 31 Foreign Aid, 2003	68
Obrázek 32 Finding Home, 2004.....	68
Obrázek 33 Cottonmouth, 2005.....	69
Obrázek 34 Cottonmouth, 2005.....	69
Obrázek 35 The meandering of my thoughts, 2005.....	70
Obrázek 36 Camilla's Birthday, 2005	71
Obrázek 37 Buoy, 2006	71
Obrázek 38 Love is Blind, 2012	72
Obrázek 39 Believe me, 2016.....	73
Obrázek 40 El Rio/The River, 2014	74
Obrázek 41 Hope I – VI, 2014.....	74
Obrázek 42 Myein, 1999	75
Obrázek 43 Křeslo do čekáren.....	76
Obrázek 44 Nábytek pro nevidomé	76
Obrázek 45 Speak to Me / Breathe	77

Obrázek 46 Braille tiles, 2001	78
Obrázek 47 Detail – Braille tiles, 2001.....	78
Obrázek 48 Inhabit – Braille Wall Flats	79
Obrázek 49 The King, 2010.....	81
Obrázek 50 White Sky, 2017	82
Obrázek 51 Fire, 2011	82
Obrázek 52 Obrázky z Braillova písma	83
Obrázek 53 Wallpaper in Braille	85
Obrázek 54 Detail-Wallpaper in Braille	85
Obrázek 55 Tapeta – Braille	86
Obrázek 56 Tapeta – Braille	87
Obrázek 57 Tapeta – Braille	87
Obrázek 58 Tapeta – Braille	88
Obrázek 59 Plakat – Braille	89
Obrázek 60 Plakát – Braille	89
Obrázek 61 Plakát – Braille	90
Obrázek 62 Plakát – Braille	91
Obrázek 63 Plakát – Braille	91
Obrázek 64 Plakát – Braille	92
Obrázek 65 Tapeta – Braille	92
Obrázek 66 Plakát – Braille	93
Obrázek 67 Plakát – Braille	93
Obrázek 68 Wimpy Burgers	94
Obrázek 69 Red Bull Art Of Can, 2011.....	95
Obrázek 70 Share a Coke, 2014.....	96
Obrázek 71 Fahrenhorst, abeceda.....	97
Obrázek 72 The Kobigraph alphabet	98
Obrázek 73 Braille Font	100
Obrázek 74 Braille Font: Constellation	100
Obrázek 75 Braille Font: Pyramid.....	101
Obrázek 76 Braille Font: Love	101
Obrázek 77 Braille Font: tetování.....	102

ANOTACE

Jméno a příjmení	Bc. Lucie Pazourková
Katedra nebo ústav	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce	Mgr. Bc. Veronika Růžičková, Ph.D.
Rok obhajoby	2018

Název práce	Braillovo písmo v umění
Název práce v angličtině	Braille in art
Anotace práce	Diplomové práce se zaměřuje na využití Braillova písma v umění. Pro uvedení do problematiky je v teoretické části zmíněna historie slepeckého písma, počátky vzniku a podoba Braillova písma. Práce pokračuje vymezením pojmu osoba se zrakovým postižením, klasifikací zrakových vad a také specifiky jedinců se zrakovým postižením. Stěžejní kapitolu práce pak představuje Braillovo písmo v umění. Praktická část práce ukazuje toto spojení v praxi a představuje 23 umělců, 6 společností, 3 projekty a také 3 aktuální trendy, kde je využito Braillovo písmo jako součást umělecké tvorby.
Klíčová slova	Braillovo písmo, umění, výtvarné umění, umělec
Anotace práce v angličtině	The diploma thesis focuses on the use of Braille in art. The theoretical part deals with the history of the Braille, the origins of script for blind and the form of the Braille. The work continues with the definition of the person with visual impairment, the classification of visual impairment and the specifics of persons with visual impairment. The main chapter then presents Braille in art. The practical part of the thesis shows this connection in practice and represents 23 artists, 6 companies, 3 projects as well as 3 trends where Braille is used as part of artistic creation.

Klíčová slova v angličtině	Braille, art, fine art, artist
Přílohy vázané v práci	
Rozsah práce	108 s.
Jazyk práce	Český jazyk